

ÜLIÕPILASLEHT

1936

10 TALVEKUUL

O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“
väljaandel ilmub suur üheköiteline

EESTI

RAHVALEKSIKON

Mida sisaldab Eesti rahvaleksikon?

Teos on kõige pealt *üldine teaduste sõnaraamat*, tuues tähestikulises järjekorras mõistete, nähtuste ja esemete kohta andmeid ning seletusi kõikidelt teadusaladelt ning üldarusaad. kujul.

Teiseks on ta *biograafiline leksikon*, sisaldab tähtsamaid andmeid suuremate kultuuritegel. ning teadlaste, eriti aga eesti väimukang. kohta.

Võõrsõnade leksikoni ülesannet täidab „Eesti rahvaleksikon“ tegelikus elus ettetulevate võõrsõnade ja kõnekäändude rohke esindusega. Vähetuntud ning uute sõnade seletusega asendab ta pealegi suurel määral eesti *Oigekeelsuse sõnaraamatut*.

Teos sisaldab üle 30.000 märksõna umbes 1000 leheküljel rohkete sisuselgitavate piltide ja tabelitega.

Eesti rahvaleksikon ilmub vihkude kaupa 10 vihus, iga vihk ca 100 lhk. Esimene vihk ilmub märtsis 1937. a.

Eesti rahvaleksikoni toimetajateks on:

Peatoimetaja: kirjandusteadlane JAAN ROOS.
Osakondade toimetajad: kirjandusteadlane O. URGART — humanitaarteaduste osakond; loodusteadlane prof. J. PIIPER — reaalteadusteosakond; haridusõunik J. KIIVET — praktiliste teaduste osakond.

Ettetellimisel maksab Eesti rahvaleksikon

kuni 1. jaanuarini 1937. a. kr. 6.— ● kuni 1. aprillini 1937. a. kr. 7.50 ● kuni 1. septembrini 1937. a. kr. 9.—
Osade viisi makstes 10 krooni. Sellest tuleb tasuda tellimise andmisel kr. 4.—, 1. aprilliks 1937. a. kr. 3.— ja 1. septembriks 1937. a. kr. 3.—

O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, Gustav-Adolffi 8. Posti jooksev arve 22-32

Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi

Telegrammid:
„Estokommerts“.

kaubanduse osakond • Viljandis,
Tallinna tänav nr. 3. Postkast 37. Telefonid 6 ja 2-13

Tarvitajad! Parimaks ostukohaks kauba väärtuse, väljavaliku kui ka hinna poolest on igale meie täiuslikult sisseseatud: koloniaal-, manufaktuur-, laua- ja kööginõude-, põllutööriistade- ja masinate-, teraskaupade-, naha-, klaasi-, masinaosade-, raskekaupade- ja õli-jaoskonnad.

M ü ü k s u u r e l j a v ä i k s e l a r v u l

Harukauplused:

Tarvastus: telefon 20
S. Kõpus: telefon 5
Õisus: telefon 8

Peakaupluse juures asub

kls. «Oma» Viljandimaa peaesindus

ÜLI P ILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA
XX AASTAKÄIK

Vanad noored.

Me istusime sagedasti üheskoos,
Kui noored olime Aegude hämaras
ette Aulime vihmavõrgudes,
me läksime Aulehooгуdes,
särasas udus Aäis näikeseniosteeme -
me otsijad, Arotsijad katuse kambritest,
Kui olime noored.

Meil oli siis Auld küllalt, Ault küllalt,
meil, katuse kambritest Aulejail,
meil, elu uranguisse minejail:
aateid, vaateid, ihasid, vihasid,
käärimisid, vaidlemisi, nägemisi, tegemisi
nende ärevate päevade sumeduses,
õhtute kummeduses -

ja suurist sõnust, suurist sõnust
ei olnud iial puudu.

Gustava Puits.

Riigivanem kõrgema hariduse probleemidest

Toome väljavõtte Riigivanema kõnest, mis peetud Isamaaliidu kongressil 20. okt. s. a., kus Riigivanem käsitles kõrgemat haridust ja üliõpilaskonda puutuvaid küsimusi.

Mitte üksi rahva arvu tõstmine ja kasvamine ei hoiu rahvast elavate hulgas, vaid ka rahva arenemise võimalus, kuidas see rahvas oskab oma kodumaad ära kasutada, kuidas see rahvas suudab teiste rahvaste keskel oma kättevõidetud pinda hoida ja temast saaki kätte saada, et ta seal täie õigusega võib peremehe nime kanda.

Kui meie sellelt seisukohalt oma vabastatud riigi pinnale vaatame, siis peame küll rõõmuga ütleva, et selle lühikese aja jooksul, mis meie iseisvad oleme olnud, on meie inimeste seas arusaamine laialt läbi lõõnud, et meie ei pea ainult laulma „Ilus oled isamaa“, vaid meie peame oma isamaad veel ilusamaks muutma oma töö vaeva ja vaimustusega. (Kiiduavaldused.) Ja sood, rabad, võsastikud, mis aastasadade jooksul tekkida võinud sellepärast, et Eesti mees ei ole saanud siin vabalt oma töö juures olla, et meil ei ole õigeid isamaad armastavaid tööjuhte olnud, — meie peame need muutma õitsvateks viljaväljadeks ja need mädaplekid, mis soodena meie maad inetuks teevad, need peame meie ühise jõu ja tahtjõuga kaotama. (Kiiduavaldused.)

Selleks on vaimustust tarvis, selleks on töötavaid käsi tarvis, aga selleks on ka teadmisi tarvis. Meie peame oma jõuga kokkuhoidlikud olema, meie ei tohi ühtki tööpäeva ja töötundi raisata — ainult nii saavutame oma töö tagajärgi. Sellepärast on korralikult juhitud haridusel rahvaste juures suur tähtsus. Kui meie praegu vaatame meie idapoolsele suurele naabrile, siis seal oli haridusekriis, endised haritlased sattusid uue riigikorraga vastuollu, ja ühevahe oli niisugune tunne, et see riik nagu onummikusse sattunud juhtivate jõudude puudusel. Aga nooruse vaimustusega on seal suudetud rahva enese seast leida juhtivaid jõude haritud jõudude ettevalmistamisel ja kasvatamisel.

Ja seda on tehtud, on kasvatatud neid, keda kõige rohkem tarvis on. Suur maa, kus palju tööd ja kus vaja uusi korraldusi, nõuab palju tehnilist haridust. Vana klassiline haridus tõstis inimesed kõrgemale ilusate aadete poole, teritas vaimu, tegi liikuvaks vaimusihi. Niisugune haridus on ilus ja kõrge, aga ta on kättesaadav vähestele, ta nõuab suuri kulusid, et selles kõrguses viibida. Tehniline haridus on aga kergemini kättesaadav, ta lõhneb mulla, tööhigi, masinaõli järele ja kasvatab selles

mullas uut jõudu ning paneb sädelema elektri ja loob inimesele lahedama elu. Ta ei ole nii kõrge, aga ta on lai ja vägev. (Kiiduavaldused.)

Meie seisame ka selle probleemi lahendamisel. Teie teate, kuidas Tartu õppiv noorsugu, üliõpilased koos professoritega, on Vabariigi Valitsusele kaudselt umbusaldust avaldanud, et valitsus ei olevat küllalt suure lugupidamisega suhtunud ülikooli ja on oma raske käe pannud selle õrna taime peale, mille nimi on vaba teadus.

Riigi juhtide ja riigi kohus on selle eest hoolitseda, et teadus, mis kallis asi on, mis palju jõudu kulutab, mis perekondade käest inimtööjõude töö juurest ära viib, et see oleks nii juhitud, et ta õhku rippuma ei jääks, et tõsisest elust kaugele ei läheks, vaid et selle teadusliku töö ja tiivalöökid all tekiks meil uus ja jõurikas elu. (Elavad kiiduavaldused.)

Kui Vabariigi Valitsus Tartu ülikoolist lahutas tehnikainstituudi ja tõi selle Tallinna, siis mitte sellepärast, nagu oleksime unustanud ülikooli teened ja nagu oleksime tänamatud tema vastu, vaid meie teame väga hästi ja hindame seda, et ta on meie kasvataja meie noores põlves olnud ja et meie kõik oleme oma ainukese vara, selle vaimlise mõõga, just tema kaudu saanud ning selle elust läbi toonud ja au sees hoidnud kuni meie hallide juusteni. (Kiiduavaldused.) Selle teaduse austajad oleme meie kõik. Aga meie ei tohi ka silmi kinni panna edaspidisele elule vaadates, vaid meie oleme kohustatud hoolitsema, et see teadus meie rahvale seda annaks, mis need ohvrid väärt on, ja mida meie kehva maa teaduse kasuks kanda suudab. Meie ei taha mitte piirata teaduse vabadust. Teadus olgu vaba, kuid teaduse andmine, selle korraldus ja piirid peavad nii jääma, et oleks täidetud seadus, mis riigis maksmas. (Kauakestvad kiiduavaldused.)

Minu vanaduses saadakse paremini aru noorsoo vaimustusest, minu vanaduses hinnatakse seda ja ollakse õiglasem, kui võib olla aastakümned nooremas põlves, aga minu aastates saadakse ka sellest aru, et noorsugu, kui tal puudub lugupidamine riigikorra vastu, kui tal puudub lugupidamine riigi seaduste vastu, et niisugune noorsugu ellu tulles ei ehita, vaid lõhub. (Kiiduavaldused.) Meie nägime suurest Vene riigist, kus kümnedtuhanded üliõpilased riigiga vägikaigast vedasid, ja meie teame, mis on sellest vägikaika vedamisest, mis on sellest endisest suurest riigist, selle korraldusest ja selle alustest järele jäänud. Seal saeti läbi see

oks, mille peal istuti, kukuti alla ja ei saadud enam kunagi üles. Meie noorsugu peab seda meeles pidama. Ei ole raske rahutusevaimu sünnitada, ei ole raske luua meeelolu ka valitsuse vastu, kui selleks parajad momendid tulevad, aga iga meelolu, mis põhjusteta on, mis ainult enda pärast sündinud on, ei too au meie noorsoole, ei too au meie rahvale ja ei too kasu ka meie teaduse arenemisele. (Kiiduavaldused.)

Lugupeetud siinviibijad! Ma tean, teie hulgas on palju perekonna-inimesi, on vendi ja õdesid, kellel on ühendust meie õppiva noorsooga Tartus, ja kui mina neid sõnu siin teile ette kannan, siis mitte selleks, et pahandust sünnitada isade ja laste vahel, vaid ainult selleks, et siin avalikult oma kohust täita ja rahva keskel kokkutulnud esindajatele öelda, et mina tunnen oma kohuseid riigis valitseva korra eest ja selle eest, et noorsugu peab ülikoolis olles rahulikult töötama ja täitma ning austama seaduslikus korras maksmapandud seadusi ja korraldusi. Kui seda mitte tähele ei panda või panna ei taheta, siis koos valitsusega on minul küllalt abinõusid ja teid selleks, et neist rahutustest üle saada ja seal kord maksma panna. (Kauakestvad kiiduavaldused.)

Mina olen päris kindel selles, et see nähtus on möödaminev ja näeme varsti õpilaskonda koos töötamas õpetajatega ühistes huvides. Meie peame oma ülikooli elule kohaldama, meie peame nii õpetajaid kui ka õpilasi suunama sinna poole, mis meie rahvale kõige kasulikum, kõige rohkem tarvis on. Siin peaks ka riigivõimul midagi öelda olema. Meie rahvas ei kannata, et sajad advokaadid tulevad juurde, kuna nende jaoks nende ülesannetele vastavaid kohti ei leidu. Kui mina noore mehena ülikooli lõpetasin, siis oli kogu kubermangu peale ainult 13 advokaati. Nüüd on aga ainult Tallinna linna kohta üksi 250 ümber. Muidugi on elu edasi läinud ja olud paranenud, kuid meie majanduslik areng ei ole siiski niivõrd edasi läinud, et suudaksime nii suurele hulgale tööd muretseda, kes ülikooli lõpetavad. Kui tuleb suur hulk noori inimesi ülikoolist ellu, neil ei ole tööd, laud on kitsaks jäänud, midagi pole peale hakata, siis ei või riigivalitsus mitte rahulikult pealt vaadata ega kuulata, kuidas vanemad suure lootusega saadavad ellu oma lapsed ja näevad neid lootustes petumas. Ühtlasi näeme aga, et niisugustel aladel, kus saaks käed külge panna, nagu põllumajanduse teaduslik uurimine ja muud sarnased — neil ei ole poolehoidu.

Seda, kuidas rohkem vilja maa seest välja tuua, kuidas oma kodukohale anda ilusamat ilmet

ja tagasi minna sinna, kust tulnud, selleks ei ole tahtmist. See põlgus meie kõige puhtama, kõige suurema elukutse vastu — põllumehe elukutse vastu — see avaldub meie noorsoos. Aga kas võime nii rahulikult pealt vaadata ja kas võib lasta ühelt poolt tekkida inimesi, kellel tööd ei ole ja teiselt poolt suurt ja avarat töövälja, kus pole töötajaid? Maa ootab nende järele, kes tuleksid sinna oma eeskujuga ja põllumajandusliikude teadmistega ja näitaksid, kuidas peab maad harima, kuidas elu maal ilusamaks teha. Siin on midagi haige, siin ei ole terve eluga tegemist. See on just samasugune nähtus, mida muul alalgi elus näeme: tahetakse maalt ära minna. Meie laulame ja kiidame oma ilusat isamaad. Kui aga peame oma maad tõsiselt harima hakkama, siis minnakse parem linna, kus on puhtam ja kergem elu. Kui kõik linna lähevad ja kui meie maa hakkab inimeste järele nutma ja tühjaks jääb, kus on siis lootused meie riigi ilusasse tulevikku, meie riigi iseseisvuse kindlustamiseks? Siin on jällegi üks külg, mis tahab terve rahva arusaamist, pingutust ja kaasatöötamist selleks, et meie haridust annaksime oma noorsoole nii, et see haridus tuleks tagasi sinna, kust ta välja läinud, et ta tuleks meie töötaja rahva juurde külasse tagasi, et see haridus tuleks meie tööstustesse tagasi, juhiks seal meie töötavaid käsi, oleks seal peremeheks ja nõuandjaks ning korraldajaks. Seda haridust ei austata meil veel, meie oleme veel ikka selle vana saksa- ja veneaegse arvamise meelevaldalla all, et must töö, töö, kus inimene peab muskleid pingutama, alandab inimest, ei ole kohane ja küllalt kõrge ja et ainult puhtad ja siledad käed on kõrgkultuurilise, haritud inimese tundemärk. (Kiiduavaldused.) Meie rahva juures, kes ainult oma tööga ja ainult oma musklite pingutamise tõttu ja oma vaimusitkuse ja tahte jõuga on end kurvast minevikust üles tõotanud iseseisvaks rahvaks, meie juures peab töö olema kõige suuremas aus. (Kestvad kiiduavaldused.) Iga haritlane, kes läheb ellu, et kaasa töötada seltsimehena, juhatajana ja kaasvõitlejana, kes meie rahvast õpetavad varasid looma, neid tahame armastada ja nende haridustööga ühisel jõul kaasa minna. See on meie kõrgema hariduse siht. Meie ei hinda alla neid üksikuid, kes tahavad olla eemal elust, töötada kõrgemate aadete vallas. Ka neid hindame meie. Aga need ei ole mitte need sõjamehed, kes võtavad adra kätte, kes panevad masinad tööle, valmistavad ja loovad väärtusi ja kes, kui tarvis riigi eest väljas olla, oma teadmiste ja praktikaga on eesrinnas, et kaitsta Eestit ja tema tööarmastavat vabat rahvast. (Tormilised kiiduavaldused.)

Amerikanismist

Euroopa kultuuri loojad on pidevalt andunud asjadele ja mõistetele, mis ei töotanud otsest ainelist tulu. Tõdede kallal murti pead mitte ainelise tulu lootuses, vaid vaimsete ja hingeliste vajaduste rahuldamiseks. Inimene pidi nagu olema nõnda loodud, et kui talle pakkuda ühelt poolt valmis tõesed, teiselt poolt nende otsimine, siis ta valiks viimase, nagu arvas keegi sakslane. Oma sügavamas südamepõhjas inimene pidi olema tõetsija.

Aga Ameerikas on see tõetsija omandanud teise palge. Siin ei taha ta enam tunnustada tulutuid tõdesid või nende otsimist. Tõe peamiseks tunnuseks olgu tema kasulikkus. Katsekiviks, kas see või teine tõde on õige, tuleb pidada selle edu — menu ühiskonnas. Tõde peab võima tõestada kahekordse raamatupidamisega, mis näitab võimalikult suurt ülejääki meie kasuks. Waimul ei ole vajadusi, tema teenib ainult keha. Seepärast siis: vaim on, mis keha teeb.

Vaimusaadusedki on paljas kaup teiste kaupade seas. Kauba väärtuse määrab tema minek. Närimiskummi või raamat, ükskõik, küsimus on ainult selles, kumma tootmine rohkem sisse toob. Ja mida ei suuda kaup ise, seda aidaku takka reklaam. Nõnda muutub see sagedasti tähtsamaks kui kaup, sest hea kaup halva reklaamiga läheb halvemini kui halb kaup hea reklaamiga. Reklaam on peasi — see paneb hulga uskuma isegi halva kauba headust. Parimaks osutub parimini reklaamitud kaup.

Et võimalikult palju kasu saada, peab võimalikult lühikese ajaga võimalikult palju tootma. Seda soodustab masin ja sellest kogu tehnika jumaldamine, sest see võimaldab hulgalise tootmise ja kiire leviku. Masin muudab ka inimese masinaks, veel enam, muudab ta ainult masinaosaks — pisikeseks kruvikeseks, mutrikeseks, rattakeseks, üldises masinavärgis. Nõnda pole inimeses tõepoolest enam midagi muud kui mis ta teeb, mis ta keha teeb, mis ta on sunnitud tegema.

Et masinad on oma olemuselt kõik ühesugused ja et nad toodavad ühesugust standardkaupa ning et inimenegi on osa masinast või et ta on loomuselt masina saadus, siis peab ka inimene olema ainult standardkaup, millel puuduvad isiklikud omapärasused. Teisiti olla, teisiti mõelda, teisiti tunda kui standardkaup, on viisakusetu ja kõlblusetu.

*

Viimasel ajal räägitakse Euroopas ikka sagedamini amerikanismist. Eriti tehakse seda Maa-

ilma-sõjast saadik, kus Ameerika muutus Euroopa laenuusaldajaks. Amerikanismi järele lõhnas seegi, kui praegune Inglise kuningas, olles alles troonipärija, pärast oma maailmareisi inglistel soovitas hakata valmistama eliitkaupade asemel massiartikleid, nagu teevad seda ameeriklased. Halba kaup ja head reklaami vajab maailm tänapäeval seepärast andkem talle seda. Äris peab arvestama ainult äri, sest see on peasi. Võimalikult kerge vaeva ja lühikese ajaga võimalikult palju teenida, see on ideaal. Aeg on raha.

Kui Walesi prints pööras oma tähelepanu inglise kaupadele ja nende valmistamisele, siis mõnel teisel maal Euroopas heideti pilk eelkõige inimesele: peeti tarvilikuks tema standartida — ühtlaseks muuta. Kõigil peab olema elust ja olust ühesugune arusaamine. Ja et asi oleks kindlam ning kiirem, siis ei jäädud ootama, kuni uued olud vormivad uue inimese, vaid riiklik võim tegi inimeste ühtlase vormimise — vaimselt muidugi — oma peaülesandeks.

Esimesena astus selle sammu Venemaa. Kes julges mõelda teisiti, kui riiklik võim heaks arvas, seda ähvardas häving, kui ta paremaks ei pidanud kodumaalt lahkuda. Heaga või kurjaga pidid kõik kodanikud omandama ühise maailmavaate ja alluma sellekohasele olukorrale. Ühes sellega tõsteti ka kogu maa tehniline areng esikohale: masinas nähti nagu midagi jumalikuks, sest miks muidu toodi temale ohvriks nii palju rahva viletsust ja vaeva.

Suurriigest järgnesid Venemaale Itaalia ja Saksamaa. Ei tähenda midagi, et nende maade juhid ja ideoloogid kuulutavad Venemaale kõige vihasemat võitlust, ometi on nad kõik veetilgad sama ämbri uurdes. Vaengi on nende vahel just sellepärast nii terav, et nad oluliselt seisavad üksteisele nii ligi. Igal pool sama amerikanism inimese suhtes: ta olgu standardkaup, nagu oleks ta tulnud mõnest masinast, mille valmistanud mõni teine masin. Tohib olla ainult üks arvamus, üks arusaamine, üks idee, üks ideaal, üks usk, sest lõpuks viib kõik selleni välja.

Seejuures pole inimese seisukohalt kuigi oluline, et ühes kohas nõutakse seda ühtlust maailma-revolutsiooni, teises impeeriumi, kolmandas tõu nimel. Kindel on ainult üks: inimest ei panda mikski, temast tehakse paljas abinõu, liiatigi asjade pärast, millede kohta on kas väga raske või hoopis võimatu tõendus tuua, et nad on kellelegi hädavajalikud. Ükskord tehti nõnda hingeõnnistuse nimel, mis pidi saabuma taevas,

nüüd on taevaste asjade asemele astunud maa-pealsed, mis nõuavad jällegi inimeselt ohvrit.

On küllalt ameeriklasi, kes arvavad, et õige kultuur on neil, mitte Euroopas. Kui arvesse võtta, et Ameerika pole tehnikat tõstnud jumaldatavale aukohale mitte riiklikat sundusega, vaid loomuliku arenemisega, ning et ta on oma inimesed ühtlaseks triikinud, mitte niipalju vanglate ja vägivallaga kui ühiskondliku mõjustusega, siis peab tahes-tahtmata eelnimet. ameeriklastega nõustuma. Arenemine ja ühiskondlik mõjustus on kultuuriliselt sobivamad vahendid inimese kasvatamiseks kui riiklik sundus, mis tingib paratamatult vägivaldse omavoli. Ameerika mõjustab hulga kaudu üksikut, Euroopas katsuvad üksikud mõjustada hulka.

*

Muidugi, kui riiklik võim on endale eesmärgiks võtnud kodanikkonna ühtlustamise meelsuselt, maailmavaatelt, siis on loomulik, et kõik vaimueluavaldusedki — teadus, kirjandus, kunst jne. — peavad omandama ühise joone. Sest milleks peaks, näiteks, kirjandus olema meelsuselt, maailmavaatelt, ellusuhtumiselt mitmejooneline, mitmepalgeline, kui kodanikkond on ühejooneline, ühepalgne?

Ei vajata enam mingeid muid tõdesid ei teaduses ega kirjanduses, kui aga kasulikke. Ja kasulikkuse peamiseks tunnuseks on, et teos tabaks riiklikult kindlaks määratud üldjoont. Teose väärtuse määravad mitte teaduslikud või kunstilised tõed, vaid tulu, mis sellest loodetakse lugejaskonna meelsuse, maailmavaate ühtlustamises või selle ühtlase kinnitamiseks ja süvendamiseks. Heaks ja õilsaks tunnustatud maailmavaate propageerimine ja reklaamimine õigustab isegi igasugu ebatõe, totruse ja loomuvastasuse. Oleme jälle kord avalikult jõudnud põhimõtteni: eesmärk pühendab abinõu.

Nagu ideaalne kodanik peab olema meelelt, vaimult ühtlane standard-kaup, mille valmistanud standard-masin, samuti ka ideaalne kirjanduslik teos olgu vaimult ja hingelt ei enam ega vähem kui standard-saavutis, mille valmistanud standard-kirjanik, kelle voolinud riiklik võim. Siit on nii arusaadav, kui leidub kirjanikke, kes ütlevad: õige kirjanik ei pane kirjandust mikski, teisendades seega prantsuse mõttetarga sõnu, kes ütles: õige mõttetark ei pane mõtetarkust mikski.

Euroopas on tänini nii palju räägitud luulelisest tõest ja temaga on mõõdetud teoste väärtust kirjanduses. Luulelise tõe asemele astub

nüüd nii mõneski riigis ideaalina ühiskondliku õpetuse, riigimõiste ülistuse, tõu õilsuse, rahvusliku suuruse, isamaa-armastuse või mõne muu kasuliku asja soovituse tõde. Kirjaniku ülesandeks pole nende tõdede kallal juurdlemine, vaid nende soovitamine. Ta peab kaupa reklaamima, mille headust ta pole läbi katsunud.

Igal maal on oma eriline kasulik tõde või tõekene, mida kirjanikud veeretavad sunduslikult. Ja et see tõekene seisab naabermaade tõekestega enamasti teravas vastuolus, siis tundub, nagu poleks erimaade kirjanikel ja nende teostel muud otstarvet, kui et üksikuid rahvaid ja riike üksteisest võimalikult eemale peletada ja neis vaenulikkude meeleolu tekitada ja kasvatada.

Ainelisi kaupu püütakse nõnda valmistada, et nad kõlbaksid levitamiseks kas või kogu maailmas, vaimlised kaubad samal ajal valmistatakse riikliku võimu surve all nõnda, et neid ei vajata hästi kodumaalgi, välismaadest hoopis rääkimata. Seepärast siis — mürisegu pealegi lennukid, tossaku aurikud, vuragu kiirrongid ja autod, kõlisegu telefonid, ragisegu telegraafid, mürisegu raadiote valjuhääldajad, ikka enam ja enam läheneme paabelitorni-ajastule, kus ei mõisteta enam üksteist.

Kirjanikust kui üldinimlike tõdede otsijast ja kuulutajast saab kodumaa tõdede prohvet. Aga ükski prohvet pole kuulus omal maal. Väliskaubadki on enamasti kuulsamad kui kodumaised. Aga mida vedada välja vaimse kaubana, kui riiklik võim arvestab ainult kodumaad, kus maksab sundus? Seepärast on nii arusaadav, kui meiegi ostame meelsamini Venelt petrooleumi ja soola, Saksalt masinaid ja värve, Itaalialt apelsine ja sidruneid, kui samade maade vaimseid kaupu, nende kodumaisi tõdesid.

Ainelised kaubad on tänapäeval üldinimlikumad kui vaimsed. Aine on rahvusvahelisem kui vaim. Kõhud ja kehad oleksid nagu lähemad sugulased kui vaimud ja hinged. Õeldagu siis veel, et meie kõik oleme ühe isa lapsed. Suurim auhind tuleks määrata sellele, kes leiutab uue usu või mõne muu vahendi, mis lepitaks rahvaste vaimud ja hinged. Amerikaniseerumine igatahes ei aita: standard-kaubad küll lähendavad maid ja rahvaid, aga standard-inimesed tõukavad nad üksteisest eemale. Tasalülitatud ameeriklane ütleb: Ameerika ameeriklasele, tasalülitatud venelane: kogu maailm kommunistmille, tasalülitatud sakslane ja itaallane: kogu maailm fašismile jne. ning rahvad seisavad üksteise vastu nagu tuli ja vesi.

A. H. Tammsaare.

MÕNDA OXFORDIST

Sellest linnast on inglise poeedid palju luuletand. Järjest leiad sel puhul riimi „towers“ ja „flowers“ — märgiks sellest, kui lilletaoliselt saleda ja graatsilise mulje jätavad vaatlejasse kolledžite lähemalt vaadates väga tüsedad ja tugevad tornid. See mulje, on sümboolne kogu Oxfordi ülikooli kohta. See humanistliku teaduse põliseim kants kogu Britis ei levita ainult peent kultuurihõngu, vaid temas on ka sajandite, varsti juba aastatuhandete tugevust ja väarikust. Kunagi ei ole see ülikool ümbruse muutusi liiga kiiresti kaasa teind. Omal ajal, kui kuningas Charles I puritaanlaste päälesurumisel oli sunnit lahkuma oma senistest residentsidest, pakkus Oxford temale konservatiivsena ning ustavana ulualust ja abi. Praegu, mil fašism isegi Inglismaal kipub meeli segama, on seesama Oxford liberaalsem ja demokraatsem kui nii mitmedki muud inglise asutused. See ülikool toodab ideid, toodab vaimset liikuvust nagu emamesilane, kelle ümber sumiseb, kelle juurest lendab üle luh-tade parvlev, kihav mesilastepere, kuid ise ta ei liigu kaasa iga tuule või impulsiga. Seda tege-mast takistavad teaduslik kriitika ning oma väär-suse tunne. Vanad traditsioonid on Oxfordis pisut jäigad, pisut paindumatud, nende harras-tamine võib mõnikord tunduda isegi kangekael-sena — võib-olla ta seda ongi —, kuid siingi näib maksvat põhimõtte, et kes oma minevikku ei austa, ei vääri olevikku ega tulevikku. Tun-takse oma juurte sügavust kuski kaugel sajan-dite mullakihtides ega taheta end sellest lahti kiskuda, mis senini on andnud elujõudu ning mahla edasikasvuks.

Inglise rahvas peab sellest kangekaelsusest lugu. Ta ei pane sugugi imeks, et asekanstler ja proktorid praegu pidulikel tseremooniail ikka veel võtavad nelinurksed mustad baretid iga-kord kummardusega pääst, kui ladinakeelseis vormeleis kuuldu sõnu „Dominus“ või „Deus“. Ta on koguni uhke selle üle, et ülikooli raama-tukogu ühele Stuarti soost kuningale keeldus laenamast ühte väärtuslikku teost, põhjendu-sega, et raamatukogust üldse ei tohi midagi välja viia, avaldagu selleks soovi kas või kunin-gas. Ta ei imesta sellegi üle, et pärast teatavat kellaaega kolledžite külastajail on keelat välja minna teatud väravaist, isegi kui need veel peaksid olema lahti ja kui mujalt minek tähend-daks terve veerandtunni kaotamist. Lugupidam-ine vana institutsiooni ees, mille suures väär-tuses ei või olla kahtlust, ei lase neil tekkidagi mõtet, et selle nurki tuleks hakata ära tahuma. Nad teavad, et need on välised iseärasused, mis

veteraanile omaseks ja armsaks saand ja mille eemaldamine tähendaks selle omapärase atmo-sfääri rikkumist, milles kümned ja kümned su-gupõlvad on võrsund viljakale elutööle vastu.

Oxfordi konservatiivsus on tuntud, kuid see käib koos suure ettevõtlikkuse ja julgusega uute ideede õpetamises ning ümbertöötamises vasta-valt intellekti, kuid ühtlasi ka elu nõudeile. Usu-takse vaimsesse individuaalsusse, kui see põhje-neb hääli, soliidset teadmiste ja kultuuri alusel, ning selle individuaalsuse nimel talutakse noo-ruslikku kriitikat, isegi kui see hetkeks keeb üle. Demokraatne maa vajab algatusvõimelisi isiksusi, ning algatusvõime ei arene sompund õhustikus. On tarvis pisut tuult, pisut intellek-tuaalset äikestki, et noortest ajudest lahtuksid udud ning et vaim omandaks suunda ja perspek-tiivi. Veendumuste sünd käib sageli koos eel-arvamuste varisemisega, ning see protsess on omane tekitama joobumustunnet, mis hiljem haihtub, andes maad kindlale teotsemistahtele, kuid mis algul elektrina võib põhjustada galvaa-nilisi lööke. Ei ole seetõttu üllatav, et Oxfordi üliõpilasparlamendis, Unionis, on vastu võetud isegi mässulistena tunduvaid resolutsioone, nagu see, et „käesolev koda keeldub sõja korral mine-mast rindele kuninga ja riigi kaitseks.“ Ingle-sed teavad, et öeldagu mida tahes — kui tuleb hädaohu moment, siis just needsa-mad noored haaravad esimestena relvad, et takistada oma maa ja kodukolde teotamist. Nad ei tee seda pimedalt, vaid veendu-musega ning oskusega ka teisi veenda, sest nad on ise suurima innuga läbi vaielnud kõik argumendid nii poolt kui vastu. Nad ei ole sõge, lükatav mass, vaid ise lükkajad — va-jalisse suunda. Kuulus Paul Valery ütleb, et iga klassitsism eeldab romantika eeltöid — vaim küpseb selgeks ning kindlaks alles pärast noo-ruslikke, pulbitsevaid, natuke segaseid kääri-misi. Seda tunnustab instinktiivselt kogu ing-lise rahvas.

Mitte inertsuses ega vaimu hämaruses ei peitu haritlaskonna jõud. Kuid selgus ei tule ilma vaidluseeta, ilma võitluseeta, ilma vaimura-piiride ristluseeta. Neis mõõklustes võib olla kas või üleannetus, kuid isegi ülikooliseminarides on üleannetus teinekord väiksem patt kui unine stagnatsioon, mis viib mädanemisele. Sellest on täiesti teadlikud Oxfordi õppejõud, kes püüavad üliõpilasis õhutada vaidlusevaimu. Nad ei oota neilt nõustumist, vaid iseseisvaid seisukoha-võtte, isegi kui need peaksid olema väärad. Vigu saab õiendada, kuid vaimselt surnust on raske saada elav inimene. Mida küpsemaks

Üliõpilaskonna korraldusest teistes maades

Üliõpilaselu organiseerimisevorm ja ühes sellega akadeemilise noorpõlve koondamine terviklikuks ühikuks oma rahva keskel on küsimused, mis omanud kõige aktuaalsema ilme just nüüd, kus meie oma üliõpilaskonna korraldus seisab ulatuslikkude reformide eel. Alljärgnevad read ei ole aga määratud ühe või teise korraldusviisi aluste õigustamiseks ega ka välismaiste kogemuste otseseks arvustamiseks, vaid on lühike kokkuvõtte aastate kestel kogutud tähelepanekuist lähematelt naabermaadelt selle üle, kuidas on organiseeritud sealsed üliõpilaskonnad. Lääne-Euroopa suurriikide, Põhja-Ameerika Ühendriikide ja kaasaegsete tootariikide olusid ei ole päris teadlikult analüüserimisele võetud. Esimesed teatavasti erinevad põhjalikult meie omadest eeskätt just paremate majandustingimuste poolest, kuna üliõpilaskonnale neis maades vajutab oma pitseri otseselt ülikool, kohustades pea kõikjal üliõpilasi elama ülikooli juures, õppejõudude järelvalve all. Saksas, Itaalias, ja Nõukogude Venes on kaasaegsed olud veel põhjalikumalt erinevad, kuna üliõpilased seal on liitunud riikliku ainuerakonna struktuuri, nii et kogu liikumine areneb ülalt-alla juhitud suunas. Meie lähemates naabermaades, eeskätt Balti riikides, Poolas, Soomes ja Skandinaavias on olud enam-vähem ühesugused, mispärast nende kogemuste ja korralduste võrdlemine meie seniste alustega tahaks olla kõige elulähedasem. Olgu ühtlasi tähendatud, et allpool toodud andmete avaldamine oli õigupoolest mõeldud enne väljakuulutatud reformi kavatsusi, kuid andmete kogumine kõige viimaste aastate muudatuste üle lähemais riikides võttis seevõrra aega, et alljärgnevad read jõuavad alles nüüd trüki.

Eesti üliõpilaselu organiseerimisevorm on oma erinevusest aratanud sageli teistest riikidest tulnud akadeemiliste kodanikkude tähelepanu, kuna meie intiimorganisatsioonide süsteem hoopis ulatuslikumalt haarab iga üksikliikme elu, sidudes teda üheltpoolt kogu eluksajaks üliõpilaspõlves moodustatud sõpruskonnaga

ja moodustades selle seltskondliku läbikäimise mõttes kitsama ringi, kellega enam-vähem igapäev kokku puututakse; teiselt poolt asendab meie juures üliõpilaskonnas oma tihedama läbikäimise tõttu seda, mis Lääne-Euroopas saavutatakse ülikooli juures elamise teel. Meil ilmneb tihedam koostöö õppejõududega ainult neis teaduskondades, kus peatöö sooritatakse praktikumil ja seminarides, mujal aga, näiteks Inglismaal, valvab õppejõud koguni üliõpilaste tegevuse üle nende vabal ajal. Intiimorganisatsioon meil peab olema selleks teiseks koduks üliõpilastele, mida ühiselamu Lääne-Euroopa kaaskõigile.

Omajagu üllatust kutsub esmakordselt Eestit külastava akadeemilise kodaniku juures esile kõige muu kõrval veel meie üliõpilaste suhteliselt suur tagasihoidlikkus poliitiliste eneseavalduste alal. Mujal on üliõpilane õieti esijärjekorras poliitiseeriv. Meil omab aga „poliitiseeriva üliõpilaskonna“ mõiste tsaaririigi päevade mälestuste mõjul nii halvapäälise tähenduse, et niihästi intiimorganisatsioonid kui ka senine üliõpilaskonna edustus on püüdnud võimalikult vältida sellise nimetuse ärateenimist. Alles lähem vaatlus meie üliõpilaselu korraldusele kutsub vastupidise imetluse esile, kui nähakse, mis meie üliõpilaskond seni on saavutanud ühis-ettevõtete arendamise, eeskätt aga rahvastunde tõstmise ja selle kandmise alal.

Neis uutest riikidest, kel puudus igasugune iseseisvus tsaaririigi päevil, ei ole üliõpilaselu korraldus mineviku mälestuste põhjal mitte täpselt ühesarnast reaktsiooni tekitanud ja oluliselt erinevaid jooni võib leida juba Läti, Leedu ja Poola üliõpilaskondade korralduste vahel. Küll tuntakse kõikjal meile omast intiimorganisatsioonide tüüpi, ent üliõpilaskonnas on seni ainult Lätis rajatud olnud samadele alustele kui meil. Poola ei tunne seekõrval üldse kõiki üliõpilasi haaravat administratiivset organisatsiooni.

Viimased aastad on toonud kaasa palju muudatusi nimetatud naabermaade juures. Nii kaotati Lätis pä-

arened, seda rohkem õpid arvestama seda, mis traditsioonilistes vaadetes on hää, kuigi paratamatult loobud nii mõnestki mineviku vaatekohast — kuhu jääkski midu edu? Ülikoolid peavad olema maa sool. See võrts võib mõnikord olla kange, kuid ilma temata toit jääb magedaks ja läägeks. Säärased olid printsiibid, mis minule mõõdud suvel esiteti mõnede Oxfordi õppejõudude poolt. Nad vastavad sellele, mida ise olen kogend selle ülikooli õpetuspraktikast. Teatakse mineviku, traditsioonide, sajan-

dipikkuste kogemuste väärtust, kuid ei nõuta nende pimedat omaksvõttu, vaid ollakse kindlad, et selgind pää nii-kui-nii omandab neist kõik, mida lubab ta kriitiline meel. Ühtlasi aga loodetakse, et seesama kriitiline meel võidab juurde uudismaid, mida eelnend põlved võib-olla ei näid uneski. Ning ollakse veendund, et seesama kriitika ning algatusjõud aitavad Inglismaal edasi areneda ning nagu senini püsida kultuurse demokraatia esirinnas.

Ants Oras.

„ATEITININKAI“ asukoht
Kaunases.

rast 1934. a. 15. mai aktsiooni täielikult üliõpilasesindus, jättes üliõpilaskonna asjade juhtimise tolleaegse juhatusse. Nimetatud juhatus töötab tänapäevani ja kui tema isikulises koosseisus on tulnud ette muudatusi, siis talitatakse siin põhimõtte järgi, et asemele tuleb kutsuda kas sama üliõpilasorganisatsiooni või vähemalt sama rühmituse esindaja. Sellist määrarmist toimetab Lätis ülikooli rektor, kes on ühtlasi otsese järeelvalve teostajaks juhatusse sammude üle. Üliõpilasesinduse tulevane korraldus on täiesti selgumata. See oleneb praegu Lätis loodava viienda ja seega viimase koja — kultuurkoja — elluviimise määrustest. Kultuurkoja alla on mõeldud viia niihästi akadeemiline kui kooliealine noorpõlv. Esimene endastmõistetavalt saab alaorganina ühe valitava esinduse enda kutsehuvide kaitseks, kuid millistel alustel seda koostatakse, on praegu veel teadmata. Senise edustuse volituste lõpetamise peapõhjuseks oli tema liiga lähedane sarnadus ebariiklikuks tunnustatud rahvaesindusega.

Enne nimetatud muudatust ei erinenud üliõpilasesindus Lätis õieti mitte milleski Eesti omast. Valimise alused olid võrdsed, edustuse otsused samavõrd kohustavad kõigile üliõpilastele, poliitiline element oli esindatud ainult üksikute pahempoolsete akadeemiliste seltside kaudu. Ka oma ilmelt oli ta peaaegu täpselt sarnane meie edustusele, kuigi üliõpilaskorporatsioonide osatähtsus tundus seepärast tugevamana (pool kõigist kohtadest), et seal koaleerus korporatsioonide liit ühes viimasesse kuuluvate vähemusrahvustega, meil aga valisid viimased iseseisvalt oma esindajaid. Kuna 15. mai-eelne aeg tugevasti sarnanes Eesti olukorrale, siis liikusid Lätiski kauemat aega kuuldused üliõpilasorganisatsioonide täielikust ümberkorraldamisest. Põhjust selleks andis nüüd suletud

„pehrkonkrustlaste“ organisatsioon, kelle liikmeskond koosnes esijoonel intiiorganisatsioonide perest. Karistatute väljaheitmine liikmeskonnast, ühine deklaratsioon seisukohavõtuga nimetatud liikumise vastu, kaasaminek uuele Lätile iseloomustavate üritustega kujunesid aga abinõudeks, milledega kõrvaldati kahtlustus politiseeritavuse kohta ja praegu ei ole kellelgi tõsist kavatsust astuda organisatsioonide vastu välja.

Järgmine naaberriik Leedu erineb oma põhjapoolsetest liitlastest juba sellega, et sealsed üliõpilasuühingud olid esijoonel poliitiliseks taimelavaks võistlevatele erakondadele. Vanima ja riigivõimuga täiesti koos töötava koondise moodustab praeguse riigipea poolt loodud „tautininkai“ erakonna suure liikmete arvuga korporatsioon „Neo-Lithuania“. Tema kõrval tegutseb õigupoolest praeguse valitsuse vastasleeri kuuluv katoliikliku usutunnistuse alusel tegutsev „ateitininkai“ erakonna korporatsioonide liit kümnekonna ala-korporatsiooniga. Mitte ainult suurte, vaid ka vähemate korporatsioonide kujundamise aluseks on teatav poliitiline mõtteühendus. Naisüliõpilased moodustavad küll omaette üksusi, kuid on koondunud samadel alustel ja on seega ka „poliitiseerivad üliõpilased“.

Üliõpilasedustuse korralduse poolest jäljendati Leedus osalt tsaariaegseid eeskujusid. Kõik üliõpilased moodustasid üliõpilaskonna, esindaja valiti aga iga saja üliõpilase kohta. Kandidateerijaiks olid eelpool juba nimetatud rühmitused oma erinimekirjadega ja nii kujunesid edustuse valimised Leedus alati maa poliitilise meelsuse peegelpildiks. Valitsusrühma akadeemiline põlv oli Leedus teatavasti püsivalt vähemuses ja pidi paratamatult teistega koaleeruma.

Need poliitilised vastuolud kutsusid pidevalt teravusi esile ja Leedu tegi esimesena Balti riikidest katset sellest ummikust üle pääseda üliõpilaste koonda-

mise teel teaduskondade kaupa. Korporatsioonide kõrval tekkis „fakulteetide blokk“. Nimetatud ühingute liit võitis aastaid tagasi umbes veerandi edustuse kohadest ja teostas kaalukeele osa poliitiliste vastasleeride vahel. Kuid senised organisatsioonid astusid teravalt välja uue võistleja vastu. Hakati „üle võtma“ fakulteetide bloki liikmeid, kuna see osa üliõpilasi ei kuulunud intiimorganisatsioonidesse. Ühtlasi osutati ühingu endas liigset vastutulekut pahempoolsele maailmavaatele ja tekkinud skandaalide tagajärjel suleti oma liikmeid mitte kontrollida suutev blokk ning karistati üksikuid juhte. Valitsusvõimuga vastasrinnas olev osa üliõpilasi palusid tookord koguni Eesti Üliõpilaskonna põhikirja saatmist ja põhjendasid sinise eeskujuga abil oma soovi edustuse säilitamiseks meile tuntud alustel. Ülikooli poolt arvestati osaliselt nimetatud soovi ja asuti uue põhikirja väljatöötamisele. Varsti saabusid siiski keerulisemad ajad, toimusid mitmed mass-meeleavaldused ülikooli ja valitsuse vaheliste lahkkelide puhul ning valitav esindus suleti lõplikult. Üliõpilaskonna juhatuse ülesanded pandi ülikooli rektori poolt määratava juhatuse peale. Viimane kutsus selleks kohtadele suuremate üliõpilaskorporatsioonide juhtivaid tegelasi. Leedus lõpeb aga üsna pea nimetatud olukord, sest veel käesoleval semestril antakse välja uus üliõpilaskonna põhikirj, mille sisu kohta polnud kahjuks võimalik praegu andmeid saada.

Poola üliõpilaselu on riikliku iseseisvuse päevil teinud läbi kõige suurema arvu katsetusi üliõpilaskondliku korralduse alal. Ühelt poolt poliitika, teiselt poolt põhjendatud tarve tugeva oma-abi korralduse järgi vajutavad oma pitsati meile sõbraliku suurriigi akadeemilisele noorpõlvele. Neis kahes suunas on arenenud ka üliõpilaselu organiseerimine. Koondumine poliitilisel alusel on alati olnud valitsuse mureküsimuseks ja ses suunas võeti ette kõige enam muudatusi. Vabatahtlik oma-abi korraldus asendab aga Poolas seda, mis meil osalt sooritatakse üliõpilaskonna, osalt intiimorganisatsioonide poolt.

Poliitilises mõttes kujundas suurima bloki praegu vastasrinda kuuluv rahvusdemokraatide erakond. Kõik nende poolt algatatud juudivastased väljaastumised, nõudmised „numerus claususe“ järgi ja parempoolne äärmuslus põhjustasid valitsusvõimude pahameelt, mis pärast järgnes sageli ülikoolide sulgemine ja poliitiliste üliõpilasuühingute laialisaatmine. Aastat 6—7 tagasi omas Poola siiski midagi meie üliõpilaskondliku keskkorralduse taolist, kuna peeti üliõpilaste kaheaastakongresse ja valiti administratiivne keskjuhatuse. Valijaiks olid niihästi poliitilised kui ka oma-abi ühingud ning intiimorganisatsioonide esindajad. Kõigele sellele tehti lõpp viimastel aastatel. Väline esindamine pandi välisministeeriumi kaudsel toetusel asutatud Poola ja teiste Euroopa riikide vaheliste üliõpilaskorralduste liidu „Liga“ peale. Üliõpilaskorralduse alal tehti aga katseid küll teaduskondliku

Betti Alver

Kool

*Sul koolis käies võõraks jäi see klass,
kus suur Minerva pää on ukstel vapiks,
portjeeks ürgvana vosvorsilmne kass
ja sarkofaagid pärgamendi-kapiks.*

*Sääl kustutavad, kui on käimas loeng,
nahkhiired tahvlilt salapärest šrifti,
ning kurjal sisinal Meduusa soeng
papiirusele pritsib musta kihvti.*

*Sääl lektoriks on keegi lonkur lord
ning samuti, lai mantel matkaks vöötet,
võib Trismegistost silmata sääl kord,
kord Sokratest ja salanõunik Goethet.*

*Sääl õpilasi juhhib sama vaist,
mis Zoroastrit, Fausti, Gobi nõidu,
ning ahnelt saatanaiga kõigist maist
Mefisto teadusisse süüvib võidu.*

*Ent viimses pingis, otse vastu ust,
laup kipras, kulmudes veel mõni hagan,
veab lehele, mis tindist täitsa must,
poolunisena tähti Vanapagan.*

jaotuse suunas, küll maakondliku päritolu järgi, et võtta üliõpilaskoondistelt võimalikult nende poliitilist värvingut.

Praegu on olukord selliseks kujunenud, et aastat kolm tagasi kutsuti uuesti ellu minevikust tuntud poola omapärane korraldus, mis sarnleb lähedalt endistele tsaariaegsetele „zemljačestvo'dele“. „Kola provincionalne“ nime all tegutsevad nüüd iga ülikooli juures meie intiimorganisatsioonide taolised maakondlikud kogud, koondades enda ridadesse eeskätt maanoorsugu. Nimetatud ühingutel on lähem side uue loomisega oleva põllupidajate erakonnaga. Nende liikmeskond moodustab umbes kolmandiku Poola 46.000-lisest üliõpilasperest. Meie intiimorganisatsioonidele sarnanevad seal teatavasti ainult korporatsioonid, kuid nende liikmete üldarv Poolas on vaevalt 1—2% üliõpilaste üldarvust.

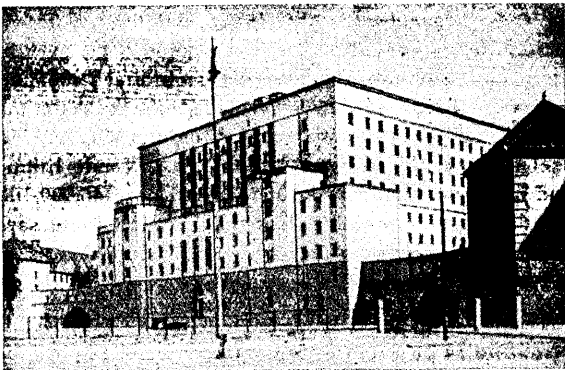
Üliõpilaskorralduse oma-abi organisatsioon, millest oli eespool juttu, on Poolas vabatahtlik koondis, millel arvukaim hulk liikmeid. Nagu tema nimetus „Bratna Po-

noc" — „Vennasabi“ näitab, ei keela ühingu eesmärk liitumist poliitiliste või intiim-organisatsioonidega. „Bratna Pomoc“ kuulub üle 50% poola üliõpilasi. „Bratna Pomoci“ teeneks tuleb lugeda hiiglasuurte üliõpilasmajade ehitamist, õpperaamatute kirjastamist, üliõpilasköökide avamist, õppelaenufondi teostamist, töölaagrite korraldamist, jne. Kaunis suur liikmemaks tasub end igale üliõpilasele kõiksugu soodustuste näol. Isegi kohamuretsemise alal on ühingul suured teened.

Pilt Poola üliõpilaselust poleks siiski täielik, kui jääks nimetamata kaasaegset ühiskonda iseloomustavad suured akadeemilised ühingud. Esijoones olgu nimetatud Poola Akadeemiline Spordiklubi, mis omab suuri staadione, võimlaid, basseine. Teiseks Aeroklubid, mis said tuttavaks Poola üliõpilaslendajate külaskäiguga Eestisse läinud aastal. Ka purilennusport on sealse akadeemilise noorsoo keskel väga laialt levinud ja kõigiti soodustatud olukorras ning gaasikaitse liit köidab paljude üliõpilaste huvi. Kõigi nende ühingute tegevusest osavõtt täidab õigupoolest selle tühiku, mis oleks muidu tekkinud intiimorganisatsioonide ja ka poliitiliste ühingute puudumise või keelu pärast.

Siirdudes lõunapoolsete naabrite olukorra vaatluselt põhja poole, tuleks pikemalt iseloomustada meile kõige paremini tuntud Soome üliõpilaselu. Viimane on hõimupäevade ja arvukate sõpruslepingute kaudu saanud juba nii lähedaseks, et võetakse vastastikku eeskujusid.

Üldiselt on Soome võrreldes meiega selle poolest õnnelikumas olukorras, et juba ennesõjaaegsetel aastatel oli soome rahvusest pärit üliõpilaste osatähtsus tunduvalt mõjuvam meie omast. Kaasaegse üliõpilase tegevus ilmneb õieti kahes suunas: poliitilises mõttes on meile kõikjal tuntud Akadeemilise Karjala Seltsi tegevus, mis pärast selle juures peatumine ülearune. Vähem teada on aga avalikkusele soome üliõpilase kodukohaharrastus. Viimase all tuleb mõelda maakondliku päritolu alusel moodustatud osakondade tegevust, kus iga osakond ühtlasi kannab hoolt oma maanurga heaolu eest. Üliõpilased aitavad kaasa tiisikusravilate jaoks raha kogumisel, mälestussammaste komiteedes,

Maailma suurim üliõpilasmaja Varssavis.

korraldavad igal suvel ringreise, kogudes teel rahvaluulet, aitavad kaasa või teostavad oma jõududega kohalikke rahvapidusid, jne. Riigikaitse alal on Soome akadeemiline noorpõlv saanud kuulsaks õhukaitse tarvis annetatud lennukiga ja kohustusega sooritada suurima püüdlikkusega väeteenistuskohustust. Kaitseliidu tegevusest osavõtt on kohustuslik Akadeemilise Karjala seltsi liikmeile. Turu ülikooli üliõpilastele korraldatakse muuseumis ka riigikaitse kursusi, millede kestvus 3 aastat. Mis puutub väljaõppesse lennuasjanduse alal, võib siin Soome üliõpilasi julgelt kõrvutada Poola omadega, viimastel aastatel on kujunenud laialt levinud harrastuseks.

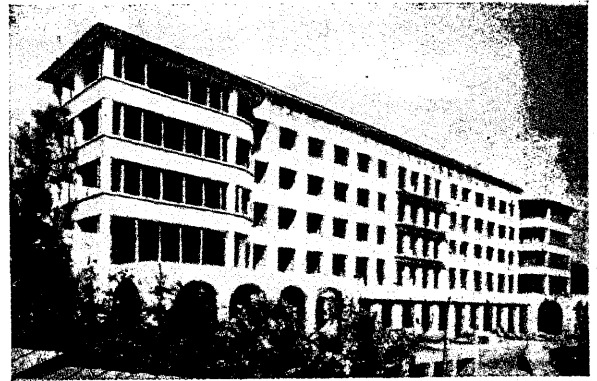
Üliõpilaskonna omavalitsus teostub enam-vähem sarnastes oludes kui meil. Igal aastal kujundatakse uus edustus, milline võib toimuda kas valimise või kokkuleppe teel. Esimene võib nimelt ära jääda, kui osakondade esindajad jõuavad kokkuleppele esindajate arvu suhtes, proportsionaalselt osakonna liikmete arvule. Sel juhtumil toimub üliõpilaskonna üldkoosolek, mis ei ole muud kui vormitaitmine. Aitab kümnekond üliõpilasest, et koostada protokoll ja see kinnitada. Paar aastat tagasi teostati Helsingi ülikooli juures edustuse reform ses mõttes, et 20 edustuse liikme asemel valitakse nüüd 60 liikmest koosnev esindus, kes omalt poolt valivad 20-liikmelise edustuse. Üliõpilaskonna esimees ja selle abi valitakse aga otseselt üliõpilaste poolt ja mitte ühel ajal edustuse valimisega. Viimased kaks on enamasti ülikooli lõpetanud nooremad magistrid või doktorid. Sellist valimist võimaldab ülikooli seadus, kuna üliõpilane ka pärast lõpetamist tohib jääda kuni 8 aastat üliõpilaste nimekirja. Õppemaksu Helsingis teatavasti ei ole ja ainukeseks rahaliseks kohustuseks on mõnesajamargaline liikmemaks semestris osakonnale. Üleriiklik esindus teostatakse Soome Üliõpilaskondade Liidu kaudu, kuhu iga üliõpilaskond saadab põhikirjas ette nähtud arvu esindajaid, vastavalt liikmeskonna suurusele. Viimastel aastatel on Helsingi ülikooli üliõpilaskonna esinduse kujundamine ikka toimunud valimiste teel, kuna võistlejateks poolteks ei ole nüüd enam ainuüksi osakondade nimekirjad, vaid Akadeemiline Karjala Selts ja viimase vastased. Esimene on osutunud võitjaks, nagu üldiselt teada.

Ei tohi ühtlasi märkimata jätta, mis suunas õieti arenes vastastikune eeskujude võtmine üliõpilaselu administratiivse korralduse alal Eesti ja Soome vahel. Meie üliõpilaskonna väljakujunemise päevil osutus Soome selleks maaks, kus nähti paremat korraldust kõigi üliõpilaste koondamise suhtes. Lahetagune akadeemiline pere kahtlematult oli ühtlasem ja terviklikum meie omast kümnekond aastat tagasi. Meie edustuse eeskuju on suurel määral samuti Soome päritoluga. Hiljem sõpruslepingute ajastul on meie intiimorganisatsioonide sagedasem külastamine andnud põhjust noorliikme kasvatuse sisseseadmiseks Soomes. Eestist võeti sel alal küll põhimõte, tegelikult sarnleb

esimese aasta üliõpilaste kasvatamine Soomes siiski rohkem Ameerika ülikoolide „freshmani“ kasvatusel, kuigi meie rebasvanema instituut on „fuksmajori“ nime all sisse toodud. Puhtal kujul võeti Eestist eeskju vilistlaste-instituudi loomisega. Soome osakonnad ei tundnud kuni viimaste aastateni ülikooli lõpetanud liikmete lähedat koostööd immatrikuleeritud noorpõlvega. Ainult noorpõlvest eriti huvitatud liikmeil oli lähemaid kokkupuuteid, muidu aga leidus märkusi ühtekuuluvuse üle kord aastas ajalehes avaldatavas aastapäeva kutses, kus öeldakse, et „endised liikmed on osavõtjaina teretulnud“. Nüüd ei ole mitte ainult ühel, vaid juba mitmel suuremal osakonnal, oma „seniores carelienses“ või „seniores viborgenses“ jne. nimeline vilistlaskogu loodud, kuigi esialgne kuulumine sinna on, vastupidi osakonna-sundusele, vabatahtlik. Et nimetatud korraldusel tulevikus suurem tegevusväli ees, seda kinnitab meile hästi tuntud vastuolu vanempõlve ja noorpõlve vahel Soomes, mis oma teravuse poolest arvatavasti hakkab tulevikus aegamööda kahanema.

Lõpuks olgu tähelepanu juhitud meile üldiselt võrdlemisi vähe teadaolevale olukorrale Soomes üliõpilaskonnanisatsioonide ja üliõpilaskonna poolt pealepandavate ametite pidamise alal. Meil teatavasti on püsivalt Tartus elaval organisatsiooni liikmel peaaegu võimatu keelduda ametid vastuvõtmast, kuigi organisatsioon seda valimiste teel otsustab. Tasu ega majanduslikku hüvitust selliste vaevanägemiste eest eesti üliõpilane ei saa. Hoopis teine olukord valitseb aga Soomes. Esijoones osakonna poolt pealepandavad ja endast mõistetavalt vaid nõusoleku korral vastuvõetavad ametid võimaldavad tasusaamist liikmemaksu summast. Osakonna kuraator saab kuus 1000—2000 smk. ja on vabastatud liikmemaksudest. Nimetatud summa võimaldab peaaegu äraelamise ilma vanemate kuuvekslita. Sekretär, majajärg ja laekur saavad mõnesajamargalise „sümboolse“ tasu, mis katab osaliselt nende enamkulu. Laekuri koht Soomes on eranditult palgaline ja enamasti mõne vilistlase teostada. Tasu maksetakse ka üliõpilaskonna ametite eest, kuigi ainult esimehele, tema abile, sekretärile, laekurile ja toimkondade juhatajale. Väljaarvatud laekur ja sekretär, on tasu tööpoolest „sümboolne“, ulatudes 100—200 smk. kuus. Ka Soomet käsitleva osa alguses mainitud kodukohaharastus ühes suviste retkedega ei toimu toetuseta. Sellekohased stipendiumid tõusevad enamasti paarituhandele soome margale osavõtja kohta.

Ülikoolitöö sooritamise on majanduslikult seisukohalt vaadates samuti rohkem soodustatud. Kuigi viimaste aastate tugev juurdekasv üliõpilaste alal on vähendanud stipendiumite ja laenusaaamise võimalusi, tunduvad meie arvates saadavad summad olevat vägagi suured. Niihästi Helsingi kui Turu üliõpilaskondadel tegutsevad mitmemiljonilise kapitaliga õppelaenufondid, andes laenuks 1—2-aastase äraelamise tarvis kuluva summa, mis tasutakse pärast ülikooli lõpetamist. Neid hiigelsummasid kannab üliõpilaskonnale kokku

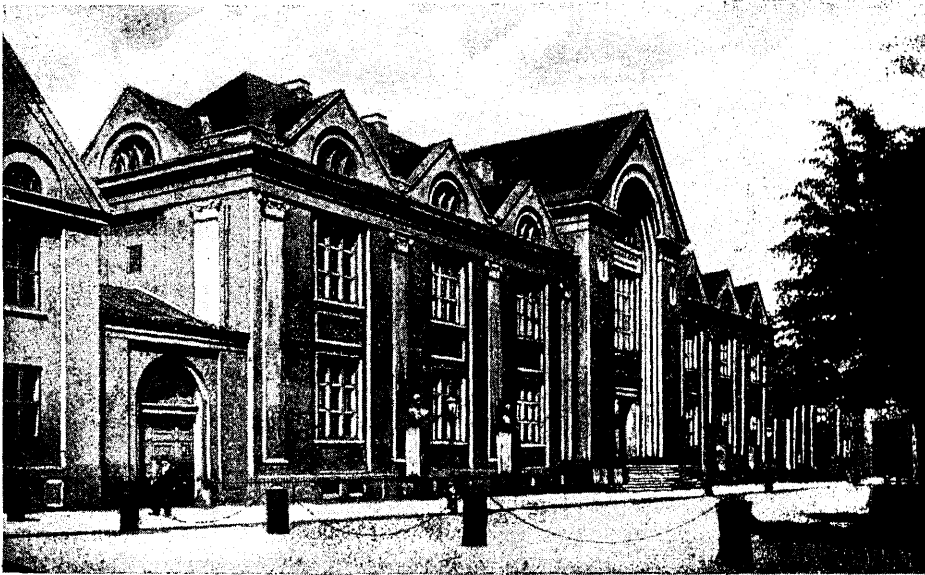
Poola üliõpilaskonnanisatoorium Tatra mäestikus.

tema puht-äriline alus. Asukohaga linna elavaimas liiklemiskeskuses omab näiteks Helsingi üliõpilaskond suuri maatükke, millel asuvad majad juba toovad hulga summasid sisse. Uus üliõpilasmaja mahutab endas teatavasti osakondade ruumide kõrval ligi sajatoalise hotelli, suure kino, paar restorani ja hulga ärruume. Nende summade abil peetakse ülal ka üliõpilaskonna suur raamatukogu, mis õigupoolest ainult veidi taha jääb ülikooli omast. Kõigile eelmainituile lisanduvad osakondade laenukassad ja sihtkapitalid võrdlemisi suurte eri-stipendiumitega. Iga maakonna rahanduslikud ja tööstusettevõtted kannavad juba hoolt selle eest, et osakonna toetuskapitalid ei kuivaks liialt kokku.

Pilt Soome üliõpilaselust oleks igatahes puudulik kui arvaksime, et sealne hoolsus üliõpilaskonnanisatsioonide täitmisel on tingitud ainult üksi idealismist. Selles mõttes on soomlane reaalsem ja luues tugevama majandusliku aluspõhja, antakse ka rohkem võimalusi ideeliseks üritusiks.

Jõudes ülevaate andmisel nende kadestamisväärsete maade juurde, kus üliõpilaskonnanisatsioon on arenenud rahvusliku iseseisvuse kaitse all, tahaksime eest leida tugevat omapära, mis erineks kaunistest meie omast ja kannaks silmapaistvat rahvastervikluse pitserit. Skandinaavia riigid, kes meie lähemate naabrite hulgas ainsaina võivad omaks nimetada sajanditesse ulatuvat iseseisvat arengulugu, ei oma üliõpilaskonnanisatooriumi korralduse alal siiski mitte kõiki oodatavaid voorusi, kuigi erinevus võrreldes meie oludega on tunduvalt väiksem.

Lühike pilk Taani üliõpilaskonnanisatooriumile näitab, et igapäevaste küsimuste kõrval sammub esirinnas — poliitika. Seda mitte ainult viimaseil aastail, vaid üsna pika ajavahemiku kestel, mis ulatuvad sajandeid tagasi. Taanis, nagu kõigis teistes Skandinaavia riikides on liitumine üliõpilaskonnaga vabatahtlik ja meile omaseks saanud kõigi üliõpilaste administratiivset ühtekuuluvust ei tunta. Teaduskondliku kuuluvuse kõrval esineb koondumine maailmavaatelise ühtluse alusel. Meie üliõpilaskonnaga enam-vähem sarnase korralduse omab

KOPENHAAGENI
ÜLIKOOL.

vaid rohkearvulise liikmeskonnaga Kopenhaageni „Studentforeningen“.

Kuigi nimetatud koondis ei ole mõeldud poliitiliseks, kujuneb tegelikus elus ikkagi määravaks poliitiline tõekspidamine. Olenevalt sellest, kas teatud aastal kuulub juhatuse enamus vanameelsetele, vabameelsetele või sotsiaaldemokraatidele, kujuneb „Studentforeningeni“ väline ilme eelolevaks kalendriaastaks. Igal kevadel peetavad valimised mööduvad kõige ägedama kihutustöö saatel ja hoogus võitlus käib just poliitilistel alustel koostatud kandidaatide nimekirjade ümber. Ning valimispäeval näevad ülikooli läheduses olevad Kopenhaageni tänavad mitte vähem kirjud, kui olene harjunud nägema Ameerika või Hispaania valimisvõitluste pildidel: kõikjal käratsevad tudengid, kes jagavad kihutuskirjandust valimisele-minejatele, suuline kihutustöö käib kõrvuti kirjalikuga, tänavad on aga paksult kaetud igasugu üleskutseid sisaldavate lehekstega.

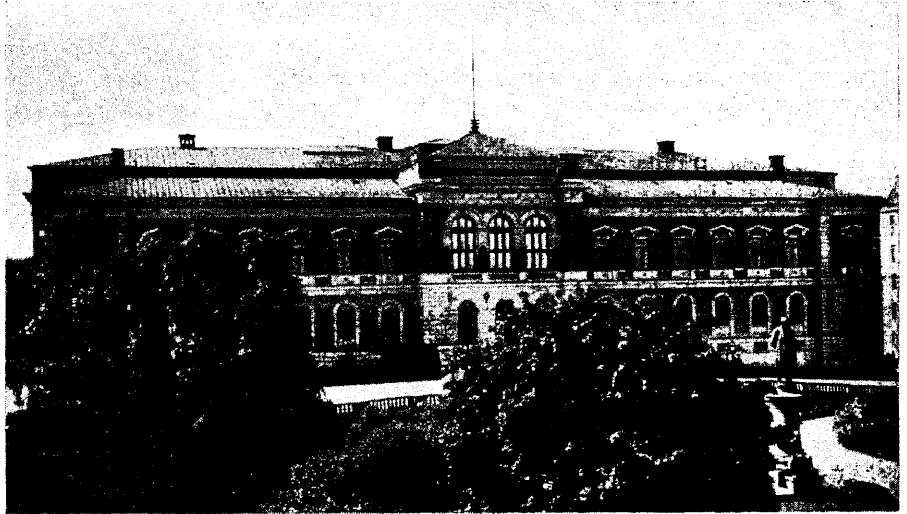
Kumb vool pärast sellist heitlust saavutab enamuse, selle meelsus annab ühtlasi värvingu ühingu kõigile tegevusavaldustele. Kuna Taani suure üliõpilasühingu peategevuseks on ühised vaidlusõhtud, siis peegeldub sõnavõttudest ühtlasi kogu maa poliitiline ilme. Kõnelema palutakse mitte tavalisi miitingukõnelejaid, vaid juhtivaid poliitikuid. Näiteks nüüd, kus Taani sotsiaaldemokraatia saavutas septembrikuu valimistel igatsetud enamuse ka ülemkojas, paluti mõni päev hiljem üliõpilasist kuulajaskonna ette praegune kauaaegne sotsiaaldemokraatlik peaminister Stauning. Viimane esitas akadeemilisele kuulajaskonnale sel puhul kogu lähemate aastate tegevusprogrammi.

Kuivõrd õige on nii ulatusliku poliitilise kasvatusandmine ülikoolis õppivale noorsoole, jäägu taan-

laste otsustada. Praegusel korral on pooldajaid kui ka vastaseid. Esimesed leiavad, et süütuma loomuga vaidlus ülikooli päevil annab võimaluse „sarved maha joosta“ tulipäiseil noorureil ja teeb nad tasakaalukamaks ning küpseks edaspidisele elule. Vastased kahtsevad aga tervikluse puudumist ja peavad hädaohtlikuks poliitiliste kirgede süütamist juba üliõpilaspõlves. Kumbki vool ei eita siiski, et tegelemisel päevaküsimustega areneb üliõpilaste keskel huvi nende vastu ja noorus püsib aktuaalsena.

Norra üliõpilased ei jää seepoolest põrmugi taha oma Taani kaasvõitlejaist. „Det Norsk Studentersamfund“, milline rajati 1813. aastal, seega kaks aastat pärast Norra ülikooli rajamist, peegeldab enda eluavaldis alati kõige hoogsamalt seda, mis riigi poliitilises elus parajasti päevaküsimuseks. Võib koguni öelda, et Norra „Studentersamfundeti“ aktuaalsus ületab Taani oma. Olgu näitena toodud kaks juhust minevikust: üle saja aasta tagasi peetud aastatepikkune sõnastõda ühe vanameelse ja ühe noorraahvuslaseks kujunenud ülikoolikaaslaste vahel. Tollest heitlusest saadik tehakse Norras vahet vanameelsete, kui skandinaavlust harrastavate norralaste, ja vanameelseist pahemal pool seisvate, kui tõsirahvuslust pooldajate, vahel. Isegi mujal rahvusvahelisteks peetavad sotsiaaldemokraadid on Norras üsna tüsedad rahvuslased, kes püüavad eraldada Norrat Rootsi ja Taani mõjukonnast. Teine nimetamisväärt juhust viib tagasi sajandi algusse, Rootsi-Norra uniooni lõpupäevile, mil üliõpilasühing asus energiliselt nõudma nn. kahelipusüsteemi lõpetamist, loobudes ise esimestena asetamast kõrvuti Rootsi ja Norra lippe.

Seeläbi, et „Studentersamfund“ on eelpool nimetatud viisil alati kaasa sammunud ajaga, pole Norras

UPPSALA ÜLIKOOL.

võinud kujuneda mingit akadeemikuile omast enesese-tõmbumist ja eraldumist igapäevast. Jäädes truuks neile vanadele põhimõtetele, on „Norsk Studentersamfund“ jätkanud ka pärastõjaaegseil aastail osavõttu poliitilisest heitlusest nii sise- kui välisküsimuste ümber. Vastuolud on nüüdki võtnud nii terava ilme, et istungitesaal kannab mõndagi jälge rahutute koosolekute päevilt. Valimisvõitlus juhatuse moodustamise ümber on puhtpoliitiline ja eriti hoogus veel seepärast, et erakonnad loevad endale auasjaks omada toetust üliõpilasperes.

Mitmeelt poolt kahetsetakse selliste traditsioonide tekkimist. Tuleb ju ette aegu, kus üksikud rühmitused on hakanud isegi üliõpilaste kohta liiga kärarikalt esinema või ajanud halvasti ühingu asju. Siis kahaneb tegevusest osavõtjate arv ja laupäevaõhtused kokkutulekud leiavad järjest vähem külastajaid, kuni teisel-pool aru saadakse liialeminekust ja võetakse arvesse tasakaalukuse vajadust.

Ei tohi siinkohal märkimata jätta, et pahempoolne maailmavaade on Norra üliõpilaste seas alates pärast-sõjaaegseist aastaist õige rõhutatult ülekaalus. Osalt laseb see end seletada Norra üliõpilaste võrdlemisi halbade majandustingimustega. Norra on teatavasti kalleim riik kolme Skandinaavia riigi hulgas. Ometi tuleb Norras sagedamini ette juhuseid, kus üliõpilase kuuveksel tavalise paarisaja krooni asemel on vaid 70 krooni (meie rahas 60 kr. ümber).

Viimasena vaadeldav Rootsi üliõpilaselu ei kanna kaugeltki seevõrd poliitilisuse pitserit kui Taani ja Norra oma. Nagu meilgi, seisavad Rootsis esikohal üliõpilaskonna kutseesinduslikud ülesanded. Nii näiteks on viimastel aastatel tubli tükk tööd tehtud sellega, et hangiti vastastikune eksamite tunnustus oma-maa ülikoolide vahel, mis seni puudus. Ka üliõpilas-

konna omavalitsuse küsimused leiavad Rootsis rohkem rõhutamist. Seega ei ole aga öeldud, nagu puuduks rootsi üliõpilastel kaas-skandinaavlasile iseloomulik kaldumus poliitiseerimisele. Rootsis käib see mitte vä-hema hooga, ent eriihinguis. Niihästi vanameelsetel, edumeelsetel, talupoegadel, kui sotsiaaldemokraatidel on oma auväärsete ladinakeelsete või muinas-skandi-naavia nimedega üliõpilaste poliitilised klubid, millede koosolekuist osavõtt üsna elav.

Üldiselt on aga Rootsi üliõpilaselu alused rohkem sarnased meie omadele. Kahes vanemas ülikoolis — Uppsalas ja Lundis — on igale üliõpilasele kohustus-lik kuuluda üliõpilaskonda. Nagu Soomeski, loetakse seal üliõpilane immatrikuleerimise hetkest sinna „nationi“ kuuluvaks, kes esindab tema päritolu maakonta. Rootsi „nationidel“ on samuti professorist inspektorid ja üliõpilaste seast valitavad kuraatorid. Peale nende ametikandjate tehakse veel vahet esimese aasta üliõpilaste, vanemakursuse üliõpilaste ja senioride vahel. Senioride seisus omatakse valimise teel ja viimase seisukoht „nationis“ on nagu auväärsem teiste omadest.

Kuna Uppsala ja Lund on mõlemad väikelinnad (Tartustki väiksemad), siis püsivad seal tihedamate läbikäimisevõimaluste tõttu meilegi nii hästi tuntud rivaliteetid üksikute „nationide“ ja isikute vahel. Ühe või teise kaasvõitleja isikuline väärtus leiab kriitilisemaid vaatlajaid, grupeerutakse väiksemateks sõp-rüskondadeks, vaieldakse seisukohtade erinevuse üle üliõpilaselu korraldamise alal, jne.

Uppsala tudeng peab end kahtlemata paremaks kaugel lõunas olevast Lundist omast. Viimane ei kannata põrmugi rohkem upsaliensiseid. Viimasel ajal on aga leitud olude sunnil ühine keel uue pealetükkiva vaenlase — Stokholmi — vastu. Isegi

Stokholmist päritolev upsaliensis ei salli oma kodulinlast, kes õpivad pealinna ülikoolis või paljudes kõrgemates instituutides. Stokholmist naerdakse juba tema välimuse järgi, kus ilmnevat pealinnalik praalivus, rõivastumine viimse moekarje järgi jne. Uppsala ise kannab üldiselt vanameelsuse pitsurit, Lund seevastu on vana traditsiooni järgi juba edumeelsem. Stokholm aga tikkuvat nõudma omale maa vaimse elu juhtimise eesõigust. Viimase õppeasutused on tõepoolest palju ajakohasema sisustusega ja mitmeti eelistatavamad. Lund on omakorda uhke veel mitme uuendusvoolu sünnioigusele. Vanemast ajast on Lundist pärit sotsialismi ideoloogia, nüüd rahvusliku nooruse liikumine.

Uppsala on Läänemere Skandinaavia-poolsete ülikoolilinnade hulgas ühtlasi ainuke, kus leidub nii rohkel arvul üliõpilasuuringuile kuuluvaid maju, nagu Tartus. Sealsed „nationid“ omavad kõik omaette korteri, mis püstitatud kodumaakonnast kogutud annetuste või vilistlaste toetuste kaasabil. Ka Lundis on igal „nationil“ omad ruumid, ent kõigile ühises akadeemilises majas. Stokholmis seevastu on üliõpilasmajad üksikute kõrgemate õppeasutiste tarvis ühised ja kuulumine üliõpilaskonda vabatahtlik. Samasugune lugu on Göteborgis.

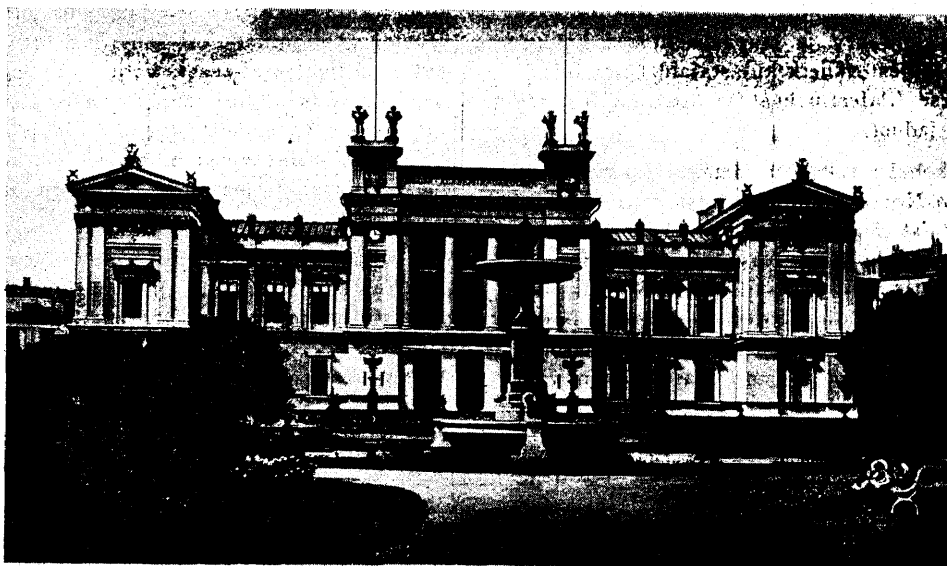
Iseloomustades Rootsi üliõpilaselu, ei tohi jätta nimetamata eriti suurearvulise liikmeskonnaga tegutsevaid kristlikke üliõpilasuuringuid. Viimaste osatähtsus maa vaimse elu arendamise alal on üsna tunduv ja

kristliku üliõpilaskonnade ideoloogid mõjustavad sageli kogu üliõpilaspere üldisi tõekspidamisi.

Üliõpilaskondlikud üldkorraldused teostatakse Uppsalas ja Lundis „nationide“ esindajaist moodustatud üliõpilaskonna juhatusel. Üliõpilaskonna esimees ja tema abi valitakse aga pea kõikjal Rootsis samadel alustel kui Soomes, s. o. üliõpilaste poolt üldistel valimistel. Stokholmis ja Göteborgis moodustatud üliõpilaskonna juhatus suurima üliõpilasuuringu poolt valitud liikmeist või jälle mitme üliõpilasuuringu poolt saadatud esindajaist. Rootsi üliõpilaskondade liit koosneb omakorda kõigi üliõpilaskondade esindajaist, kes omavahel jagavad ameti. Nii on esimees alati ühest linnast, laekur teisest, abiesimees jällegi mujalt ja sekretär neljandast üliõpilaskonnast. Asjaajamine sünnib aga igaljuhul oma kodulinna, välja arvatud palgalise reisusekretariaadi ülesanded, mis toimuvad keskbüroos Stokholmi ülikooli juures.

Kõigi kolme riigi üliõpilaskondi iseloomustavaks jooneks ja erinevuseks, võrreldes meie oludega, jäävad kuulsad vaidlusõhtud, milliseid üldiselt teame olevat esijoones Inglismaal. Üliõpilasist koosnev kuulajaskond on teretulnud foorumiks paljudele nimekatele poliitikutele, kes peavad seda koguni eriliseks austuseavalduseks enda suhtes, kui üliõpilased neid oma juurde kõnelema paluvad. Võrreldes muid üliõpilaseluavaldusi meie omadega, peab rõhutama vilistlaskogude puudumist Skandinaavia üliõpilaste juures ja üliõpilaskonna tervikliku korralduse esinemist ainult kahes linnas: Uppsalas ja Lundis.

H. Paalman.

LUNDI ÜLIKOOL.

ÜLIÕPILASKOND TEADUSKONDADE ALUSEL

Pärast Tartu Ülikooli uuestiavamist 1802. a. kujunes sinne üliõpilaselu saksa mustri järgi. Kuna tol ajal vabameelsemad üliõpilasringkonnad Saksamaal, — eriti Jenas, kust ka hulk üliõpilasi oli tulnud Tartu, — pooldasid üldüliõpilaskondlikku organiseerumist, siis kujunes ka meie ülikoolis „Allgemeine Burschenschaft“. See kõikide üliõpilaste kogu valis omale seniorid, kellel oli õigus ning kohus „valvata kõlbuse ja korra järele, koosolekuid juhatada ning kõigil vajalikel juhtumel üliõpilaskonda esindada.“

Säärane „Allgemeine Burschenschaft“ kestis aga vaevalt viis-kuus aastat, kui algas lagunemine: üldüliõpilaskonnast löid lahku üksikud maa-alalised kogud, korporatsioonid, mis tekkisid 1808./1810. aastatel nii vastu üliõpilasideoloogide kui ka vastu ülikooli valitsuse tahtmist.

Intiimsemate üliõpilaskoondiste tekkimise põhjuseks oli kõigepealt muidugi asjaolu, et „üldüliõpilaskond“ kujunes liiga suureks üliõpilaste arvu jõudsa tõusu tõttu. Kuna üldkogu muutus juba liiga arvukaks ja selle tõttu võraks, siis tahtsid kaasvõitlejad arendada tihedat sõprust kitsamas ringis ja ühtlasi eralduda teatavast elemendist üliõpilaskonnas (nimelt kaugevalt -Tartu saadetud „kroonustudentidest“ stipendiaatidest, kes saksa üliõpilastele tundusid vastuvõtmatutena).

Sellise eraldumise vastu aga olid, nagu öeldud, nii ülikooli juhtkond kui ka mõned üliõpilased, kes hindasid ka veidi metsiku välimusega, umbkeelsetes „kroonustudentides“ inimest ja kaasvõitlejat. Tõepoolest on hiljem võrsunud Tartu vene stipendiaatide seast, kellest saksa „Bursche'd“ hoidusid nagu katku eest, niisugused esmajärgulised mehed, nagu maailmakuulus arst Pirogov jt. — Avarama silmaringi ja suuremate huvidega kaasvõitlejatele ei võinud sellepärast olla vastuvõetav sõpruskonna kitsas piiramine ainult korporatsioonikaaslastega, ja nad otsisid vaimset kontakti ühehuviliste üliõpilastega, eeskätt muidugi fakulteedikaaslastega.

Niisuguse mõtteviisiga mehed mitmest korporatsioonist organiseerusid 1811. aasta ümber salaja „Harmoonia Ordu“ nimeliseks salaringiks ja otsustasid korporatsioone seestpoolt õõnestada. Tõepoolest läks see neil korda ja nad kujundasid 1812. a. ülikooli valitsuse heatahtlikul toetamisel uue üliõpilaskondliku organiseerimise vormi teaduskondlikkude kogude — „Fakultätsgenossenschaftide“ — näol.

Selle uue Tartu üliõpilasorganiseerumise vormi eestvõtjateks olid, nagu öeldud, siinsed tolle-

aja andekamad ja silmapaistvamad üliõpilased, eesotsas stud. med. K. E. von Baeriga, hilisema maailmakuulsa teadlasega, kellele on püstitatud ausammast Tartu Toomile. Ühtlasi toetasid „Fakultätsgenossenschaftide“ mõtet tolleaegne rektor ja kuraator, võimaldades uuele üliõpilaskondlikule kujule ka avalikku esinemist, kuna varem ja hiljem näit. korporatsioonid pidid jääma oma nelja seina vahele.

Ometi, kõigist neist välistest soodustustest, headest juhtidest ja iseendast väga ilusast ideest hoolimata ei olnud „Fakultätsgenossenschaftidel“ pikka iga. Vaevalt mõne aastase tegutsemise järele lagunes teaduskondlik korraldus. Ülikool püüdis tagajärjetult asja uuesti elustada, üliõpilaselu aga hakkas arenema pörandaalustes organisatsioonides, algul osalt vist veel „ordude“, enamuse, aga korporatsioonide kujul.

Enne kui küsida, miks teaduskondlikul organiseerumisel ei olnud tulemusi, tuleb lühidalt refereerida selle organisatsiooni peajooni.

„Fakultätsgenossenschaften“ jagunes tolleaegse Tartu ülikoolikorralduse kohaselt neljaks teaduskonnaks: teoloogiliseks, juriidiliseks, meditsiiniliseks ja filosoofiliseks „Genossenschaftiks“. Tähtsamateks koosolekuteks tulid kõik 4 „Genossenschafti“ ühiselt kokku, kuna sisetes ja eriti seltskondlikkudes asjades igalühel oli autonoomia. Kõikide üle kehtis aga 1812. a. 1. sem. kirjalikult koostatud ühine „üliõpilaskord“ (Comment), mille järele iga fakulteat omas konvendi ja valis omale seniori, kes juhatas teaduskondlikku üliõpilaskonventi, esindas kogu akadeemilise ülemuse ees, pidas „Genossenschafti“ laegast ja juhtis oma kaaslasi üliõpilaskondlikel rongkäikudel.

Ülikooli valitsuse suurt heatahtlikkust selle teaduskondliku üliõpilaskonna-organisatsiooni vastu osutab juba see, et ta sallis Tartus avalikke rongkäike, kusjuures „Fakultätsgenossenschaftid“ esinesid oma eritunnustega (meditsiiniline fakulteat näiteks mustas jne.).

Sealjuures oli tol ajal kehtiva ülikoolikorra järele igasugune üliõpilasorganiseerumine täiesti illegaalne ja karistatav valjude, „salaorganisatsioonide“ vastu sihitud paragrahvide järgi. Kui ka selle tõttu ülikooli ringkonnad ei saanud ametlikult tunnustada seda teaduskondlikkugi üliõpilaskonda, tegid nad seda ometi tegelikult, — peale mainitud rongkäikude sallimise ja m. s. aktsepteerides „seniore“ kõigi vast. teaduskonna üliõpilaste esindajatena, vormiliselt paraku säilitades fiktsiooni, nagu oleks seniori mõju kaasvõitlejatele ainult „puht-moraalne“ ja isiklik, mitte organiseeritud.

Seega võib kokkuvõttes öelda, et „Fakultätsgenossenschaftid“ olid oma aja kohta omas laadis otse täiuslikult organiseeritud ja omasid erakordselt soodsaid tegevusvõimalusi ülemusliku soodustuse läbi. Ühtlasi oli selle uue üliõpilasorganiseerumisvormi asutajas- ning juhtkond haruldaselt väljapaistva isikliku koosseisuga.

Millest tuli aga see, et neil „Fakultätsgenossenschaftidel“ oli nii lühike aja?

Ilmselt ei ole see seoses juhuslike kude vigadega organiseerimise üksikasjades, välistes oludes ega juhtkonnas, vaid teaduskondlikul alusel ehitatud üliõpilaskonna kokkuvõrsemine sõltub juba selle sisemisest ebakohasest üliõpilaselule.

Noor inimene, keda ülikoolistudium sunnib spetsialiseeruma, ei suuda ega soovi siiski mitte veel kohe kogu oma elu pühendada sellele eriainele, vaid ootab ülikooli ajalt spetsiaalteadmiste omandamise kõrval ka üldisi kasvata- vaid ja arendavaid mõjusid, mis muudaksid koolipoisi haritud täismeheks.

Sellist, iga noore üliõpilase poolt ülikoolilt oodatud üldist mõju saab tema aga just üliõpilaselu kaudu. Professorite teadmiste kõrval viib üliõpilane oma akadeemilistest õppeaastatest kõige pealt kaasa vanemate kaasvõitlejate seas kujunenud elukombed, maailmavaateli- sed ja kõlblised veendumused...

Siinkohal ei ole mõtet püstitada küsimust, kas see on hea või halb. Peasi — see on nii, on nii olnud ja on tulevikus nii, kuni püsib vaba akadeemiline kord ülikoolides. Vabatahtlikult ei ole kuskil üliõpilased ka oma eraviisilisse, kaasvõitlejalikku ellu lasknud valitsevalt tungida stuudiumialalist jagunemist, vaid sootu teistel kaalutlustel toimunud üliõpilaskoondumises on stuudiumikaaslus mänginud ainult teisjärgulist osa.

Nähtavasti on siin tegemist noorte ja veel universalistlikkude inimeste instiiktiivse hoidumisega liigkitsast spetsialiseerumisest. Sellepärast ei ole kuskil ülikoolis märgata edu üliõpilaste teaduskondlikul grupeerumisel. Kuigi ajuti näiteks Kaunases ja poola ülikoolides sellega on katsetatud, on tegelikult poliitilised ja maailmavaateli- sed (põrandaalused) voolud need fakulteediühingud nii ära õõnestanud, et nad ei ole kuskil jäänud tõelikkudeks „osadusteks“ (varem Tartus tarvitatud „Genossenschafti“ mõttes), vaid ainult paljaks vormiks.

Sellise tühja vormina on aga üliõpilaste teaduskondlikul koondumisel meie lõunanaabrite juures ilmnenuki see paheline joon, et ta edendab illegaalselt, põrandaalust üliõpilaselu,

mis tegelikult kujuneb sisu-andjaks teaduskondlikule üliõpilaskoondumisele.

Samasugused kogemused on ka meil Tartus, kus 1812. a. alanud „Fakultätsgenossenschafti“ korraldus otsekohe pärast oma ideeliste algatajate ülikoolist lahkumist põranda all täielikult killustus. Kuna see korraldus juba oli loodudki ainult salajase „Harmonia Ordu“ tegelikul juhtimisel, muutusid rivaliseerivad salaseltsid 1816. aastal „Fakultätsgenossenschaftides“ juba nii kirjuks, et üks grupp teised ülikoolivalitsusele ära andis. Sellele denuntsiatsioonile järgnes kogu teaduskondliku üliõpilaskorralduse lõpp Tartu Ülikoolis.

Uuesti katsus Tartus õnne üliõpilaste teaduskondliku organiseerimisega vene reaktsiooniline režiim aastal 1903. Teatavasti oli vene isevalitsus varem püüdnud lämmatada igasugust üliõpilaskoondumist isetegevust ja organisatsiooni. Selle tagajärjeks olid paraku ainult suured üliõpilaskoondumised. 1903. aasta üliõpilasmäärused olid nüüd katseks põrandaaluse, anarhilise üliõpilaskoondumise läbi otse võimatuks muutunud olukorda leevendada sellega, et sisse seati üliõpilaste ametlik esindus. Kuna seda taheti võimalikult killustada ja lokaliseerida printsiibi „divide et impera“ kohaselt, — siis lubati üliõpilaste esindumist mitte fakulteedide kõikide üliõpilaste poolt ühiselt valitud esindajate, vaid ainult üksik-kursuste esindajate kaudu.

1903. a. määruste kohaselt määras ülikooli nõukogu igale üliõpilaste kursusele kuraatori õppejõudude hulgast. Selle kuraatori või ka rektori poolt kokku kutsutud kursuse üldkoosolek valis (tav. aastaks) kursuse vanemad, kes esindasid kursuse kuuluvate üliõpilaste soove ja vajadusi õppejõudude ning ülikooli halduse ees.

See üliõpilaselu teaduskondlik korraldus osutus aga varsti vastumeelseks nii professoritele kui ka üliõpilastele. Õppejõududele ei meeldinud kooli-inspektorlikud kohustused, mis kuraatoriamet kaasa tõi. Tõelikkude üliõpilaselule aga ei olnud kursuste esindajate süsteemil pea mingisugust mõju.

Nende kogemuste järele on täiesti selge, et üliõpilaselu ei saa haarata „kursuste süsteemi“ kaudu. Küll aga võivad organiseeritud kursused olla mõnes homogeenne korraldusega teaduskonnas väga suure praktilise väärtusega õppetöö tegelikul korraldamisel. Niiviisi kasustatakse seda süsteemi ka praegu Tartu Ülikoolis, näit. arstiteaduskonnas.

Kogu selle arenguloo järele oli täiesti selge, et Eesti Ülikooli asutamisel üliõpilaselu teadus-

Üliõpilaskonna Edustuste pädevusest

Ühenduses Üliõpilaskonna reformidega ei oleks ehk ülearune pisut puudutada eelnenut — praegu kehtivuse kaotanud Üliõpilaskonna Põhimäärusi ja Edustuse kodukorda. Uut ehitades peame ju ikka silmas pidama vanu väljakujunenud aluseid, leidma ja välja jätma vead ja kindlasti püsima heade juures.

Silmitsedes olnud struktuuri peame kõigepealt peatuma tema saabumise momendil. Taheti ühendada üliõpilaskonda ühiseks tervikuks. Kõige loogilisemaks teeks leiti riiklikku korda kopeeriv demokraatlik printsiip, valimine vabalt moodustata-vate rühmituste kaudu. Teine mõte, mis aga kõrvale jäi, oli Edustuse moodustamine orglide esin-dajaist, kusjuures oleksid kõrvale jäänud orglima-tud — suur osa üliõpilaskonnast. Samuti vaieldi ka selle pädevuse ehk kompetentsi ümber — ühed soovisid anda Edustusele tema enese poolt suva-liselt üleskergitatavad küsimused, teised aga taht-sid ette näha ja fikseerida pädevuse piirid põhi-määrustes. Viimase voolu võitjaks tulnud, leia-megi põhimäärustes nimetatud küsimust käsi-tavaid §§.

Vaatamata sellele, on Üliõpilaskonna Edus-tuse pädevuse üle viimase ajani vaieldud väga palju ja väga teravalt. Nimetatud küsimus on ti-hedas ühenduses Ülikooli Valitsuse õiguste küsi-musega Üliõpilaskonna suhtes. Kuna Ülikooli Va-litsusel on täielik kontroll pea iga üliõp. k. täht-sama akti suhtes, siis saame pädevust peamiselt määrata ulatuselt, mitte sügavuselt.

Üliõpilaskonna pädevust määritlevad lähemalt Põhimääruste 2., 5., 6.—19. §-id (ptk. „Üliõpi-laskonna õiguslik seis ja kompetents“), 21., 88.—92. ja 95.—96. §-id (ptk. „Põhikirja muutmine“), kuid me leiame vastavaid sätteid ka mujalt.

kondlik korraldus üldse tõsiselt ei saanud tulla kõne alla. Küll nimetas ülikooli rektor prof. Heinrich Koppel uue Tartu üliõpilaskondliku korrastuse loomise küsimuse kaalumiseks Eesti Üliõpilaste Seltsis 1920. a. varakevadel peetud koosolekul, et ka teaduskondade või kursuste esindajate süsteemi võiks kaaluda, kuid ka tema eelistas sellele korraldusele üliõpilaste maa-ala-list organiseerimist, millel järeleproovimisel siiski meil osutusid puuduvat ajaloolised eeldu-sed.

Sellepärast, senistest kogemustest õppides, tuleks teaduskondlikku üliõpilasorganiseerumist küll pidada kõige ebaõnnestunumaks üliõpilas-konna vormiks, millega seotud rida hädaohte,

Põhimääruste 2. § määritleb Üliõpilaskonna eesmärgi ja ülesanded:

„a) kogu ülikooli noorsoo vaimliste ja ma-janduslikkude huvide arendamine ja ühiste ette-võtete teostamine selle põhikirja alusel;

b) kogu Üliõpilaskonna esindamine ülikoolis ja väljaspool ülikooli;

c) Üliõpilaskonna varade valitsemine ja ta kultuuriliste ja majanduslikkude ettevõtete juhti-mine;

d) osavõtmine sõnaõigusega oma esindajate kaudu selles põhikirjas ettenähtud juhtumitel Üli-kooli Valitsuse, Nõukogu ja teaduskonnakogude ja muude ülikooli organite koosolekuist nende küsi-muste arutamisel, mis otseselt üliõpilasisse puu-tuvad (Ü. S. §§ 84, 86)“.

Vaidlusi võib peamiselt tekitada punkt a, sest väljendus — „vaimliste ja majanduslikkude hu-vide arendamine“ — laseb oma alla viia väga mit-mekesiseid asju. Veel laiemalt määrab pädevust ja arutusele tulevaid küsimusi 21. § (Edustuse ülesanded ja tegevuskord“):

„Eriti kuulub Üliõpilaskonna Edustuse võimu-piiri ja ülesannetesse: a) Üliõpilaskonda puutu-vate küsimuste otsustamine käesoleva põhikirja alusel;

b) Üliõpilaskonna esindamine ja tema huvide kaitsmine“ jne.

Nende kahe, a ja b punktide alla siin on vii-dud traditsiooniliselt isegi sellised aktsioonid, nagu nimede eestistamine, Vabaduspäeva kõne-lennud jne., kuna on leitud, et need küsimused rahva intelligentsi kaasatõttamist vajades puu-dutavad küllaldase tähtsusega ka üliõpilaskonda.

eriti tõeliku, elava üliõpilaselu tekkimine põ-randa all.

*

Kaasvõitlejaile, kes soovivad ligemalt tut-vuda Tartu Ülikoolis tehtud katsetega üliõpi-laskonna teaduskondlikuks korrastamiseks, võib soovitada dr. Juhan Vasara poolt toimetatud ko-guteose „Tartu Üliõpilaskonna ajalugu“ (Tartu 1932) lk. 25 jj. ja 75 jj. Ligemat võib 1812.—1816. a. sündmuste kohta leida K. E. von Baeri mälestustes ja L. Stieda poolt koostatud v. Baeri biograafias (Braunschweig 1878) lk. 23 j. Hin-davaks suhtumiseks võiks võrrelda näit. A. v. Gerneti „Geschichte der Estonia“ (Peterburg 1893) lk. 20—24. M.

Kahtlemata tuleb aga kõiki ülikooliga seoses olevaid küsimusi lugeda selle §-i alusel kuuluvaks Üliõpilaskonna Edustuse kompetentsi. On välja kujunenud näiteks, et Rektoraadi lahkumise ja uue ametisse astumisega korraldatavaid rongkäike otsustab ja arutab Üliõpilaskonna Edustus. Ainult poliitilisi küsimusi ei saaks juba põhimõttelikult viia siin Üliõpilaskonna organite otsustamise alla.

Samade punktide alla on ka viidud orglidevaheliste küsimuste arutamine. Siinjuures ei tohi aga nimetamata jätta, et orglide ja Üliõpilaskonna organite vahekorid on võrdlemisi ebamäärane. Mitte orglid ei ole Üliõpilaskonna liikmed, nagu seda ekslikult on tahetud tõlgendada, vaid ainult üliõpilasel üksikult (§ 4). Seepärast ei ole Üliõpilaskonnal õigus mingeid otsuseid orglide kohta vastu võtta, mis viimaseile sunduslikud oleksid — küll on aga Üliõp. k. esindajal võimalus üliõp. orglide sulgemise ja registreerimise küsimuse arutamisest osa võtta ülikooli organite nõupidamisel.

Legislatiivfunktsiooni teostades on üliõpilask. Edustusel õigus teha otsusi, mis on sunduslikud kõigile üliõpilasile (§ 6), kuid vajavad enne kehtimahakkamist Ülikooli Valitsuse poolt kinnitamist; samuti erimäärusi ja kodukordi välja töötada ja põhikirja muuta — ka Ülikooli Valitsuse kinnitamisel. Tal on õigus luua rahvusvahelisi liite ja astuda olemasolevatesse liitudesse välisriikide üliõpilaskondadega üldisel seaduslikul alusel (§ 18). Üliõpilaskonna esindajal, kelle selleks korraks valib Edustus, on õigus sõnaõigusega osa võtta ülikooli organite koosolekuist küsimuste arutamisel, mis puutuvad otsekohe üliõpilasisse või Üliõpilaskonda 13. §-is ettenähtud juhtudel.

Edustus valib oma keskest oma otsuste täideviijaks, üliõp. k. asjade tegelikult juhtimiseks, varade valvamiseks ja majandamiseks Üliõpilaskonna Juhatus ja toimkonnad. Majandusliku elu kontroll on enesekorraldamise põhimõtte alusel antud Edustusele — ametnike teenistusse võtmine, kinnisvara omandamine ja võõrandamine, lepingute sõlmimine jne. ei või toimuda ilma Edustuse kinnitamiseta. Kuid Edustusel on võimalus juhatuse ja toimkondade tegevust kontrollida — mitte ainult majanduslikust küljest — ka küsimuste ja arupärimiste kaudu, samuti on võimalus moodustada esilekerkinud küsimuste uurimiseks komisjone. Majanduslikku külge on kohustatud revideerima revisjoni-toimkond. Selle ülesandeks on aruannete tõelisuse kui ka eelarvetele vastavuse kontrollimine, samuti iseseisev järeelvalve Üliõpilaskonna majandamises ja asjaajamises.

Peatudes veel 21. §-i juures tuleb märkida, et väljendusega: „eriti kuulub üliõp. k. Edustuse võimkonda...“ sõna „eriti“ jätab võimalusi igasuguste küsimuste käsitlemiseks.

Üliõpilaskonna eelarve valmistab Juhatus toimkondade erieelarvete eelnõude alusel ja esitab Edustusele kinnitamiseks. Eelarve läheb Ülikooli Valitsuse kaudu Ülikooli Nõukogule, seal edasi Haridusministrile kinnitamiseks. Nii on Haridusministril eelarve kaudu, millel baseerub kogu üliõpilaskonna tegevus, viimane ja otsustav sõna kui ka kontroll Üliõpilaskonna asjaajamise üle.

Majandusliku tegevuse eelarvepärast kõige pealt kontrollib Edustus, nagu nägime eelpool. Kuid ka Ülikooli Valitsusel on õigus oma esindajate läbi varalist ja rahalist tegevust igal ajal ette teatamata kontrollida (§ 87). Samuti võib erikassasid ja fonde asutada ja sihtvaradena antavate varasid vastu võtta ainult Ülikooli Valitsuse kinnitusele. Seega lähemalt vaadeldes Üliõpilaskonna olnud struktuuri, leiame, et ta täielikult on allutatud Ülikooli Valitsusele, olgugi et tundub pealiskaudsel vaatlusel „riigina riigis“. Juriidiliselt Üliõpilaskond esineb vaid autonoomse ülikooli allühikuna, kelle tegevuse üle teostatati õige avararaamist kontrolli. Isegi peod ja loteriid võivad toimuda ainult Rektori loal. Iseseisev tegutsemine on nagu eeltöö, mida Ülikool võib suvaliselt juhtida. Ja seda mitte ainult maj. alal, vaid igakülgselt: — Ülikooli Valitsuse esindajal on isegi õigus kõigist Üliõpilaskonna organeist sõnaõigusega osa võtta (§ 12), Ülikooli Valitsus kinnitab Edustuse valimised, ta võib nõuda teatavate otsuste kirjalikku teatamist (§ 11), Ülikooli Nõukogul on õigus algatada põhikirja muutmist. Lühidalt: Ülikool ja Üliõpilaskond on lahutamatus seoses. Ülikooli Valitsus teostab nii eel-, järel- kui ka faktilist kontrolli Üliõpilaskonna organite üle.

Küsimus, mis senini seisib lahendamata, oli jurisdiktsioon. § 5 nägi küll ette võimaluse karistamiseks Üliõpilaskonna Distsipliini ka Kohtu Määruste alusel, kuid need alused on täielikult välja töötamata. Möödunud kevadel esitati projekt, kuid orglide seisukohad kui ka Edustuse enese arutlused jäid käesolevaks aastaks. Arusaamatuste ja tülide ainukeseks lahendajaks osutas jällegi Ülikool oma organite kaudu.

Põhimäärused loodi suurte vaidluste ja läbi-rääkimiste kriitikas, kuid kaheldamata võib öelda, et hiljemalt sel aastal oleksid nad tulnud muutmisele, kui ei oleks tulnud varem dekreeti, mis Edustuse hajutas, andmata talle isegi võimalust kokku tulla hajutamise teatavaks võtmiseks. Kompetentsi küsimus oli kahtlemata viimase aasta jooksul kõige vaieldavamaks küsimuseks ja oleks sellepärast tulnud kindlapiirilistele määratlustele. Seepärast ei tohiks sellest mitte kergesti üle minna käesoleval perioodil ja kui käesolev artikkel suudaks rõhutada vajadust selle üle sõnavõtmiseks, oleks ülesanne täidetud.

A. Eliaser.

Sõjakultuurist ja kultuurisõjast

Sõda on alles inimese kõrgendatud kultuuri saavutis. Gümnaasiumis meid tutvustatakse enne kõike Trooja sõjaga, mille põhjus jääb küll pisut operetlikult-mittetõsiseks, mille sangartegusid aga peab teadma nii ümberjutustistes kui ka algkeeles iga kultuurinimene. Sellele järgneb teatavasti ilus rida toredaid lahinguid, sõdu ja pärtliõid, mille ligikaudsekski meelespidamiseks tuleb ülikoolis teha ülemastme eksam. Kuid mis oli enne seda normaalseisundit? Arvata, et ainult barbaarsus: sõdu polnudki. Sest ei olnud sangareid. Enneajalooline, vaevalt inimsarnane olevus, ennemini küll midagi ahvitaolist, kaitses oma elu privaatselt ja organiseerimatult (st. metsikult) oma keha kõikide jõudude ja ka-valustega: siin otsustasid küüned ja hambad, parimal juhul rusikad. Selle põlise normi atavisme leidub veel tänapäeval Petseri pussitustes, duellides, ja nn. auhaavamisprotsessides ühes kaasakäiva vastalise läbi-kurna-laskmisega. Puhtal kujul on norm säilinud kukkede, koerte, üldse loomade ja mikroobide tegevteolises madinas. Kuid kus naiivsetena, peagu idüllilistena mõjuvad julmemadki võitlused puhta looduse vallast võrreldes inimekspansiooni tippsaavutistega.

Küllap juba esimest inimest kihutati Eedeni aiast mitte üksi õuna, vaid ka õunanoa pärast, mille ta salaja kandis põues — ja ainult pärast ta ajas kõik oma abikaasa, too jälle mingisuguse tundmatu mao kaela, millele järgneski õiglase kohtuotsus süüdlasele: oma kõhu peal pidi see edaspidi käima eluaeg (kuidas ta küll enne võis käia?). Esimese relva leiutamine ongi esimene patulangemine ilmsüütuse seisundist kultuuris, sest siit surmakiirteni on see ainult tööstusliku arengu küsimus. Inimene ei võinud leppida rusikatega, sest ta oli sündimisest saadik nupukas, ka härja sarvest, hundi kihvast, mao mürgist ega roosiokkast ei piisanud talle — ta keha lahkus loomaliku loomulikkuse teelt, ta anastas kõikjal ülevõimu vaimu kriukadega, millele ta spetsialiseerus esimesest diskussioonist süüküsimuse üle kuni aktsiaseltside kodukordadeni ja paragrahvide tõlgendajate ja nende abide eriseisuseni. Arendades eneses mitte rusikaid, nagu moodne taunimisväärne sport, vaid ainult kõrgelennulist vaimu ja — nii ütelda — saades eurooplaseks, inimene õppis tapma puud kui ka elavat liha algul kivi, hiljem pronksi, raua, terasega ja lõpuks kas või sõnaga.

Kuid kes mõõka haarab, see mõõgast ka langeb, kes end ümbritseb mürkgaasidega... jne. Ammu juba idüllilisest lähivõitlusest on saanud viirastuslik kaugesõda, kus sa ei tapagi, vaid ainult vajutad elegantselt kukele teadmatusse, kus sa „teenid“ oma pommitusega palja silmaga hoopis nähtamatut linna ja levitad mürkgaase

nagu kohvikus laimujutte — niisama õhku ja mitte sina, vaid pärituul hoolitseb edaspidise eest. Kaasinimese väljalülitamine elust on saanud äärmiselt mugavaks, peagu komfortseks, — igatahes aga hoopis ekvivalentuiks toiminguks. Sa ei tapa, vaid lihtsalt teostad loomulikku ekspansiooni, isoleerid, väikese hilistumisega aborteerid mitte-oma-meest, oma elu sugugi kaalule panemata.

Heatahtlik ja hüvatujuline uueaja inimene on leiutanud hulga vaimukaid ning kasulikke vahendeid inimese kaotamiseks elust: nõiapreilidele leiutati efektne tuleriit, sotsiaalselt ebasoovitavad subjektid riputati kaelapidi õhku, kontrerevolutsionääride jaoks humanne insener konstrueeris isetöötava tapakirve, mõtlejaid likvideeriti vanasti mürgipeekri, hiljem käravaesemalt eluaegse näljutamise abil, amerikanism oma eduvaimustuses pakub istet elektritoolil. Need on n. ö. korralised ametlikud vahendid. Erakorralistest — alates abessiinlastele agentide poolt inkrimineerivaist naiivseist dum-dum-kuulidest kuni inimest eeskujuliku kärmusega pudruks söövate gaasideni — mingem parem mööda vaikimisega.

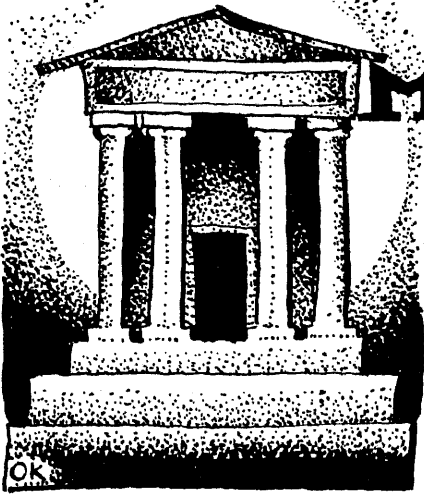
Ent hoopis peenemad ja päris nähtamatud on mitteametlikud, privaatse meetodid — inimvaimu peenemad tippsaavutised: sosinasõda, pealekaebused, vastase osav laimulainetesse friseerimine, salajased hääletamised, insinuaatsioonide kadalipp ja lõpuks too inglinäoline eimidagitegemine, mida rumal rahvasuu on ristunud — „surnuksvaikimiseks“. Kõigil neil aladel on olemas meistreid, kelle patenteeritud euroopalikkus ei jäta midagi soovida ning kes on ületamatud õelsamas kunstis: luuta kaasinimene elust. Kultuuri sangarteos (mille eest — nagu sõjas kunagi — sajab auhindu ja ametikõrgendusi) on: teha kaasinimene olematuks, nii hästi kui see läheb.

Imetletakse eurooplaste parimate õpilaste — jaapanlaste visa vaimu: teise hävitamiseks jaapanlane ei kohku tagasi isegi muutumast „elavaks torpeedoks“, hukkudes ühes vaenustatavaga.

Kuid mõnel euroopa tõmbetuules seisval maal on see visadus veel palju suurem: sääal mõni kultuurinimene muudab kogu oma elu elavaks torpeedoks, mis aastaid ja aastakümneid seirab isikliikku vastast — nii et teisteks suursaavutisteks tal elus ei jäägi enam mahti. Sellise visadusega võrreldes on japsil ikkagi lühikene hingus.

Oo pühad sanktsioonid, milline võim suudaks küll teid maksma panna kõikjal, kus teid vaja!

V. A.

MEIE NÜÜDSEST

Ankeet: Haridusministri abi **V. Päts**, haridusnõunik
O. Kask ja Kaubandus-tööstuskoja esimees

„Üliõpilasleht“ on seni korraldand ankeete väga mitmetelt aladelt, kus iga ala silmapaistvamad esindajad-teadlased ja avaliku elu tegelased on andnud ülevaadet oma ala tööst ja probleemidest ning avaldanud vastavate küsimuste puhul oma seisukohti. Kahjuks on eelmiste ankeetide puhul tekkinud teatud tühikuid, kuna on jäänud küsitlemata põhimiselt Tallinnas asuvad mitmete alade esindajad. Käesoleva ja järgneva ankeediga tahetakse neid tühikuid täita, millega on ka vabandata väga erinevate alade käsitlemine ühise üldise päälkirja all.

*

Haridusministri abi ja kutsehariduse-osakonna juhataja Voldemar Päts:

„Praegune Haridusministeerium tahab vastu töötada sellele vene ajast päritud õnnetule vaatele, mis hindab haritud inimeseks alles abituriienti ja akadeemilise diplomi omanikku. Elu on viimasel ajal nii kaugele edasi läinud, et peame revideerima oma haridusprogramme. Näiteks muutub ajalooandmetik iga päevaga; meie kooles ei saa enam süveneda kõigi rahvaste ajalosse. Seepärast peame keskkoolis ja gümnaasiumis

pakkuma ainult kvintessentsi; matemaatikas ja füüsikaski ei saa keskharidus enam tutvustada isegi kõigi algõistetega. Pole ime, et Ülikool pahanab sisseastujate teadmiste vähesuse üle! Olukorra parandust saavutame sellega, et mitmesuguste koolitüüpide kaudu hakkame juba varakult õppijaid spetsialiseerima, juhtima neid erialadele. Tuleb vahet teha kasulikkude ja otseselt kasutamatu teaduste vahel ning muuta programme kasulikkude distsipliinide huvides. Nii saab ära hoida asjatut ajaraiskamist õppimisel.

Tegelik elu on näidanud, et see, kes kuni ülikooli lõpetamiseni pole teinud midagi praktilist, ei oska ka diplomi omanikuna palju korda saata, vaatamata oma „lahtisele peale“. Erialades kodunemine aga valmistaks noorsugu rohkem ette elule. Spetsialiseeriv õppijate ettevalmistus algaks õieti juba algkooli viimasest klassist, kus selgitatakse kutsevalikut. Palju sõltub siin muidugi õpetajaist — kas nad suudavad valgustada lapsi elulisel küsimusis. Sel alal on kavatsusel rida väljaandeid, mis selgitaksid algkooli õpilastele, „kuidas saan lenduriks“, masinistiks jne. Nii võib algkooli ülesanded kokku võtta kolmeks punktiks: ta peab andma 1. haridust, 2. kasvatust ja 3. juhtima elukutsele.

Keskkooli esimesed, algkooli kahe lõppklassiga paral-

leelsed klassid oleksid pühendatud rohkem keelteõppimisele, et edasi viia gümnaasiumi ja sealt ülikooli humanitaarsemasse, vähempraktilissesse fakulteedidesse. Ent ülikooli peab tulevikus pääsma ka muude teede kui gümnaasiumi abituuriumi kaudu. Viinis näiteks valmistab majandusteaduskonna vastu mingi kaubanduskool ja selle järele kaubandusakadeemia, praktilise laadiga õppeasutis kommertskooli piires, mis võimaldab astumist ülikooli majandusteaduskonda. Samuti on siin-säääl välismaail lugu ettevalmistusega tehnikateaduskonnale. Nii saavad ülikooli eriteaduskonnad panna rohkem rõhku kõrgemaile õppeaineile ega tarvitse aega viita õpilaste ettevalmistusega praktilisemal aladel.

Nende eeskujude järele luuakse ka meil 5-aastasele gümnaasiumile ettevalmistava keskkooli kõrvale praktilisem 3-aastane keskkool (kuhu pääseb 6-klassilisest algkoolist) + 3-aastane kommertskool. Viimase kavas seisaks vahest ainult üks võõrkeel. „Kaubandus-keskkoolid“ aga oleksid kaht liiki: 1. kaupmeestekool ja 2. rohkem bürooametnikkude kool kaubanduskooli nime all. Neist pääseb 3-aastasest kommertskooli ja selle järele avaneb tee ülikooli. Seejuures ei ole mitte niivõrd tähtis praktilisemalt keskhariduselt ülikooli siirdujate arv, kui nimelt teadmine, et selgi alal on edu võimalik. Säärane teadmine viib inimesi kutsekoolesse.

KULTUURIEHITUSEST

*Joh. Avik, kunstiarvustaja H. Kompus, lavastaja P. Põldroos, sotsiaalminister
Joakim Puhk.*

Algkoolile järgnevaina on aga ette nähtud ka 4-aastased kutsekoolid — näiteks Räpina aiandus-keskkool, Tartu kaubanduskool. Õppeaeg on siin pikem selleks, et peale praktilisemate õpingute neis saaks mahti läbi võtta ka harilikku keskkooliprogrammi. Vaheastmena nende kutsekoolide ja ülikooli vahel on ette nähtud aiandusinstituudi asutamine Tallinnasse ja vastava tehnikakooli tüübi loomine, mis võimaldaks astumist tehnikaulikooli. Kõrgema astme kutsekoollesse ettevalmistuseks tahetakse avada ka üldised lühiajalisemad kursused, mida võiksid kasutada näiteks 3-aastase kaubandusliku keskkooli või harilikugi keskkooli lõpetajad.

Kõigi nende astmestatud õppeasutiste kõrval muidugi jäävad püsima harilikud lühema õppeajaga kutsekoolid. Aga peale selle avatakse õhtused 3-aastased tööstusõpilaskoolid, mille kaudu võiks samuti edasi pääseda ilma hariliku koolita. Vajalikel aladel võime avada ka riigi töökojad, kus töö ei oleks enam õhtune.

Mis puutub kunstilisse kutseharidusse, siis see on meil seni olnud vähe korraldatud. Kunstide alal tegutsevad andekad inimesed sagedasti ilma ettevalmistuseta. Mõned neist jõuavad kaugele, kuna teised hakkavad kordama kunstimaailma vanu vigu. Nii tekib terve klass kunstiga tegutsejaid,

keda võib võrrelda lihvimatute kristallidega. Ometi vajame ainult lihvitud vääriskive! Seepärast on tarvis kunstilise hariduse küsimust võtta tõsisemalt ja läbi viia kunstnikkude registreerimine, et nende kvaliteet oleks tagatud. Kui kunstnikud pretendeerivad toetusile, siis peab nende kohta saama andmeid. Arhitektide taset ja nende kohta elus registree-rib inseneride koda; samuti tuleb organiseerida kunstnikkonda. Kvalifikatsiooni ei anna veel see, kelleks kunstnik end ise peab, või kuidas teda hindab kohalik seltskond. Kujutatavate kunstide alal võib ju igauks midagi teha ilma erilise ettevalmistuseta. Isehakkajatega on raske vaielda: nad väidavad, et kunst on maitseasi! Tegelikult aga oleme kunstide mõistmises jõudnud üsna kaugele ja võime öelda, et kunstides maksavad kindlad seadused samuti kui matemaatikas ja füüsikas. Nagu muusika aluseks on heliredel, nii värvide alal loob seadused spektrumi skaala. Neid seadusi tundes võib palju saavutada; mitetundjad aga loovad sagedasti alaväärtuslikku.

Kunstnike hariduse ja ettevalmistuse kriteeriumide järele on katsutud korraldada ka näitusi, et nad ei oleks profaan- sed ega arusaamatud publikule. Harilikult sarnlevad ju kunstinäitused padrikutega, milles oskavad orienteeruda ainult spetsialistid. Publikuga oleks vahest lugu parem, kui meil leiduks

õpetlikke kunstivoolude järele korraldatud muuseume.

Kunstnikkude organiseerumine sünnib meil päämiselt Sihtkapitali Valitsuse ümber. Sihtkapital püüab toetada andekamaid; maha on jäetud igamehe toetamise põhimõtte pisisummadega. Publiku maitset püüab Sihtkapital kasvatada omandatud teoste deponeerimisega avalikesse asutis- sisse. Üldiselt on meie kujutatavate kunstnike seniseis organisatsioon- es omavaheline vaenutsemine vist vähenemas, kuigi kunstimaailmas on vana joon see, et maksma ei panda ennast mitte oma tööga, vaid võistle- jate mahategemisega. Keegi vä- lismaalane imestas kord, et eest- lased ise ei näe endi loodud väärtusi. Sellest järeldub, et meie kunsti-kriitika peaks roh- kem otsima ka positiivset. Krii- tika võib ju tunnustades anda kunstnikule suurt tööhoogu, kuid samuti teda ka masendada ta parimate teenete juures. Isik- likult ei saa ma senisest eesti kunstikriitikast just lugu pida- da: arvustajad lähevad oma hin- nanguis tihti diametraalselt lah- ku, põhjendades oma seisukohti vaid subjektiivselt, ilma ühegi teaduslikkuse- ta. Head kriitikat saab teha ainult suure töö ja erapooletusega, mitte va- lusate sõnadega.

Kunstnikkude organiseerumi- ne ei sünni mitte nende seniste paberite alusel. Ei ole ju arsti- kuteski kvalifikatsiooni tagati- seks õieti mitte diplom, vaid te- gelik töö, mis peitub selle taga."

Keeleteadlane ja haridusnõunik Johannes Aavik:

„Oma hiljuti ilmunud grammatikale ei oodanud ma säärast menu, nagu võis näha tegelikkuses. Sellest saab oletada, et huvi keele vastu on meil jälle tõusnud — ühenduses rahvusteadvuse üldise selgumisega. Mida enam eestlus kujuneb, seda suuremaks kasvab ta tung kindlama ja detailsema keeleoskuse poole.

Iga kultuurkeelega ideaaliks on fikseerimine, kindlakskujunemine. See on ka minu tegevuse eesmärgiks. Teiselt poolt ei saa ma aga nõus olla rea ametlike keelenditega, mis on tarvitusele tulnud „Õigekeelsus-sõnaraamatu“ kaudu. Vahetegevmine on siin küll suurelt osalt maitse küsimus, mitte matemaatiline eritlemine. Isegi keeleteadus jätab siin sagedasti lahenduse andmata; põhiotsustajaks jääb intuitsioon ja maitse. Ametlikule keelele heidaksin ette kõigepealt ta kalduvust liigsele lühidusele, kuigi keeleuuendus algatas selle tendentsi. Ometi mõjuvad halvasti sääraseid uued lühendid nagu *ave* (avamine), *kohe*, *surme*. Ka sõnajärje suhtes olen vanameelsem võrreldes O. Looritsaga. Kolmandaks võib „ametlikule keeleuuendusele“ ette heita liigset tuletamismaaniat, mis ilmneb eriti J. V. Veski tegevuses. Selle vastu kuuldu juba üldistki nurinat.

Oleks otse õnnetus, kui praegune ametlik keel jääks maksma kõigi oma detailidega. Ta ei võimalda hääd stiili ega kujuta enesest rahvuslikku aaret. Olen küll ametlik isik haridusalal, kuid tunnen kasvavat viha ametliku keele värvormide vastu.

Kirjanikest tarvitavad mõned uuendusi enne nende ametlikku fikseerimist; sääraseist kunstipäraseist uuendusist võib loota, et nad tulevad tarvitusele. Üksiksõnade vastu muide ei avalda ametlik keel säärast survet, kui

uuenduslike vormide vastu. Üldiselt aga alistuvad kirjanikudki — osalt korrektorite survele — liiga kergesti ametlikule keelele. Peale selle teevad nad lausa vigu. Praegusel üleminekuajal nõuab keeles kodunemine erihuvi ja spetsiaalset õpingut; seepärast peaksid ka kirjanikud keelekõikumisesse rohkem süvenema. Pärastine fikseeritud õigekeel hakkab tarvitajaile ise kergemini külge. Praegu on aga meil keeleprobleem veel väga terav. Mul on hirm lugeda nüüdset eesti raamatut ta keeliste maitsetuste pärast; vähemalt hoidun ta ostmisest. Ma ei pea end eksimatuks ja küsin tihti nõu teistelt keelemeestelt. Kus aga olen oma seisukohas kindel, säälan enamasti lähevadki minu valitud sõnad tegelikkuses läbi.

Kõigele vaatamata loodan siiski, et meie keele olukord paraneb. Meil on keelekõikumistega tegutsetud kahjuks liiga vähe ja loiuult; keeleajalugu jääb ju hoopis teiseks ajaks kui õigekeelsus ega anna sellele palju lahendusi. Igatahes tuleb praegu juure keelekõikumisesse süvenenud noori. Minu nõrdimustunnet jagavate inimeste hulk kasvab!

1914. aastal alustatud keeleuuendus-sõjakäigu eesmärkidest pole praeguseni kätte võidetud kuigi palju. Siiski on juba tunnustatud sõnade kunstlikloomine — isegi kooligrammatikais. Säärast põhimõtet pole teadlikult arendatud üheski elavas keeles, nii et see jääb meie omapärasuseks ja seletub meie keele kultuuristumise ajalise hilisusega. Uuendusnõudeist on läbi lõõnud ka 5—6 morfoloogilist muudatust, kuigi siin uuendusi ei tarvitata järjekindlalt. Neist on tähtsamad i-superlatiiv, *uma-refleksiiv*, e-osastav mitmuses (*pro a*). Sõnajärje uuendamisel-eestipärastamisel on mindud liialdusteni samuti kui lühendamisel. Miks peab näiteks

„teadumine“ asemel hakkama ütleva „teadmus“?

Partitsiipide lühendusest (-t, -tet, -nd) ei ole ma praegu esijoonel huvitatud, kuigi ma pole sellest nõudest ka loobunud. Sääraseid suured küsimused ei vanane. Ulatuslikumad keelereformid lähevad tihti läbi ühenduses suurte poliitiliste uuendustega ja murrangutega; nii võib keelekultuurilegi palju loota mõnest uuest eestluse tõusust. Eesti rahva õnnetähesse usun müstiliselt; mu usku on kinnitanud see, et seni on keeleuuenduses peaaegu võitnud ikka parim.

Praegusist üldisest taotlusist ei meeldi mulle liigne naiivne purism. Võõrsõnul võib olla esteetilisi ja praktilisi väärtusi, mille hülgamine pole kellegi teene rahvuslikkusele.

Keeleviletsuste lahendust ootan suurelt tulevaselt kirjanikult, kes võiks iseseisvalt oma keelt üldsusele ette kirjutada!

Koolikorralduses pooldan suuremat nõudlikkust keskkoolis, gümnaasiumis ja ülikoolis. Omal ajal edutati õppijaid kõigil astmel liiga kergekääeliselt. Peale mõistuse selektsiooni peab õppijate seas toimuma ka tahtejõu selektsioon.

Nüüdset keskhariduse korralduse reformi pooldan just sellepärast, et 5-aastane keskkool toob kaasa selektsiooni. Muidugi ei taheta hariduse teed kinni panna vaeseile, kuid andekaile õpilasele; neid soodustatakse. Kuid koolikorralduses põrkavad paljud hääd püüded rahapuuduse vastu: meie ei suuda avada küllalt kooli! Kui tung keskkoollesse majandusliku tõusu tagajärjel edasi kestab, siis peab valitsus küll krediite koolidele tõstma.

Õppemeetodeis olen modernitsemise vastu. Saksast ja Viinist tulnud töökoolemeetod ei näi olevat kuigi tõhus. Ta valitses meil osalt algkoo-

liski; mindi välja intuitsioonile ja intellekti rõhutati vähe. Oleks kurb, kui meil algkoolis edendataks töökooli meetoditega otse lodevust. Haridusministeerium tahab ses suhtes koolitööd revideerida. Suuremale nõudlikkusele sunnivad eksamid ja koolide astmestikuline korraldus. Viie või kümne aasta pärast peaksid gümnaasiumi lõpetajad igatahes olema hoopis teised inimesed kui endisest 5-aastasest keskkoolist väljujad. Tunduvalt peaks tõusma abiturientide eesti keele oskus. Siin on juba näha paranemist võrreldes olukorraga 5 aastat tagasi.

Vaeseid ja hiilgavalt andekaid õpilasi saab ikka haridusele päästa. Jõukate ja andetute tungi vastu koolesse on raskem võidelda. Siingi aga peab tarvitusele võtma suurem nõudlikkus. Seni on seda küll takistanud õpetajate liigne seotus seltskonnaga ja lastevanematega.

Mis puutub keskkoolireformi viimasesse demokraatlikku parandusse, siis pooldan ka seda. Ta elujõudu peab aga näitama tulevik. 5-klassiline keskkool igatahes peab jääma: seda on tarvis kõrgtasemelisema intelligentsi loomiseks. Taset peaks aga tõstma ka algkoolil."

Kunstiteadlane ja -arvustaja Hanno Kompus:

„Kui võrrelda meie kujutava kunsti praegust olukorda iseisvuse alguseaegsega, siis võib kõigepealt konstateerida, et kunstnikunime kandjate ja kunstiga tegelejate arv on meil määratult tõusnud.

Nagu igal looval alal, nii meie kujutavais kunstideski ei koosne töötajate mass aina edasiviivaist jõududest — otsijaist. Ainult üksikud suudavad otsida ja leida; teised on järelkäijad. Kahtlemata on meil praegu üksikuid kunstnikke, kes paistavad silma ka nüüdse rahvusvahelise kunstiarengu tasemel. Kodumaiste näituste materjaliuputuses ei

pääse nad küllalt mõjule, kuid neid on välismainegi arvustus esile tõstnud välisnäituste puhul, mida oleme rõõmustaval viisil saanud korraldada niihästi naaberriikides ja läänepoolses Euroopas, kui ka Venes. On alla kriipsutatud eriti meie skulptuuri tugevust. Võime üles lugeda rea vaidlematult andekaid ja isikupäraseid eesti skulptoreid, nagu Koort, Starkopf, Sannamees, Raudsepp, nooremaist Jõesaar. Maali alal on välismaisilt näitusilt ostetud ka üksikute nooremate eesti kunstnike töid. Tõhusate maalijatena saame välja panna küllaltki arvuka kogumi, millesse kuuluvad eeskätt järgmised nimed: Adamson-Eric, Liiman, Ormisson, Ole, huvitava otsijana Bergman, Johani, Karin Luts, kitsa-, kuid kindlamaitseline Pärsimägi, Randel (kes küll varem on esinenud tugevamini), jne. Rõhutada Eduard Viiraldi kunsti rahvusvahelist silmapaistvust, oleks sama üleliigne kui öökullide viimine Ateena. Küll aga võib märkida rõõmustava nähtena, et Eestis on viimasel ajal üldse tõusnud huvi graafika vastu ja elavnenuvad närv ta loomiseks. Sel alal sammuvad kodumaal elavaist kunstnikest esirinnas Mugasto ja Laigo.

Kogemuste vähesuse tõttu on meil raskevõitu võrrelda eesti kunsti meie lähimate naaberahvaste omaga. Siiski võib tähele panna, et lätlased näitavad rohkem maalilist talenti kui eestlased. Soomlased on kahtlemata tugevaimad arhitektid Läänemere idakaldail ja vahest kaugemaski ringis; nende skulptuur on hea, ent maal hallivõitu kõige oma kultuursuse ja tõhususe juures. Meie erijooneks on, nagu juba öeldud — skulptuuri tugevus ja elavus. Viimasel ajal aga näitab küllalt hoogset tõusu ka eesti maal, rääkimata graafikast.

Mingit otsest välismõju meie kujutavas kunstis praegu

ei ilmne, nii et oma pära küsimuste suhtes võime olla rahulikud. Üldiselt on ju kergem otsida mõjusid kui omapära; kunstinähete lähtekohti võib konstateerida kõikjale ruumi ja aega. Objektiivselt vaadeldes võib aga öelda, et ükski kunsti programm pole meil praegu võimutsemas ega peale tungimas. Saksa ekspressionismi tugev mõju haihtus meil sama ruttu, nagu ta tuli. Ka „uusasjalikus“ pole enam aktuaalne, rääkimata näiteks sürrealismist, mille mõju võis märkida ainult ühes eesti maal. Küll aga peab tähele panema, et Pariisi ikkagi püsib kunstimetropoli asendis ja et seal avastetud tões kajastuvad meil kui ka mujal, kus vaid suudetakse arendada otsivat kunsti. Praegu ilmneb Pariisis kui ka meie paremate maalijate toodangus tendentsi tähedama maalilikkuse poole.

Kuigi meie nüüdses kunstis ei saa leida programmilisi voole, siis ometi võib tähele panna kaht üldtendentsi. Näeme 1. lineaarsuse taotlejaid, staatikuid, kelleks võib kaudselt pidada konstruktiviste, ja 2. maalilikkuse taotlejaid. Noorte talentide poolest on rikkam maaliline vool.

Viimasel ajal kunstiküsimusis rohkem esile kerkinud rahvusvahelikkus ei ole seni meie kujutava kunsti temaatikas suurt silma paistnud; sellega on tegelnud kõrvalisemad nimed. Ainuke heas mõttes rahvuslik kunstnik on meil Kristjan Raud; võrreldes teistega on ta tunginud lähimale rahvaloomingu vaimule. Ühtlasi ilmneb ta loomingus tugevat ekspressioni, võiks isegi öelda — ekspressionismi. See näitab, et igal kunstivoolul on oma terve tuum, mida määndavad vaid isiksusest järeloosikud.

Mis puutub kunstnikkonna orgaanisatsioonis, siis praegune kutseühingu korraldamine Kujutava Kunsti Sihtkapi

tali ümber viib teiste meetoditega ja teiselt lähtekohalt läbi seda, mida taoteldi juba Vabariigi algaastail. Ka siis püüti jõuda ühe suure kutseorganisatsiooni juurde ja peeti selleks rida kongresse. Ometi jõuti otse vastupidiseile tulemusile. Kogu aeg tuli kunstnike organisatsioone juurde — nimelt amööbide paljunemist meelde tuletaval jagunemise teel. Sisulist kunsti-credot omas neist organisatsioonest vaid (Eesti Kunstnikkude) „Rühm“, millesse koondusid kubistid-konstruktivistid. Kõige viimasel ajal, kus organiseeritakse kujutavate kunstnike üldist kutseühingut, on Eestis tekkinud veel üks omapärase credoga organisatsioon: Eesti Kunstnikkude Akadeemiline Koondis. Selle on ellu kutsunud kunstnikud-diplomiomanikud, s. t. need, kes on lõpetanud mõne kunstikooli. On öeldud, et nende näitusil ripub igal kunstnikul ta pildi kõrval diplom, ja mõnel ainult diplom.

Eesti kunsti aine line olukord on Kultuurkapitali asutamist saadik igatahes paranenud, kuigi nälgimisprobleemid pole veel täiesti lahendatud. Kultuurkapitali summased on omal ajal liigselt pulveriseeritud. Kunstitegelised on meil olnud liiga „platoonilised“ — mitte kindlale kohale ega kindlaks otstarbeks määratud. Kunstiostud on muutunud Kultuurkapitali ostudeks. Eraostja kadus ühel ajal täiesti ära; praegu hakkab ta küll jälle vähehaaval nähtavale tulema. Kunstiliselt arvestatavas ehitustegevuses on viimaseil aastail energilisem olnud riik, kuid kahjuks ei ole seni riiklikke ehitisi nimetataväärselt kaunistatud skulptuuriga ega maaliga.

Tahaks muide öelda, et igakord pole parimad majanduslikumad tingimused kunsti edenandanud. Teiselt poolt aga on selge üks tõik: meie kultuur ei saa üldse edeneda enne, kuni

meil ei teki ressursside ja jõudude ülejääki. Seda ei asenda kiirustamine ega hädatöö. Isegi algeliste rahvaste — metslaste — kunst tekkis jõudeajal. Kahjuks ei võimalda meie praegused kunstile kulutatavad summad ulatuslikumaid töid, mis lubaksid kunstnikul pikeemat aega kavatseda ja katsetada. Nii ollakse tellimiste täitmisel sunnitud tegutsema „peost suhu“. Seda probleemi illustreerib anekdoot kunstnikust, kes koera portree joonistamiseks tegi terve aasta harjutusi, kuigi ta joonistuse enese skitseeris mõne minutiga. Eriti püsivusele ja üldtähtsusele pretendeerivas kunstis on määratusuur tähtsus ettevõtmistusel ja kavatsusel. Kavatsemis-aeg ei tarvitse isegi tähendada töötamist; tihti peab ootama ideid. „Mõtet ei saa välja mõelda.“

Viimasel ajal on meil üldtähtsaks huviobjektiks saamas arhitektuur. Ta praegused nõrkused tulenevad suurel määral sellest, et sellest on räägitud vähe, või kui on räägitud, siis arusaamatusi.

Peaksime kaugemalt haarates endile selgeks tegema meie arhitektuuri olukorra.

Kaugemas minevikus — keskajal — ei töötanud kujutavgi kunstnik lattu, vaid ainult konkreetse ja täpse tellimuse peale; tööleping võimaldas talle aineliselt töö soliidse läbiviimise. Praegu on maalija ja skulptor saanud vabakunstnikeks — ent arhitekt paratamatult mitte. Arhitekti kodused harjutused jäävad vaid paberiks; tõeliselt ta töötab igakordse konkreetse tellimuse täitmiseks. Selle tõttu ei saa arhitekti teose hinnangus arvesse tulla ta ükski, vaid alati ka teose tellija Arhitektuur on kõigist plastilisist kunstidest kõige rohkem tingitud sotsiaalselt. Temas ei kajastu mitte ainult arhitekti võimed, vaid ka tellija kultuur-

sus ja majanduslikud võimed. Sellepärast langeb suur osa meie arhitektidele tehtud etteheidetest tagasi ehitusperemeestele. Need tõmbavad ülesande teostuseks minevale summale enamasti õige kitsad ja kindlad piirid, ent nõuavad kõiki võimalikke mugavusi ning moodsusi. Ometi on ehituskunstis väga tähtis küllalt kõrgekvaliteediga materjal. Just materjalis peab arhitekt mõtlema! Igatahes ei saa teha kestvaid ja väärikat arhitektuuri krohvivis, mis meil laiutab, vaatamata sellele, et see pole kohane meie kliimale.

Teiselt poolt piirab arhitekti loomingut ja ta ideede teostust ehitustöölise oskus. See on meil aga vilets; häid ehitustöölisi leidub väga vähe. Ekstakse iga väikese profiili väljatöötamisel ega osata lugeda joonistust; töös pole puhtust. Ometi on arhitekt kalkuleerinud iga sentimeetrit ega saa ette näha vigu.

Nii takistavad meie arhitektide täisvõimete maksvusele pääsemist kaks tegurit: tellija maitse ja tööliste oskus, pigem oskamatus. Sõltuvuses neist mõlemast tegurist ilmneb nähe, et meie arhitekt ei saa areneda ehitusplatsil, mis ometi on ta ainus tõeline arenemisvõimalus. Peale selle on eesti arhitektuurile kammitsaks suuremate ülesannete puudumine või vähesus. Ümberehitused ei võimalda igatahes ehituskunsti. Arhitektid arenevad eeskätt suurte, monumentaalsete ülesannete juures, nagu näitab ehituskunsti ajalugu. Arhitektooniline vormimisvõime ja stiilid arenesid varakristlikust ajast kuni 19. sajandi alguseni ainult suurte, avaliku otstarbega ehitiste najal. Need olid kirikud, raekojad, kohtukojad, teatrid, renessansist alates ka patriitslaste villad ja palazzod; 17. ja 18. sajandi absolutismiajast peale tulevad tugevasti arvesse kuninga-

lossid ja riiklikud ehitised, mille juures pandi rõhku esinduslikkusele.

Meil on Vabariigi algaastail teostatud vaid üks suurem riiklik ehitus: riigikogu hoone. On ehitatud ka väikesi kirikuid — palvemaju, ent mitte ainustki teatrit. Praegu küll on kavatsusel püstitada rohkem riiklikke ja kommunaalseid hooneid; nii ehitatakse Tallinnasse raekoda ja kunstimuuseum ning koolimaju. Viimaseid on saanud valmis ka juba aastate eest. Head on Pelgulinna kvartaali ja Politseiaia uued koolimajad.

Kolde tänava — Pelgulinna — rajoonile Tallinnas on püütud anda ühtlast arhitektoonilist ilmet. See on linna sotsiaalpoliitiline algatus, meil esimene linnaehituslik katse, nagu neid välismaal on teostatud tihti õige suurejooneliselt. Kahjuks ei ole meil sel alal tarvitada sääraseid ressursse kui näiteks Nõukogude Venel. Moskvast on ühe suvega üles ehitatud terve üliõpilaskvartaal 30 000 elanikule!

Tallinna plaanistamisega teravalt päevakorda kerkinud ehituspoliitikat tuleb juhtida sinnapoole, et linna vabastada vanast veneaegsest rägastikust äärepoolsemas kvartaales. Säärl on tänavad kõverad, majad näotud ja pisikesed, krundid tihti nii väikesed, et neile ei saa korralikku maja ehitada. Sellepärast tuleb sääraseid krunte liita.

Teiseks on selge, et linna plaanistamisel vajatakse ehitiste kõrguse ja püsivuse suhtes rohkem läbimõeldud ehitustsünnorime. Halb näide nende puudumisest on praegune Vabadusplats. Kõigepealt tehti viga sellega, et platsile lubati ehitada madal „juudikiriku-taoline“, nagu tabavalt iseloomustanud hoonet lapsesuu, kino „Gloria Palace“. Siis aga lubati ta kõrvale püstitada 7-kordne EKA hoone; nende ehitiste kõrguse

vahe on hämmastav. Kolmandaks ehitati Kunstihoone 5-kordseks, kuigi ehitajate poolt tahti kõrgemat. Ent sel ajal valitses 5 korra põhimõte. Ometi sai Kunstihoone kõrval asetsev Majaomanikkude Panga ehitised jällegi 7-kordne! Nüüd ei saa Vabadusplatsile üldse niipea anda ühtlast seina. Süüdi pole siin aga mitte üksikud arhitektid.

Kahjuks puudub meil ühtlane ja omapärane hoonetetüüp ka maal. Vanad pikad rehehooned on küll mõnes maakonnas, nagu Läänemaal, saartel ja Võrumaal, säilinud küladeviisi ja omavad karakterit. Uued asundustalud on vastuvõetavad ainult Põllutöökoja projektidekogudes: kavade teostised jäätavad mulje, et alevik on lagunenud laiail üle maa. Mis puutub nüüdsesse kodukaunistusse, siis see on tervitatavamaid aktsioone meie viimase aja ettevõtete seas. Paraku on ta tulemusi veel vähe näha. Tagajärgi ei saavutata sel alal ühe või kahe aastaga; propagandat tuleb jätkata. Kuid veel tähtsam on kodukaunistamise propaganda kõrval imbutada inimestesse, ma ei tea mis vahenditega, vajadus algusest peale asutada ja ehitada oma kodu kaunina. Vildakalt rajatud ei päästa ükskõik kui kena garnituur, nagu inetust ei tee ilusamaks eheterohkus.

Senine propagandaviis vahest ei taga tulemusi enne, kuni üksikud maainimesed on kodukaunistamise hästi teostanud (kasvõi toetustega!), nii et teised teevad neile järele võistluse ja moe pärast. Peab küll ütleva, et eestlased nähtavasti ei evi maja ja kodukultuuri vastu suurt huvi. Taludes on laudad ja kuivatus tihti soliidid, ent elumaja mitte. Siin mõjuvad veel järele näotu orjusaja pärimused ja samuti hilisem ameerikalik rühkimine ning majanduslike tingimuste kitsus.

Kodukaunistust ja tõelist kodukultuuri ei saa teostada ilma rakenduskunstidega. See „praktiliste kunstide“ ala on meil praegu kahtlemata tõusuteel. Üksikud firmadki on kistud vähemalt huvi teesklema tarbekunsti vastu — kunstimaitse selisemate pakendite tellimisega. Mõne viimase aastaga on meil näiteks kinoreklaam muutunud palju maitsekamaks; ta ei haava enam silma. Kõrgel tasemel seisavad meil juba tekstiilkunstid — mis on peamiselt naiste töö — ja filigraan. Viimane on meil peen, kuigi mitte just rahvuslik. Läti kuldsepsit aga aimab järele pronksiaegset rahvakunsti. Seda ei saa muidugi nimetada rahvuslikuks praeguste lätlaste suhtes, kuid kunstiliselt vormikuselt ta on väga ilmekas. Meil on rahvakunsti sugemete rakendus elavaim ja õnnestunuim tekstiilkodukaunistustöös ja osalt tarbegrافیkas (kalendrid, pakendid).

Rahvakunsti elementide tarvitamine puutub — meestetöös — on meil seni minu arvates olnud arusaamatus. Siin on käidud vale teed. Senised töötajad pole aru saanud väheseist endisajast päritud puuilustamise sugemeist. Sageli nikerdatakse meil praegu puule vöökirjul Rahvas ise pole seda muidugi kunagi teinud. Äsjasel Börsisaali mööblinäitusel võis näha söögitoa garnituuri kuuluvaid monstrumlikke saksa tüüpi puutoole, mille imelikud seljatoed olid nikerdatud eesti kirjadega. Ometi leiduks võimalusi orgaanilisemalt edasi arendada meie vana talumööblit, lähtudes mitte ainult ornamenti, vaid proportsioonist ja struktuurist. Näiteks saab kastiga talusöögilauast välja kujundada puhvetit, nagu seda on teinud inglased. Üldse: kui tahame saada oma rahvuslikromantiliselt mööblit, siis peame jälgima inglaste meetodeid samal alal. Rahvuslikkuse eeskujusid peab võtma teistelt rah-

vastelt! Inglased igatahes on osanud oma gootiaegseist ja varemastki sugugi mitte luksuslikest pärimusist välja arendada omapärase rahvusliku mööbli. Meil aga on tavaliselt mööblile „kleebitud“ valemistõistetud rahvuslike ornamente.

Kogu mitmekülgne kodukau-nistamis-kunst põrkab meil veel vastu eestlase vana ükskõiksust oma kodu ja ümbruse suhtes. Ses mõttes oleme täiesti isoleeritud oma lähemate naaber-rh-vaste seas ja kaugemaski ringis, kus kõikjal on juba ammu pandud rõhku elamu ja ta ümbruse kaunistamisele. Meil näeb elamute ja väravate dekoratiivset ilustamist küll Setus — kuid sääl on tegu vene mõjuga.

Praegu võib aga öelda, et kujutava kultuuri intensiivistamise suunas on meil märgata küllaltki terveid algatusi. Tuleb ainult soovida, et see ind ei väsiks, vaid haaraks aina laiemalt ja ühtlasi süveneks rohkem üksikasjusse. Tegutsemisvõimalusi on meil sel alal rikkalikult — maa on lahti ja kaugelt suurem jagu tööd veel ees.“

Lavastaja P. Põldroos:

„Eesti teatri olemasolu on praegu täiesti kindlustatud, kui vaid osatakse kättevõidetud positsioonelt edasi tungida.

Teatritöö edukuses on möödunud aastail tähtsamaks teguriks olnud kõigepealt algupärase repertuaari kasv. Näitleja kujuneb kõige paremini ikkagi algupärase repertuaari najal. Algupärase näitekirjanduse läbimurde ja aktuaalseks saamiseks momendiks jääb Hugo Raudsepa „Mikumärdi“ ilmumine. Iseküsimus on, kas selle teosega algatatud ja sellest mõjustatud ajajärku peab pidama hääks või halvaks meie näitekirjanduses. Ilmselt on siin viimasel ajal välja mindud rohkem laiusele kui sügavusele. Praegu peaks jälle hakkama roh-

kem taotlema süvendust. Selles püüdes ei jaksa edu saavutada näitlejaskond üksi, kuigi ta peab end täiendama tehniliselt kui ka üldise seesmise kultuuri poolest. Oluliseks teguriks teatrielus on ikkagi oma näitekirjanduse areng.

Meil praegu arvuliselt lokkavas näidenditoodangus on suureks nõrkuseks kompositsiooni šabloonsus ning argus ja temaatika vaheldumattus. Näidatakse aina, et haridus on halb asi ja haritlane asugu maale — nagu poleks meie elu tulvil täis muidki probleeme! Meie rahvuslik ja riiklik ülesehitustöö on esile nihutanud tuhandeid küsimusi ja teemasid, kuid neid pole seni osatud näha näitekirjanduses. Raske on öelda, millesse kirjani-kud on takerdunud. Igatahes on praegu ülim aeg haarata näitekirjanduses ulatuslikumate ja sügavamate probleemide järele.

Algupärasest näidenditoodangust peaks hakkama rohkem soodustama kultuuripoliitiliselt — niihästi otsese riikliku toetuse kui ka teatrite kaudu. Tähtis oleks seejuures leida teid, kuida s t a k i s t a d a t r ü k i t u d p a h n a v a l g u m i s t m a a j a v ä i k e l a v a d e l e. Alaväärtuslike näidendite kirjastamises ja levitamises võistlevad praegu täie hooga kolm firmat — Haridusliit, T. Mutso kirjastus ja Autorikaitse ühing. Käsikirju ahmitakse üksteise võidu ilma ühegi kriteeriumita. Sel alal võib märkida vägagi kurbi juhtumeid. Nii on niibusega spekulieriv näidend „Tantsuprofessor“ varustatud isegi Haridusministeeriumi soovitusel: ta autori honorarid, mis tõusevad juba 2000 kroonini, maksab riik! Maa- ja väikela-vade eest honorari tasumise mõte on hää, kuid soodustatud teoste valik on seni olnud mitmeti imelik.

Väärnäidendite eest ei suuda küllaldaselt tasuda teatrid üksi; kirjastused honoreerivad väga

madalalt. Võib-olla see takis-tabki hää draama tekkimist. Igal juhul peaks leitama tasumismoodus paremate teoste eest. Üheks sammuks sinnapoole on näidendite võistlused; neid on praegu käimas kahe teatri („Estonia“ ja „Draamastudio“) juures.

Tõlkerepertuaarist tuleks meil käesoleval ajal arvesse kõigepealt anglosaksi maade oma. Seda orientatsiooni dikteerivad niihästi poliitilised sümpaatiad, kui ka meie kultuurisuhted. Mõndagi lavaliselt ja aktuaalselt praktilist võib leiduda Ameerika näitekirjanduses. Sellevastu on poliitilisel põhjusil raske meile sobivat repertuaari hankida Euroopa diktatuurimaist; väikerahvailt laenamist takistab keeleküsimus.

Meie näitlejaskonna vanemas põlves on veel tugevasti tunda saksa ja vene mõju. Endisaegne veneline aplomb püsib eriti muusikalavastusis. Uue vene teatri mõju on aga meil tervitav r a k e n d u s l i k u k ü l j e juures. Siin tuli meil küll ilmsiks üks hädaoht: mindi liigselt formalistliku võtte kal-lakule. Praegu aga näeme, et tähtsamaks jääb teatriloomingus seesmine läbitundmine ja pinge. Vormiekperimente ei maksa eitada, eriti kollektivistlikes näidendis, kuid nad ei tohi seista esikohal. Siiski vahest oleme praegu neis küsimusis muutumas liiga araks. Teatriinimesile peaks ju huvitav ebaõn-nestumine pakkuma rohkem kui keskmiselt korralik ülesande-täitmine.

Stiiliprobleemid pole lavastuses enam nii esikohal kui ekspressionistlike kalduvustega ajajärgul. Praegu on raske üksteisest eristada meie teatrite kunstitaotlusi; ei näe kindlaid erikoole. Kõikjal püütakse täisverelise rea-lismi poole. See viib aga mõnikord äärmusse: üksteisest üle pakkuda tahtes satutakse naturalismi hädaohtu. Huvitav on

tõik, et praegu võib teatris jälle märgata vajadust mõnesuguse romantilise tooni järele, mis soojendaks ja looks elevust.

Eesti teatri edu pidurdab märgatavalt see asjaolu, et uute näitlejate juurdetulek on õige juhulik. Praegu on näitlejaskonna keskmine tase kahjuks madalam kui soovitav; ilmneb nõrkus näitlejate eri- ja üldhariduses. Jooksev töö ei võimalda noori jõude kasvatada. Sellest olukorrast peaks üle aitama teatrikooli asutamine. Eriti provints kannatab näitlejate puuduse all. Mitmekülgseis teatris on trupid liiga lapitud, nii et ei saa kujundada ühtlase kooliga materjali. Teatrijuhtide päevil ja mujalgi on see küsimus pidevalt püsinud päevakorras. Kahjuks on tegelikkuses trupide parandamise ainsaks vahendiks jäänud näitlejate ülevõtmine üksteiselt; mõnes nooremajas jõus võib aga 4—5 aastase katsetamise järele pettuda. Igatahes ei tohi praegu ainult „teatrit teha“, vaid peab katsetama ja töötama julgelt ning kaugemate eesmärkidega.“

Sotsiaalminister O. Kask:

„Kuna on raske anda üksikasjalisemat ülevaadet sotsiaalministeeriumi kavatsusist ja tööst, siis peab väljuma seadusest, millega loodi see ministeerium ja määrati kindlaks ta ülesanded. Viimased on: rahva füüsilise ja vaimse tervise ja elujõu hoidmine ja kasvatamine ning sotsiaalse heaolu eest hoolitsemine; tervishoiu ja hoolekande korraldamine ja juhtimine; pensionide korraldamine; töökaitse ja sotsiaalkindlustuse alade juhtimine; ülemvalve teostamine ministeeriumi ülesandesse kuuluvail tegevusaladel.

Rahvatervishoiu ala korraldamiseks on ministeeriumi poolt koostatud üldine kava, mis võetakse teostamisele lähimate aastate jooksul. Kõige-

pealt tuleb käsile uute haiglate ehitamine ja seniste korraldamine. Eriti tähtis osa töökavast on pühendatud tiiisikuse vastu võitlemiseks vastavate sanatooriumide korraldamisega ja ehitamisega ja haigete sunderalduse läbiviimisega. Täielikult ümberkorraldamisele tuleb maatervishoiu arstlik personaal — maajaoskonnaarstide ja ämmaemandate võrk; seal tahetakse parandada ka personaali ainelist olukorda. Erilise tähelepanu pöörab ministeerium emade ja lastekaitse küsimuse korraldamisele, mis lahendamisele tuleb eriseaduse alusel. Ministeeriumi juures töötav laialisel alusel moodustatud komisjon abinõude otsimise kallal rahva juurdekasvu edendamiseks. Jälgime ja katsume läbi viia, et mitmel alal uute seaduste andmise juures tehtaks soodustusi lasterikkaile perekonnile ja üldse loodaks majanduslikke soodustusi lastekasvatamiseks.

Teistest aladest annab ministeerium erilise tähtsuse töökaitse korraldamisele ja sotsiaalkindlustuste küsimusele. Ettevalmistamisel on sel alal rida suure ulatusega sotsiaalseadusi, nimelt vanaduse ja invaliiduse vastu ning järelejäänute kindlustamise seadus ja haiguskindlustusseadus. Väga tähtis ülesanne on ministeeriumil tööliliste ja tööandjate vahel korraldada selgitamine ja sel alal tekkivate küsimuste ja töötülide lahendamine. Viimane seisab kõigepealt kokkuleppe sobitamises tööliliste ja tööandjate vahel. Kokkuleppe mittesaavutamise korral läheb küsimus töötülide lahendamise komisjoni, mil on õigus lahendada töötüli sundotsusega. Komisjon koosneb tööliliste ja tööandjate esindajaist pariteetsel alusel, ühest sotsiaalministeeriumi ja ühest majandusministeeriumi esindajast ning erapooletust esimehest. Sellega ühen-

duses on reguleeritud ka streigiküsimus, kusjuures lokaalset meil üldse keelatakse. Lähemal ajal antakse välja uus töötülide lahendamise seadus, mis täielikumalt ja üksikasjalisemalt lahendab kõik töötülid, streigija lokaalidküsimused.

Samuti korraldatakse eriseaduse alusel ümberkutse- või ametiühingute organiseerimine. Kutseühingute organiseerimist võimaldatakse Eestis vabade ametiühingute põhimõtte alusel, kusjuures ministeeriumile jääb kontrolliõigus ühingute tegevuse üle.

Vabariigi Valitsus ajab eriti aktiivset majanduspoliitikat, kusjuures arendatakse majandust mõlemas suunas — nimelt põllumajanduse kui ka tööstuse edendamise eesmärgiga. Riik kui tervik on tugev just siis, kui tal need mõlemad tähtsad majandusharud on välja arendatud. See aga nõuab suurt sisemist ümberorienteerumist ka tööturul. Praegu on eriti suurte hooajatööde ja suviste tööde ajal tekkinud terav töölistepuudus, kuna talvel mitmel pool riigis võib tekkida osaline tööpuudus. Seepärast tuleb osa töölisi paratamatult juhtida neisse rajoonesse, kus tekib pidevalt uusi tööstusi ja kus tööstus laieneb. Väga raske on tööliliste küsimus põllumajanduses. Kuid siin on üheks tähtsaks abinõuks raskuste vastu, et põllumehed loodsid töölilistele soodsamaid elamisvõimalusi. Väga tähtis on tööratsionaliseerimine nii põllumajanduses kui ka tööstuses. Kahjuks ei saavutata siin niipea tunduval tagajärgi, sest see nõuab uute suurte kapitalide investeerimist.

Meie tööstuse ja põllumajanduse arengut ja sõjaaastate sündivuse suurt langust arvestades kerkib meil lähemal aastail paratamatult päevakorrale immigratsiooni avamine välis-

tööjõu sisselaskmiseks. Enne selle juurde asumist on aga vajalik soodustada siseriigis tööjõu ümberpaigutamist aladele, kus tööjõust terav puudus. Samuti tuleb tööliste arvu eest hoolitseda nende sotsiaalse heakorra tõstmisega. Kui selle järgi siiski peaks osutama tarvilikuks välistööjõudu sisse lasta, siis peaks see sündima nii, et väljast ei tuleks mitte hooajatöölised, kes teenitud kapitali uuesti välja viivad, vaid need, kes alaliselt siia elama jääksid — mitte kompaktsed vähemusrahvusena, vaid üle maa laiali pillatuna, nii et nad sulaksid riigi pärisrahva hulka. Sääraselt võiks kujutella näiteks ungarlaste sisserändamist; poolakad, kellest on räägitud, oleksid meile vähem vastuvõetavad.“

Kaubandus-tööstuskoja esimees Joakim Puhk:

„Praegusest majanduslikust seisukorrast meil ja mujal maailmas võib välja lugeda mitmeid optimistlikke märke. Kahtlemata on üldine majanduslik seisukord kogu maailmas tunduvalt paranenud, kui võrrelda seda kriisiaja halvemate aastatega. Toodangu tõusu tuleb märkida kõigil aladel, nii tööstuses, kui põllumajanduses. See tõi endaga kaasa silmnähtava pöörde tööjõu mahutamises. Tööpuudus väheneb kõikjal ning on mõnedes maades täielikult kadunud.

Kui selle juures tööliste palgad veel teoreetiliselt nõuetavale kõrgusele pole tõusnud, siis peab vähemalt tunnustama, et üldine palgasumma, mis langeb tööjõu tasu arvele, on praegu palju suurem, kui majandusliku kriisi sügavróhu aastatel. Siseturu ostujõud paranes kõikjal, tuues endaga kaasa teatud elavnemise rahvusvahelises kaupade liiklemises.

Kas tähendab see kriisist väljajõudmist ning kriisi põhjuste kõrvaldamist, oleks raske öelda.

Mulle isiklikult tundub, et kriisi põhjuste kõrvaldamiseks rahvusvahelises ulatuses pole õieti miskit korda saadetud. Kaupade ja kapitalide liiklemise kitsendused kestavad endiselt edasi.

Praegusel majanduslikul tõusul on nähtavasti kaks põhjust. Esiteks on kõik maad pikkade aastate jooksul sunnitud olnud kohanema kriisi raskustele, kui ka sellele autarkilisele majandamise suunale, mis iseloomustab praegu kõigi riikide majanduspoliitikat. Teiseks ei pea mitte alahindama kolossaalset sõjatööstuse tõusu, mis mõjustas oma poolt ka muid tootmisalasid. Aga on ilmne, et niipalju, kui majandusliku elu elavnemist tingib erakordne sõjatööstuse areng, ei ole meil tegemist püsiva majandusliku tõusuga, vaid kunstliku nähtega, mida võiks võrrelda haigele organismile erutusvahendite pritsimisega.

Eesti majandusele tuli kasuks üldine paranemine rahvusvahelises ulatuses. Peale selle oleme ka meie visalt püüdnud kohaneda kriisi pitsitustele ning teinud üldisest autarkia tendentsist paratamatud järeldused. Meil tärkas terve rida uusi ettevõtteid siseturu rahuldamiseks. Kaupade liiklemise vabaduse juures oleks need ehk rajamata jäänud. Meie oleme osanud leida uusi ekspordisaadusi, millest kõige tähtsamad põlevkivi-tööstuse saadused. Meie põllumajandusele tuli kasuks hindade tõus välisturgudel.

Arvan, et eelseisval paarikümnel kuul see majanduslik tõus, mis meid praegu rõõmustab, lakkamatult edasi kestab, kui mingeid erakorralisi sündmusi vahele ei astu. Kaugema tuleviku kohta ei saa mingeid ennustusi lausuda, sest seal oleneb kõik sellest, kuidas suudetakse ja tahetakse rahvusvahelises ulatuses kaubaturgusid ja rahaliiklemist korraldada.

Veel ei julge ma kategooriliselt väita, et Eestis on kõrvalda-

tud tööpuudus. Selge on nii palju, et meil oskustöolistest enim puudus, kui küllus tundub. Ka kutseoskusetä töölistud on peaaegu kõik võinud ametit leida. Kuid intelligent tööjõudude juures valitseb ikka veel terav tööpuudus ja alaväärilised palgad. Kuigi küll põllumajanduses suvisel hooajal töökäte puudus end tunda andis, ei tähenda see veel, et talvekuud seal mõningat muudatust ei too. Igatahes peab meil võõrsilt tööjõu toomisega väga ettevaatlik olema.

Ma arvan, et küsimus ei seisa praegu tööpuuduses ega töökäte puudumises, vaid tööjõu ratsionaalses kasutamises. Peab oskama tööjõudu õieti mahutada ja suunata. Sel alal ei ole meil kahjuks veel midagi järjekindlat korda saadetud.

On põnev küsimus, kas võib loota tulemusi Inglise, Prantsuse ning Ameerika poolt algatatavast aktsioonist kaubaliiklemise ja turgude vabamaks andmise eesmärgil. Kõigepealt peab ütleva, et säärast aktsiooni veel pole õieti olemas. Tunneme ainult mõningaid sellesisulisi lubadusi. Kuid soovitav oleks säärase algatuse käsilevõtmine ülimalt. Püsin veendumuses, et nii kaua, kui kaubaliiklemise teel seisavad tõkkena ees kontingendid, keelutollid ja valuutakitsendused, ei saa püsivast majandusliku elu tervenemisest ning arengust juttugi olla, vaid kriisinähted kestaksid edasi.

Kuid ühtlasi kardan ka, et praeguse rahvusvahelise olustiku juures ei suuda Inglise algatus oodatud tagajärgi anda. Selleks on umbusk mõõduandvate riikide vahel liiga suur. Valitseb silmnähtav sõjakartuse psühhoos.

Samuti on küsimus, kas uued väeringu langetamised reas Euroopa riikides mõjustavad ka Eesti majandust ja rahandust.

Üliõpilaselu Cambridge'is

Cambridge'i ülikoolis on viis tuhat meesüliõpilast, kes on vastavalt kaheksateistkümne kolledži liikmed. Naisüliõpilaste arv on statuudiga piiratud viiele sajale ja nad elavad kahes kolledžis.

Kolledžid on täiesti üksteisest lahutatud. Iga kolledži valitsetakse ja kontrollitakse fellow'de poolt ja asutise eesotsas on üks Master. Iga viiekümne mehe peale on üks õpetaja (tutor), laekur, majajärg ja Prae-lektor.

Fellow'de arv varieerub igas kolledžis vastavalt asutise suurusele. Trinity's on umbes 30, aga Peterhouse'is ainult 12. Fellow valitakse kolledži valitseja poolt. Ta peab olema Master of Arts, kõigeparemate hinnangutega ühes või mõlemas osas oma aines. Ta peab kirjutama ühe töö ja esitama selle senistele fellow'dele, ta valitakse kolmeaastaseks perioodiks, mis on uuendatav üheks järgmiseks kolmeaastaseks perioodiks, ning saab 400-naelalise stipendiumi aastas. Ta peab alustama mõned originaalsed uuringud selle aja jooksul. Kolledži ametnikkudeks saavad olla ainult fellow'd ja nende fellow'ksvalimine on uuendatav kestvalt, kui ei ole kaebusi nende tegevuse kohta, on nad automaatselt tagasi valitud seniks, kui ta ise soovib jääda ametisse. Peaaegu igale fellow'le antakse üks või kaks loengukursust akadeemilise aasta jooksul saades £ 50 kaheksa-loengulise kursuse eest.

Kolledžid on ühendatud ülikooliga üldiste määruste, distsipliini ja õpetusega. Iga üliõpilane peab elama Cambridge'is üheksa semestrit järgimööda, alustades distsipliinireeglitele, mis on maksma pandud Proktori poolt, jälgides tarvilikke loenguid ning sooritades nõutavaid eksameid. Samad reeglid on kehtivad kõigis kolledžites iga üliõpilase kohta.

Ülikooli valitsetakse senati poolt, mis koosneb kantslerist, kelleks on hästituntud avalikueelu tegelane (praegu Stanley Baldwin); vice-kantsler, kes on kolledži master ja valitud senati poolt kolmeks aastaks; noorem ja vanem proktor; ning 50—60 liiget, kelle hulgas kõik doktorid, kes asuvad ja tegutsevad Cambridge'is ja mõned teised valitud liikmed. Senat määrab eksamineerijad ja professorid ning kontrollib ülikooli majandust.

Õpilane, kes soovib astuda ülikooli, peab esiteks valima kolledži, milles ta eelistab olla liige. Kui kolledžis on ruumi ning on täidetud kõik matrikulatsiooni nõuded ja õpilane on näidanud küllaldast intelligenti sooritades üldeksami ja on rahuldanud senior tutorit s. o. vanemat kasvatajat, siis ta võib astuda kolledži miiklipäeval, oktoobris, mis on ülikooliaasta esimene semester.

Kolledžid on suuruselt mitmesugused. Trinity on kõige suurem — 800 üliõpilasega, St. John on järgmine

Ei usu, et see meie majandusele ja rahandusele end palju tunda annaks. Meie peamised välisturud asuvad neis maades, kus vääring juba varemalt alandatud tasemel stabiliseeriti. Kliiring-süsteemi juures, mis meie ja rea teiste maade vahel valitsemas, tasakaalustub valuuta langetamisest tekkinud võnkumine juba peagi. Peale selle ei ole aga Saksamaa veel kulla aluselt lahkunud.

Küllalt aktuaalne oleks veel puudutada küsimust, kuidas suhtuvad majandusringkonnad muulaste kapitali tegevusse Eestis. Pean tähendama, et eesti majandusringkonnad on alati olnud lojaalsed ja ostnud oma kaupu neilt, kes neid meile turustavad, tegemata vahet, missugusesse rahvusse kauba produtseerija ehk turustaja kuulub. Ei saa aga öelda, et muulasile kuuluvad suurtöös-

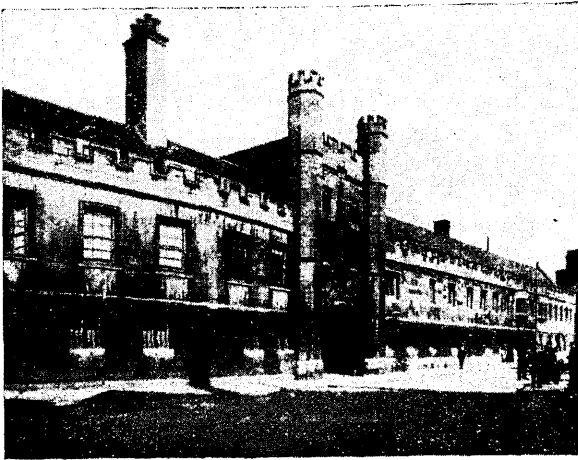
tuse ja muud majanduslikud ettevõtted Eestis oleksid olnud lojaalsed eesti firmade vastu. Teame suuri muulasile kuuluvaid firmasid ja tööstusi, kus pea kõik ametnikud muulased, kes siis loomulikult ka oma ettevõtteid muulaste kaudu kaupadega varustavad.

Loodame, et see šovinistlik tendents, mis valitseb muulasile kuuluvais ettevõtteis, peatselt kaob, sest võime oletada, et eestlased kui suurim ostjaskond ühte hoides ja ainult eesti firmadelt ostes jätaksid täiesti kuivale muulased — produtsendid! See aga oleks rahvusmajanduslikult ebasoovitav. „Rahvuste küsimusi“ majanduselus muidugi ei saa käsitleda Kaubandus-tööstuskoda kui ses suhtes erapooletu asutus.

Tahaksin veel peatuda härra Ed. Poomi artikli (ERK — nr. 1. 1936. a.) juures, kus ta vaidleb

vastu ühele minu kõnele, milles rõhutasin eramajanduse tähtsust. H-ra Poom on selles artiklis teadusemehe toolilt laskunud moraliseeriva piksejumala troonile. Ta ei kaitse oma arvamisi asjalikkude väidetega. Erakapitali investeerumise tähtsusest riigi iseseisvusele ja rahva ripumatusle on hulga varemalt aru saadud, kui meie h-ra Poomiga maailma sündisime. On ometi aabitsatõde, et mida tugevamad ühe rahva erakapitalid ja tööstuslikud ning kaubanduslikud ettevõtted, seda kindlamal jalal seisab antud rahva poliitiline eneseteostus, olgu ta enastvalitsev rahvas või kuulugu võõra võimu alla.

Eriti tuleb kahetseda, et h-ra Poom oma väidete kaitseks poliitilise jõu poole apelleerib, Sellega annab ta endast kui ülikooli õppejõust väga imeliku tunnistuse.“

Cambridge'i Christ's College'i portaal.

— 600, kuna vähemate seas on Peterhouse — 150 ja Kuninganna — 100 üliõpilasega. Ülejäänud kõiguvad oma arvult kahe nende äärmise vahel.

Üliõpilaste arv on kasvanud pidevalt XVI sajandist, millal enamjagu kolledžid on ehitatud. Nii et osutub võimatuks kolledži hoonetesse mahutada kõiki oma liikmeid. Sellest tingituna on lubatud üürikortereid ühendatud iga kolledžiga. Iga üliõpilane üldiselt veedab oma esimese aasta üürikorteris, teise — kolledžis ja oma kolmanda aasta jälle üürikorteris.

Üliõpilane ei ole mitte seotud määratud söögiaegadega, ta võib süüa mida armastab, töötada enam või vähem kuidas soovib, magada, soovikohaselt suitsetada ja juua.

Üliõpilane on seotud distsipliini sidemete ja aהלatega. Tavaline üliõpilane tõuseb päale kella kaheksat, paneb hommikumantli üle püdjäama ja longib kümblema. Kui ta elab üüritud ruumes, ta sõidab läbi tänavate jalgrattal nii rõivastatult, kuna harva ta kümbleb üüritud ruumes, sest sääal nõuab perenaine 6 penci korra eest, kuna kolledžis on see tasuta.

Seda juhtub harva, et üliõpilasel tuleb oodata vaba vanni. Üliõpilaste ülestõusmine näib olevat mingi nähtamatu jõu läbi kontrollitud, sest sääal on alati vastav arv vabu vanne üliõpilaste jaoks igal antud momendil.

Seltskondlik külg ülikooli elus on sama kõrgelt rõhutatud kui intellektuaalne külg, kui mitte enamgi. Vanniskäimine on esimene seltskondlik sündmus päeval. Siin üliõpilased kohtavad teisi kolledži liikmeid, keda muidu võib olla nähakse harva. Lamades palavas vannis räägitakse uuest filmist või viimasest raamatust, mängudest või naisest, keda nähtud möödunud õhtul Dorothy's, või kellegi loengust, antakse või võetakse vastu kutse lõunale või teele.

20 min. lamatakse palavas vannis rahul enese ja maailmaga, siis hüpatas välja palavast vannist sukeldes minnakse tagasi oma ruumidesse hommikeinele.

Cambridge'is saab taotleda kaht sorti kraade s. o. harilikku (the Ordinary) ja kandidaati (the Tripos). Korralise kraadi jaoks loetakse ainete kursus ja tõelise hulga loengute jälgimine on sunduslik. Kandidaadi kraadi jaoks spetsialiseeritakse ühes aines üksinda, valmistades ette üle kuue töö.

Ülikooli lõpetamisel on enamasti antud aukraad Bachelor of Arts. Kolm aastat peale B. A. saamist on tal õigus saada magistri aukraadi päale £ 12 tasumist, ilma et tarvitseks sooritada veel eksamit või valmistada kirjalikku tööd.

Iga üliõpilase õpinguid juhiv fellow — hüütud supervisoriks. Ta ei tarvitse tarbekorral olla fellow oma kolledžist. Näiteks mina olin Peterhouse'i liige, mis on ajaloo-kolledž ja minu supervisor oli fellow King's kolledžist, sest ma õppisin inglise keelt. Supervisor määrab kirjatöö aine, mida õpilane peab lugema talle, kui ta külastab teda ükskord nädalas.

Enamus mehi õpivad kandidaadi-eksameid, ainult suuremad atleedid valivad hariliku kraadi, mis on kergem saavutada. Igale mehele jäetakse vabadus suhtumises oma töhe. Keskmine arv loenguid, mis üliõpilane kuulab nädalas, on 9. Loengud peetakse hommikul 9—1.

Olles pidanud hommikueine oma ruumes või üsna võimalikult einestanud mõne teisega, üliõpilasel on vahest esimene loeng alles kella 11 ajal. Ta võib töötada 2 tundi. Harilikult ta läheb Noorte Kombinatsiooni-ruumi (ICR), mis on üliõpilaste klubiruum ja millesse ühelgi liikmel fellow'dest pole lubatud sisse astuda ilma ICR-i juhataja loata. Siin loetakse hommikulehti ja uusimaid ajakirju. Kaks eksemplari enamtähtsamaid lehti nagu „Times“, üks eksemplar juhtivaid välismaa lehti ja üks eksemplar igast inglise parerast ajakirjast on ICR-is saadaval. ICR-is liikmeks-olek on kohustuslik ja iga üliõpilane maksab korrapärase maksu £ 2/2/0 ICR-i ülalpeoks. Kui üliõpilasel pole mitte loenguid 11 ajal, ta võib juua kohvi, kas oma ruumes, ICR-is või kohvikus. Neid viimaseid ei või mingil viisil võrrelda eesti kohvikutega.

Loengud algavad akadeemilise kuendikuga ja lõpevad tunni täissaades. Iga loengu vahel peetakse 10-minutilist vaheaega. Kõiki loenguid ühes aines ei peeta mitte ühes ja samas hoones ja sellest tingituna tihti tuleb katta poole- kuni kahe-miililine vahemaa, et jõuda järgmisele loengule. Seepärast omab ka iga üliõpilane jalgratta sõiduks, millel vitstest korvike, kus hoiab oma raamatuid ja kuube. Loengutel peab iga üliõpilane kandma lühikest musta kuube.

Lõunaoodet süüakse kella 1—2. Seda süüakse kas üliõpilaste ruumis või kolledži hallis. See on kaunis kerge eine, mis koosneb ometlist või lihast ja aedviljast, magusast söögist või juustust ja on korraldatud kõogi poolt; lõunat võidakse ka tuua poest üliõpilaste poolt, siis see sisaldab külma või kuuma liha, pirukat ja leiba või juustu. See viimane on kõige ökonoomsem meetod. Mõlemaid lõunaid saadab üks mõõt lahja või kanget õlut.

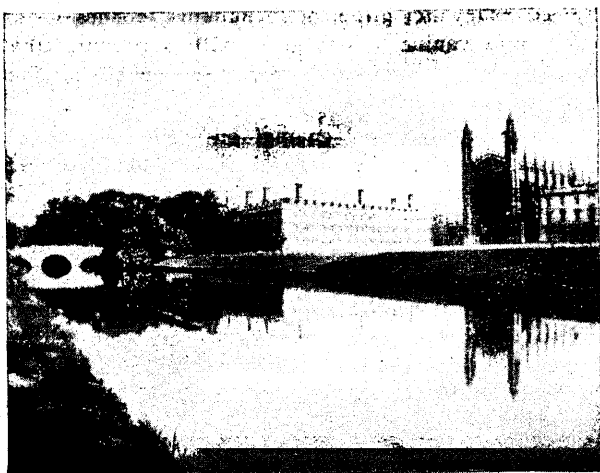
Kell 2 on üldine mänguväljakuile või jõeleminek. Peaaegu igauks mängib mingit mängu või aerutab jõel. Sport mängib suurt osa inglise ülikoolide elus, sest see on sissekasvatatud iga inglase juures, ja spordimäng on suurelt osalt instrumentaalne, et äratada tõsist spordimehelikku vaimu, mille järgi nüüd arvatakse üldist moraalselt ülalpidu.

Kõik inglise noormehed, inglise üliõpilasnoored on õpetatud ja teadlikud, et harjutus spordimängude näol on sihipärane ja on tarvis suuremaks kontrolliks impulsside vältimiseks. Selles peitub tõesti palju tõtt, sest ehkki inglise noorus on sama huvitet soost ja naistest ja võib rääkida sama palju rõvedusi kui teiste rahvuste noorsugu, siiski üliõpilaste hulk, kes elavad aktiivset seksuaalelu, on uskumata väike. Neil on kõik jutt, aga mitte tegu.

Kuid viimastel aastatel, intellektuaalseid mehi, kes põlgavad mängu, ei narritata sellepärast, et ta ei mängi. Ta eksisteerib oma intellektuaalsete sõprade ringis. On äratundmisele jõutud, et mees, kes pole platsimängude andekas, kuid suudab siiski näidata kuidagi, et ta on seltsimehelik, võetakse vastu spordimeeste poolt. Ei naeruvääristata ega põlata enam õppijaid, neile vaadatakse kadedusega nende vähemintellektuaalsete mänguseltsiliste poolt.

Pärast intensiivset mängu vannituba saab veel kord seltskondliku ühiselu keskuseks. Pärastlõunat on sääl üldine segadus, sest kõigil on kiire; igauks kas võtab vastu külalisi teele või läheb ise teele. Teed üldiselt juuakse mugavalt omas toas, toit on täielikult valmistatud üliõpilaste poolt ja harilikult koosneb kuumadest võileibadest, magusast keedisest ning kookidest. Tee on üldiselt kõige seltskondlikum aeg päevas. Igat ainet päikese all võib diskuteerida, iga mees öelda täpselt, mida ta mõtleb, ilma et ta pruugiks karta, et see riivab kellegi tundeid. Seltskond harilikult lahkuvad päle poolt seitset.

Lõuna hallis on ainukene kohustuslik söömaeg päevas. See toimub kahes vahetuses, olenedes meeste arvust ja halli suurusest. Esimese-aasta tudengid,

Vaade üle Cam-jõe King's Colledge'i kirikule.

Inglise naisüliõpilase pidulik rõivastis.

scholarid ja Bachelors of Arts lõunastavad kella seitsme ajal; teise- ja kolmandaaasta mehed kolmveerand kaheksa. Teises hallis fellow'd ja kasvatajad söövad fellow'de lauas. Iga üliõpilane peab sööma kuus lõunat nädalas ja magama Cambridge'is 56 ööd 59-öolisest semestrist, et sooritada residentsi „numbrit“. Seda ta peab tegema üheksa semestrit järgimööda, samuti sooritama eksamid nõutud aja jooksul, et kvalifitseeruda kraadi jaoks. Ekstern-üliõpilasi sääl ei ole. Üheksa semestrit resideerimist nõutakse iga kraadi jaoks, väljaarvatud P. H. D. Pärast hallis lõunastamist igauks läheb ICR-i, kus viibib kohvi juues või midu lobisedes 10 minuti ümber. Siis üliõpilased, kas pöörduvad oma ruumesse töötama või lähevad kambas kino või teatri. Keskmiselt iga üliõpilane istub kord nädalas kinos. Mitte keegi ei tööta laupäeva õhtul, enamus joob siis õlut kõrtsides.

Kolledži väravad suletakse kell 10 õhtul. Iga mees tules pärast seda aega märgitakse üles uksehoidja või perenaise poolt selleks määratud planketile. See plankett esitatakse iga nädal kasvatajale. Kui kasvataja näeb, et mõni mees on olnud väljas päle kella 10 liiga sagedasti, ta noomib teda. Ja kui üliõpilane oma hilist kojutulekut jätkab, siis kasvataja võtab tal võimaluse nädalast kuni 1 kuuni lahkuda kolledžist või oma ruumest pärast kella 8.15 õhtul.

Kui üliõpilane pöördub tagasi pärast 11, teda trahvitakse kuue pensiga; kui ta pöördub tagasi päle keskööd, siis eemaldatakse ta ülikoolist üheks semestriks või jäädavalt.

Tutor on vastutav tema nimestikus olevate meeste ülalpeo eest. Tutorilt saab luba väljasolemiseks pärast keskööd, lahkumiseks Cambridge'ist päevaks või äraolekuluba ööseks. Üldiselt pole raske

saada neid lubasid, kui on soovijal ülalpidu tunnistatud hääks. Õhtul väljaspool kolledžit kaks ülikooli fellow'd — hüütud proktoriteks, on vastutavad üliõpilaste ülalpeo eest. Vanem proktor määrab kaks proktorit ja kaks sub-proktorit. Kaks neist härradest võtavad ringkäike ette uulitsatel öösel $\frac{1}{2}$ 9—12.

Proktorid on kõikvõimsad. Neil on autoriteeti astuda sisse igasse eramajja, kinno, tantsusaali, kõrtsi, teatreisse ja võivad ajada välja põhjust teatamata iga üliõpilase, kes viibib sääl. Nad otsustavad, missuguses halvakuulsusega kõrtsis on viibimine keelatud. Neil on õigus sulgeda kella 10-ne ajal iga kohvik, milles nad on avastanud korratut ülalpidu ja omanikul ei ole apellatsiooni õigust selle korralduse suhtes.

Proktor, kes kannab oma kraadi mantlit, kolledži mütsi ja ametilõkki, on saadetud kahest kolledži teenijast silindris ja sabakuues, nad peatuvad ja kirjutavad üles nime ja kolledžisse kuuluvuse igalt üliõpilaselt, keda nad kohtavad mütsita, kuueta või mõlemita või suitsetamas mütsis või kuues, või olles ebakorrektne tänaval. Järgmisel päeval ta kutsub õnnetu mehe oma ruumi ja trahvib teda 6 schillingist ja 9 pensist kuni 1 naelani, olenedes tema süü suurusest. Ei ole soovitatav anda valeinformatsiooni proktorile, sest tal on hää nina leida süüdlast. Andes valeinformatsiooni proktorile, karistatakse sind kas jäädava väljaheitmisega ülikoolist või kõigi õiguste kaotamisega ülikoolis.

Kõigil meestel teisel ja kolmandal aastal on lubatud hoida ja kasutada mootorsõidukit, niikaua kui neil on luba oma kasvatajalt või eri pro-proktorilt. Mootorsõidukeid ei tohi mitte kasutada enne kella 12 ja nad peavad garaazis olema kell $\frac{1}{2}$ 9 õhtul. Mootorsõidukite omanikel on lubatud loata rännata 25-miililise raadiuse ulatuses Cambridge'ist.

Proktoritel ei ole võimu kolledžites. Nad võivad ometi teatada kasvatajale ja nõuda väljaskäimise keeldu tülikatele üliõpilastele.

Üliõpilaste tegevus on mitmesugune. Igal fakul-teedil on oma selts, kus peetakse koosolekuid iga nädal või üle nädala, kuna uute keelte ühingul on koosolek iga nädal.

Üliõpilaste poliitikat ei võeta publiku poolt tõsiselt, aga on ometi olemas neli poliitilist klubi, kus peetakse sagedasti koosolekuid; suurele vanameelsete klubile järgneb kinnine sotsialistide klubi, ka on liberaalide klubi ja praegu ka kommunistlik ühing.

Äärmuslased igast parteist tungivad üksteise kal-lale, kuid suurem osa liikmeid, nagu mina, on igas neljas parteis liige vaatamata sellele, et nad sagedasti ei tea isegi, kes on Inglise varakantsler, tasuvad omad liikmemaksud 2 sh. 6 p. semestris, selleks et saada luba kanda ilusat kaelasidet iga partei jaoks.

Muusika mängib suurt osa üliõp. elus. Cambridge'i Ülik. Muusika Seltsil on üle 300 laulja ja 70 orkestranti. Selts esineb suurte vaimulikkude kooridega, ning 2 korda aastas Händeli ooperiga. Camb-

ridge'i Ülik. Muus. Klubil on 400 tegev- ja kuulajas-liiget ja annab igal laup. kontserti oma klubiruumes.

Peale nende on veel palju seltskondlikke klubisid. Kuulsaim neist on Ühisselts. Juhataja valitakse liikmete hulgast üheks semestriks. Igal teisip. korraldatakse vaidlus parlamentaarsel alusel. Oxfordi ja Cambr. ühingutes kasvatatakse tulevase ülem- ja alam-kodade juhte.

Kolledžites on mitmesugused klubid. Iga mängu-klubil on üks kord semestris pidu. Igal kolledžil on oma ajaloo-, klassiline-, literaarne- ja juriidilineühing ning muusikaklubi.

Tõeliselt pole kõik 500 naisüliõp. ülikooli liikmed, kuid senati heatahtlikkusest lubatakse neil eksameid sooritada ja kanda oma kraadi kohaselt mütsi ja kuube.

Üldiselt pole nad kuigi meeldivad, ning nende läbikäimise-reeglid meestega on nii karmid, et neil on üldse vähe kokkupuutumist. Kui meesüliõp. palub naisüliõp. teele, peab viimasel olema saatja ja seltskonnas peab olema vähemalt 4 inimest.

Kuid naiste suhtes, kes pole üliõp., ei ole ka kitsendusi, ainult naine ei tohi üksinda üliõp. toas viibida pärast kella 10.

Umbes veerand üliõp. on n. n. usklikud. Igal kolledžil on oma kirik ning dekaan (õpetaja), kes vastutab kolledži usulise elu eest.

Hommik- ja õhtupalvust peetakse iga päev, hommikul kell 8 ja õhtul 7.15. Üks üliõp. loeb pühakir-jast. Pühapäeviti on armulaud 8.30, millest umbes veerand liikmeid osa võtab. Õhtupalvus jutlusega peetakse kell 7 õhtul, millest vähem osa võetakse.

Enamik kolledžitel on palju üliõp., kes õpivad vaimulikku (kooi-) laulmist, ning üks, kes õpib ore-lit. Mõlemad jumalateenistused, pühap. ja õhtune jumalateenistus, on koorilauluga, samuti ka kõik kirikupühad semestri jooksul.

See artikkel Cambridge'i kohta ei oleks täielik, kui mainimata jätta jõge suvel. Cam'i jõgi on „laisk“, peaaegu liiga laisk merde voolamiseks. Palavatel suvepäevadel üliõp. otsib puhkust lebedes laisalt paadis paju varjus, leides sealt võib-olla romantikat. Või naudites grammofonil jazzit. See on siiski kõige mõnusam eksisteerimine.

Kõike seda ja veel enamgi on võimalik omada £ 250 eest aastas. Vähemaga ei saa läbi, kuid rohkem võib kerge vaevaga kulutada. Õppemaks on £ 25 semestris, kuid seltskondlik elu nõuab suurema osa sellest summast, sest Cambridge'is peab olema seltskondlik. Elamine on alati ja igal pool kulukas, kuid inglise ülikoolilinnus on see kallim kui kuskil mujal maailmas. Üliõp. resideerivad 24 nädalat aastas. „Nende 24 nädala jooksul peame nii palju teenima, et ära elada ülejäänud 28 nädalat,“ ütlevad kaupmehed. Ja arvatavasti on neilgi õigus!

Ronald Seth. B. A. (Cantab.)

Üldjooni 1905. a. liikumisest Tartu üliõpilaskonnas

Aastavahetusega möödus 30 aastat 1905. a. revolutsioonist ja lähemal ajal loodetavasti korraldatakse suurem 1905. a. näitus, sel puhul oleks põhjust tuletada meelde üliõpilaste osa selles revolutsiooni käigus.

Seni kahjuks on pühendatud liiga vähe tähelepanu 1905. a. materjalide kogumisele ja uurimistööle pea mitte sugugi. 1905. a. liikumist nähakse seni veel sageli ebaõiges saksa orientatsiooni valgustuses. See teema vajaks ja väärriks pikemat uurimust, kuid alljärgnevais ridades võib esitada ainult põgusaid jooni ajakirja ruumilistel põhjustel.

Nagu 1905. a. revolutsioon oli pööretsünnitava tähtsusega meie ühiskondlikus elus (siit algab uus ajajärk Eesti ajaloos), sama suur mõju oli sel ajastul ka kogu üliõpilaselule ja Tartu ülikoolile. Seni oli Tartus ainukeseks eesti üliõpilasorganisatsiooniks EÜS, kuid 1905. a. revolutsiooni järele tekib rida uusi organisatsioone: EÜS „Ühendus“ 1906. a., korp! Frat. Estica 1907. a., korp. Sakala 1908. a. jne.

Tartu üliõpilaspere oli tollal väga arvukas, nii oli 1904. a. — 1908, 1905. a. — 2178 ja 1906. a. — 1902 üliõpilast.

Kui üldine olukord Eestis 1904. a. oli võrdlemisi rahulik, siis detsembris 1904. a. on teateid üliõpilaste opositsioonimeeleoludest. Sandarmivalitsuse arhiivis leiduval hektografeeritud lendlehel kirjutatakse järgmist 1):

„Viimasel ajal on kõik edulised Venemaa seltskonna osad ühendusse heitnud, suuri koosolekuid pidanud, kus põhjaliku läbikaalumiste järele otsuseks tehti praeguse valitsuse korda kolikambrisse heita ja tema asemele uut niisugust valitsuse korda luua, kus mitte üks inimene käputäie orjameelsete ametnikkude abiga palju miljonilise rahva käekäigu üle ei valitse, vaid niisugust, kus rahvas ise oma saatuse üle otsust teeb, kus rahvasaadikute kogu säädusi annab ja riigi elu korraldab. Ka Venemaa üliõpilased võtavad sellest eduliikumisest osa. Ka meie linna ülikooli ja loomaarsti instituudi üliõpilased ei jäänud teistest maha.

Laupäeval, 6. nov. oli koosolek, millest umbes 300 meest osa võtsivad ja põhjalikuma järelekaalumise järele järgmise otsuse tegivad:

„Seda silmas pidades, et 1) ikkele, mille all Venemaa elanikkude miljonid aastasadandeid on äganud, tema ainuvalitsuse põhjusteks on; et 2) ühelt poolt elu ajalooline kõik ainuvalitsusel tema edenemise viimsete piirideni on lasknud jõuda, mille tagajärjel väga

palju edu takistavaid korratusi on sündinud ja teiselt poolt majandusline olukord on niivõrd edenenud, et ta ainuvalitsuse kõrvale heitmist nõuab; 3) et Venemaa rahvad paranduste lubamisega valitsuse poolt nii mitu korda armetult petta on saanud, sest lubamised olid ainult selleks sihitud, et vana valitsuse korda alles hoida ja rahva selgeid edupüüdeid tumestada, et 4) ka nüüdsed sisemise asjade ministri lubamised sinnasama poole sihivad ja vananenud riigikorda muuta ei suuda — siis meie nõuame:“

Siis järgneb pikem nõudmiste loetelu, kus nõutakse rahvaesituse kokkusaatumist, mis oleks valitud moodsail põhimõtteil, nõutakse kodanlisi vabadusi, poliitiliste vangide vabastamist. Pikemalt põhjendatakse, miks nõutakse Vene-Jaapani sõja lõpetamist. Alla on kirjutatud

„Kadugu ainuvalitsus!

Kasvagu ja elagu vabaduse püüd ja vabaduse eest võitlemine!

Elagu rahva vabariik!!!

Sotsialdemokraatlaste ühisus.

December, 1904.“

Suuremad rahutused Tartu üliõpilaskonnas tekkisid juba 1905. a. I semestril. Põhjust selleks andis ja kahtlemata rahutut meeleolu tekitas verine 9. jaanuar 2) Peterburis. Kuid need välised sündmused võisid olla juhusteks, mis üliõpilasi oma meelsust avaldama sundisid, kuid mitte põhjusteks, sest opositsioonivaim ja rahulolematuus oli kasvanud juba aasta-aastalt tollal kehtiva ex-Vene korra vastu.

Kogu üliõpilaste rahutuste kohta käiv arhiivmaterjalist väärtuslikum osa asub kahtlematult SSSR-is ja allakirjutanul on kasustada ainult materjale, mis SSSR-is trükkis avaldatud. Arhiivmaterjali pilti aitavad täiendada toleaegete tegelaste mälestused, mis siin-sääl trükkis avaldatud.

Vaevalt oli 1905. a. I semester alanud, kui juba 31. jaan. Liivimaa kubermangu sandarmivalitsuse ülem polkovnik Volkov teatab politseidepartemangu ülemale 3), et „teistest linnadest saadud streigiteadete tõttu arutavad Tartu üliõpilased gruppide kaupa ülikooli ruumides ja üliõpilaste söögimajades loengutest osavõtmise lõpetamise küsimust.“ Samas kirjas kurdetakse

2) Kõik kuupäevad v. k. j.

3) Proletaarne revolutsioon Eestis, nr. 13, 1933. Leningrad, 1933. (Edaspidi tsiteerin sama nr. ilma nr. ja aastata.)

edasi, et on saadetud kiri ülikooli nõukogule, millele on kirjutatud alla ka 16 professorit, ja nad nõuavad ülikooli sulgemist.

Märgukirjas on muuseas öeldud ⁴⁾: „kuigi käesoleval ajal peetakse loenguid, üksikutele kuulajatele ja et kohale on jõudnud ainult väike osa üliõpilastest, ei ole seni veel ilmnenud rahutuste võimsaid sümptome, kuid on ette näha ligemal ajal veriseid stseene, massilisi ülesastumisi ja politsei ning sandarmeeria tungimist ülikooli ruumidesse.“ Nõukogu otsustaski lõpetada õppetegevuse ülikoolis.

Ainult kaks konservatiivset professorit on töötanud aktiivselt selle kasuks, et ülikoolis võiks töö kesta edasi. Konservatiivse voolu pealekäimisel otsustati kutsuda rektori loal üliõpilaste üldine koosolek kokku, kes seda küsimust pidi kaaluma. Kuid juba 8. veebruaril teatatakse Tartust sama polkovnik Valkovile järgmist ⁵⁾: 6. veebr. on peetud rektori loal üliõpilaste üldine koosolek, kus otsustati lõpetada õppetöö kuni poliitilise olukorra selgumiseni. Ning koosolekul on üliõpilased sellisele otsusele tulnud, et „Jaapani vastu ettevõetud sõda idee vaene ja mitte populaarne oli, mille tõttu ta ebaõnnestus, isevalitsuselt igasugu autoriteedi võttis ja keegi enam ei usu, et isevalitsus riigile välist julgeolekut kindlustada jõuaks.“ Arvestades tekkinud olukorda on 7. veebr. õppetöö ülikoolis rektori poolt Riia õppekonna kuraatori korralduse põhjal kuni järgmiste korraldusteni suletud.

Suures Venes arenesid ka edasi revolutsioonilised sündmused. Nii langes Moskvas atentaadi ohvriks 4. veebr. suurvürst Sergei Aleksandrovitsh. Ka see sotsiaal-revolutsionääride partei otsusel ettevõetud samm leiab kajastust üliõpilaskonnas. Nii teatab 10. veebr. sandarmiülem Valkov pol. departemangule ⁶⁾ „et üliõpilased Tartu ülikooli kirikus suurvürst Sergei Aleksandrovitshi hingepalve teenistuse pidamise ajal ei laulnud, hoolimata, et papist prof. Tsarevski neid laulma manitses. Ning samal kuupäeval lahkunud ka Uspenski kiriku laulukoorist sinna raha eest palgatud lauljad — Tartu ülikooli ja veterinaar-instituudi õpilased — enne suurvürst Sergei Aleksandrovitshi hingepalve algust, ega pole hingepalve teenistuse ajal mitte laulnud, mille tagajärjel salmilauljail üksinda laulda tulnud.“ See demonstratiivne ülesastumine üliõpilaste poolt suurvürst Sergei Aleksandrovitshi hingepalve puhul näitab, et üliõpilased olid tunnustanud end täiesti solidaarseks revolutsioonilise liikumisega.

Meeleolud üliõpilaskonnas lähevad päev-päevalt ärevamaks. Õpperingkonna kuraator pöörduv haridusministri ettekirjutuse põhjal ülikooli nõukogu poole, et see leiaks erakorralisi abinõusid, kuidas õppetööd jätkata. 23. veebr. ongi ülikooli nõukogu erakorraline koosolek, kus seda küsimust kaaludes võetakse vastu resolutsioon, kus öeldud muuseas järgmist ⁷⁾: Üliõpilaste loobumine loengute kuulamisest ja õpingutest on osalt tingitud ülikooli põhikorra puudulikkusest, s. o. ülikooli autonoomia, akadeemilise vabaduse puudumisest ning õpetajate ja õpilaste isikute vastu lugupidamise puudumisest, peamiselt aga mitmesugustest Vene riikliku ja ühiskondliku elu ebanormaalsustest, mille tekitanud keisri nimeline ukaas senatile 12. nov. 1904. a. Nii ei leia nõukogu teid õppetegevuse jätkamiseks.

Kuna töö ülikoolis seisis, siis kasustasid üliõpilased aega peamiselt poliitiliseks kihutustööks ja omavahelisteks koosolekuteks. Kõrgemad võimumed ei võinud aga näha sellist üliõpilaste tegevust ja katsutakse teha selleks takistust ning nii ilmubki 11. apr. Riia õpperingkonna kuraatori määrus (nr. 173) ⁸⁾: „Igasugused üliõpilaste organisatsioonid, millel ei ole otsekohesid suhteid üliõpilase õppetegevusele, tulevad keelata, kuna keegi parimal tahtmisel ei saa jälgida nende tegevust ja nad jääksid kontrollita ning omandaksid kergesti äärmiselt kahjuliku suuna.“

Nagu ex-Vene valitsus ja võimumed sageli noil revolutsioonipäevil „kaotasid oma pea“, ei teatud kas tarvitada kõva kätt või teha järeleandmisi, nii oli nende suhtumine ka üliõpilaskonda. Mõne päeva või nädala pärast võeti otse vastassuund vaatamata eelmistele otsustele. Ning 27. apr. otsustab „Kõige kõrgem“ teha järeleandmisi ja kõrgematele õppeasutustele antakse autonoomia ⁹⁾.

Uue sügissemestri algusega loodeti alustada rahulikku õppetööd, kuid lootused täitusid vastupidiselt. Rahva ja üliõpilaste meeled olid palju enam ärevil, oli lõppenud õnnetult Vene-Jaapani sõda ja poliitiline kihutustöö kehtiva korra vastu oli võtnud palju enam hoogu.

Ülikooli valitsuse loal peetakse 13. sept. koosolek, kus otsustati õppetöö küsimuse otsustamine edasi lükata 20. sept., kuid ka sel päeval ei jõuta kindlale otsusele õppetöö alguse suhtes.

⁷⁾ Vt. T. ülik. erakorral. nõuk. 1. protok. 23. veebr. 1905; J. Vasar, Tartu üliõpilaskonna ajalugu, Tartus, 1932, lk. 78.

⁸⁾ Prof. V. G. Aleksejevi mälestused „Üliõpilasl.“ nr. 7, 1932, lk. 187.

⁹⁾ Ibid.

⁴⁾ ERKA: LSvAaTrt 1905. a., tmk. nr. 6, lk. 34.

⁵⁾ Prolet. r. Eestis, lk. 42.

⁶⁾ Ibid. lk. 42.

22. sept. on jälle suurem üliõpilaste koosolek, kus otsustatakse õppetööd alata. Koosolekust osavõtnud üliõpilased jagunesid oma poliitilise meelsuse poolest kolme rühma järgmiselt¹⁰⁾: 1) 154 üliõpilast tahavad ülikooli avada ainult poliitika otstarbel, s. o. revolutsiooni huvides, 2) 154 üliõp. ainult teaduse otstarbel ja 3) 454 üliõp. poliitika ja teaduse otstarbel. Samal koosolekul võeti vastu järgmine resolutsioon¹¹⁾: „Tartu üliõpilased vaatavad valitsuse poolt ette võetud algatuste peale umbusaldusega ja arvad, et Venemaa kriitilist olukorda võib ainult rahva esindajatest koosnev „Asutav Kogu“ parandada.“ (Asutava Kogu kokkululekut olid üliõpilased nõudnud juba 4. veebr. s. a.).

Samalt koosolekult lahkuvad üliõpilased revolutsioonilisi laule lauldes. Kui politsei segas end vahele, siis avas keegi tule politseile ja üks politseinik sai haavata¹²⁾. Sellele järgnes kohe õppetöö katkestus, mida sel semestril enam üldse ei saadud alata.

Veterinaar-instituudis tehti aga algust õppetööga. See tundus haavavana neile revolutsioonilistele üliõpilastele, kes soovisid kõikides kõrgemates õppeasutistes töö lõpetamist. Siin on võetud abiks lendlehed, mis õhutavad instituudis lõpetamisele. Säilinud hektografeeritud lendlehel¹³⁾, mis kannab daatumit 10. sept. manitsetakse veterinaare olema solidaarsed kogu üliõpilaskonnaga. Lendlehe lõpul öeldakse: „Peske enestelt häbi! Katkestage õppetöö kuni üliõpilaste üldise koosolekuni ja nõudke selle viibimatut kokkukutsumist.“

Veterinaarüliõpilased ei jäänud ka tõeliselt pealtvaatajajaks, vaid kaasaegne prof. Karl Saral mäletab järgmist¹⁴⁾: „Siin oli omaette kord, vahekord õppejõududega oli hea, põhjust rahulolematuseks vähe. Kuid lõppeks võeti ka siin tuld teiste mõjul. Maneeži oli kokku kutsutud veterinaaride koosolek, osa võtma kutsuti ka instituudi direktor. Võttes sõna direktor ütles, et veterinaaridel ei peaks olema põhjust rahunemiseks: nendele on kõik lubatud, mis nad soovivad, ja nendele tullakse ikka vastu. Talle vastati umbes nii: „Sina vanamees, oled ju hea ja igapidi vastutulelik, meil aga on laiemad ülesanded täita!“ Võeti vastu resolutsioonid, mis sisaldasid tolle aja nõudmisi — „täis konstitutsioon!“; sest seesuguses umbses õhkkonnas ei saavat töö-

tada! Asutises katkestati õppetegevus ja mindi kaasa üldise liikumisega.“

Üks kaasaegne mäletab veterinaaride koosolekult järgmise huvitava episoodi¹⁵⁾: „14. sept. oli loomaarsti-instituudis üliõpilaste üldine koosolek kus väikese häälteenamusega otsustati instituudis töö lõpetada. Mäletan sellelt koosolekult huvitava ettekuulutuse:

„Seltsimehed“, ütles kõneleja (üliõpilane) „läheb mööda aastat kakskümmend; revolutsioon on lõppenud, nii mõnigi meist on perekonnaisaks saanud. Ja 1905. a. sündmusi meele tuletades küsib seal uudishimuline poeg isalt: Aga mis sina papa siis tegid? Õppisin, peab isa vastama, kui ta revolutsioonist mitte osa ei võtnud. Ja loomulikult peab poeg talle vastama: Olid sa aga tõesti lurjus, papa!“

Samalt koosolekult läksid ca 200 üliõpilast välja, et teha meelevaldust Rüütli tänaval. Paarsada sammu instituudist eemal tunginud aga üliõpilastele peale ca 50-meheline politseijõuk. Politseinikud tunginud üliõpilastele peale paljaste mõõkadega jagades hoope siia ja sinna. Palju üliõpilasi saanud haavata¹⁶⁾.

Nii olid loonud veterinaarid ja üliõpilased ühise revolutsioonilise rinde.

Nüüd muutub ülikooli aula juba igapäevaseks koosolekute kohaks. Koosolekul ei käinud mitte ainult üliõpilased, vaid ka palju õpilasi ja töölisi. Enamiku koosolekute juhatajaks olnud hää kõneleja stud. math. Sambikin ja prof. emer. Aleksejev mäletab, et Sambikin juhatanud enam kui sada koosolekut¹⁷⁾. (See arv on küll vist vähe liialdatud!) Samuti teatab ka polkovnik Volkov pol. departm. ülemale 4. okt.¹⁸⁾, et ülikoolis ja loomaarsti-instituudis peetakse pea iga päev koosolekuid, mis on väga rahvarikkad ja kust ka „kõrvalised isikud“ osa võtavad.

Edasistest koosolekutest võiks tuua ära mõned tähtsamad. Nii 14. okt. on aulas koosolekul üle 1000 üliõpilase. Koosolekul tahtsid mõned üliõpilased Nikolai pilti seinalt maha rebida, kuid koosoleku juhatus takistas seda.

Eriliselt suur revolutsiooniline koosolek toimus aulas 16. okt. kella 4—9, kust politsei andmeil võtnud osa ka töölisi ja õpilasi¹⁹⁾. Kõik rahvas ei mahu aulasse, need peavad jääma väljas, kelledele esinevad kõnelejad väljas. Miiting algab vene- ja eestikeelse lauluga: „Julgesti ven-

10) Vt. 1905. aasta Eestis, Leningrad, 1926, lk. 173; Prol. rev. Eestis, lk. 43.

11) Prol. rev. Eestis, lk. 43.

12) Ibid.

13) ERKA: L SvAaTrt. 1905. a. Tmk. nr. 6, lk. 141.

14) K. Kruus, Punased aastad I, lk. 80.

15) 1905. a. Eestis, lk. 134.

16) Ibid. lk. 135.

17) Üliõpilasl. nr. 7, 1932, lk. 188.

18) Prol. rev. Eestis, lk. 43.

19) Ibid.

nad nüüd tööle.“ Keisrite pildid on nüüd sein-telt kadunud, nende asemel on punased lipud. Aleksander I pildi asemel on suur must riie pealkirjaga: „Au langenuile, surm vereime-jatele!“ Aula aknast pandi kolm punast lippu välja, milledest ühel oli loosung: „Maha ise-valitsus!“

Oktoobrist detsembri alguseni järgneb üks koosolek teisele. Paljud üliõpilased etendavad juhtivat osa revolutsioonilises liikumises olgu legaalselt või illegaalselt.

Asuti avalikult keisririigi tunnuste kõrvalda-misele. Ülikooli peahoone ees ja veterinaar-instituudi hoonelt kisti maha riigikull. Seejuu-res kõneldud, „et pigemini võiks üles seada eesli, igatahes vagusam loom kui selline kiskja nagu kotkas“²⁰⁾. Eriti suure rahvahulga osavõttel toimunud Vene riigivapi mahalõhkumine üli-kooli peahoonelt. Vapp kistud tükk-tükilt lahti ja iga tüki langemisel karjutud hurraa²¹⁾.

Eriti agaralt teotsesid poliitilise kihutustöö ja selgitustöö alal mitmed muulaste üliõpilas-organisatsioonid. Eestlased said avalikult teot-seda ainult ühes organisatsioonis EÜS-is, kuna sotsialistlik ja radikaalne element oli sunnitud organiseeruma illegaalselt. Nii teotses illegaal-selt möödunud sajandi 90-datest aastatest alates 1906. a. „Ühenduseks“ moodustunud nn. „Jaak-sonlaste“ rühm J. Jaaksoni juhtimisel, ning kuhu kuulus tollal ka K. Päts, keda polevat EÜS-i vastu võetud tema õigesse usku kuuluvuse pä-rast²²⁾.

Tegeles aga konspiratiivsete rühmadena veel mitmeid sotsialistlikke ja muid revolutsioonilisi rühmi, milledest paljud vastavate dokumentaal-sete andmete puudusel üldse ununevad. Ühest sellisest konspiratiivsest üliõpilastest ja harit-lastest koosnevast rühmast teatab 8. aprillil Tartu sandarmivalitsuse ülema abi rittmeister Pokroschinski²³⁾: Põhjüst selle organisat-siooni uurimiseks on ännud läbiotsimine O. Elefandi ja Amalia Undi juures, Nii on „1. ap-rillil Tartu maakonna sandarmi ülem saanud agentide kaudu teateid, et Tartu eestlaste keskel „kuri teoline organisatsioon“ on

tekinud, mis eesmärgiks on pannud keelatud kirjanduse lugemise ja selle laialilaoitamise; ka tegevat organisatsioon kihutustööd Tartu töö-liste ja Tartu maakonna talurahva hulgas rahu-tuste tekitamiseks. Agentide teadete järel võta-vad sellest ringist osa peale teiste: Tartu üli-kooli üliõpilased Gottlieb Friedrichi p. A s t, tema vend Karl A s t, Aleks. Mardi p. K e s -k ü l a, Jaan Henu p. S a r v, rahvakoolide ins-pektori kirjutaja Oskar Mihkli p. E l e f a n t, Tartu ülikooli lõpetanud August Jüri p. H a n k o, loomaarsti instituudi üliõpilane Karp Ivani p. R ü g a, kaks venda T a s s a' d Jaan, Mart ja Liisa S ö r a' d, Adele R u t t i k, Alvine E i n, O s t r a, U n t j t. Samas dokumendis on toodud paljude nende kahtlustatavate kohta ük-sikasjalisi andmeid ja kirjutatakse ette § 1035 korras juurdlust ette võtta.

See on ainult üks näide üliõpilaste jt. koos-nevast illegaalsest organisatsioonist. Enamikus eeltoodud nimekirjas loetletud nimed on kõik tänapäeval tuntud tegelased või teadusmehed.

Nagu üldiselt nii tuli detsembri lõpust ala-tes üldine reaktsioon ja algas karistussalkade tegevus, mille all raskelt kannatasid üksikud üli-õpilased, kui ka kogu üliõpilaselu.

1. jaan. 1906. a. teatatakse „tema extsellentsile“ saadetud allkirjata kaebekirjas²⁴⁾, et üliõpi-laste söögimajas aetakse valitsuse vastaseid asju ja 300-rublalise valitsuse toetusega söödetakse revolutsionääre. Selle kaebekirja põhjal otsus-tatigi pol. departemangu poolt söögimaja 8. jaan. 1906. a. sulgeda.

Söögimaja uuesti avamiseks oli vaja pikk kirjavahetus. 22. veebr. 1906. a. kirjutab hari-dusministri abi P. Isvolski siseministrile, Tartu ülikooli valitsuse teate põhjal, et söögimaja ai-nult oma otseseid ülesandeid on täitnud. Ning 18. aug. lubab siseminister Makarov söögimaja uuesti avamist ühel ajal uue õppetöö algusega.

1905. a. revolutsioon, milles Tartus kandvat osa oli etendanud üliõpilaskond, suruti küll veri-selt maha, kuid sellega ei saavutatud veel valit-sustruud üliõpilaskonda. Aastate pärast tekki-sid uued rahulolematused kuni tosin aastaid hil-jem saavutati rahvuslik iseseisvus.

Al. Looing.

20) H. Kruus, op. cit., lk. 81.

21) Ibid. lk. 20.

22) J. Vasar, op. cit., lk. 177.

23) Prol. rev. Eestis, nr. 2 (3), 1927, lk. 33 jj.

24) Prol. rev. Eestis, nr. 13, 1933, lk. 44.

Eesti spordi võimas sügisfinaal

XI SELL-olümpiaad Helsingis 27. ja 28. septembril

Kui laupäeva hommikul 26. sept. Eesti, Läti ja Leedu meeskonnad „Suomi“-laeval ühiselt Helsingi suunas teele asusid, siis eestlased nendest küll kõige raskema südamega. Toomsalut ei olnud laeval, Äärma jalg oli vaid pooliti paranenud ja lõpuks selgus, et ka Viiding, kes ju sadamas oli, ei olnud suvatsenud kaasa sõita. Esmakordselt sellel olümpiaadil olid ametlikult kavas ka naiste alad ja kuna eriti Lätil näis eeldusi olevat nende kaudu punktide juurde võitmiseks, siis peeti isegi meie traditsioonilise teise koha saavutamist küsitavaks — Soomega konkureerimist ei võetud seekord kõnealusekski. Kui vintsutusrohke sügisene laevasõit sooritatud oli (mille kestel mitmedki kaasvõitlejad kurtsid, et ehitavad seda Soome silda, aga valmis ta ei saa, et saaks autoga üle sõita) ja Helsingis kohtasime Toomsalut, kes lennukiga sinna oli saabunud — siis endatunne muutus juba hoopis kindlamaks. Meile „troostiks“ selgus, et ka Höckert viibivat Rootsis.

„Eläintarha“ eeskujulisel spordiväljakul, külmast ilmast ja publiku puudumisest hoolimata, Eesti meeskond aga saavutas tagajärgedelt parima esinemise SELL-olümpiaadidel üldse. Ometi ei olnud „võistlusjumal“ seevõrra eestlaste poolt, et ta selle ühe punktikese oleks veel kin-

kinud, mistõttu Eesti oleks juba kolmandat korda saanud rändauhinna — Soome Presidendi poolt annetatud karika — kaasa tuua. Nüüd siis võitis Soome karika kolmandat korda. Mõnel pool ajakirjanduses avaldatud teated, nagu oleks Soome rändauhinna seega võitnud jäädavalt, ei näi tõele vastavat. Kuigi karikastatuuti praegu käepärast ei ole, pidi seda mäletavasti viis korda võitma. Senini on võitnud Soome kolm korda (1932. ja 1936. a. Helsingis ja 1935 a. Riias) ja Eesti kaks korda (1933. a. Kaunases, kus soomlased puudusid ja 1934. a. Tartus). Nõnda et selle väärtusliku karika ümber tuleb siis edaspidigi veel pingutamist. Üks on selge, et selle võitjaks on nüüd juba kaks pretendent: Soome ja Eesti. Eesti meeskond ongi viimaseil aastail eelarves tagasihoidlikult arvestanud ka võimalusega Soomet lüüa. See õnnestuski Tartus 1934. a., möödunud aastal Riias oli eestlastel täieline ebaõnn ja Soome-Eesti punktide vahekorid jäi 153:104. Kõnesoleval olümpiaadil luhtus kindel võiduvõimalus küll seetõttu, et mõned meie „eliitsportlasi“ äärmiselt ükskõikselt suhtuvad seesuguseile „tähtsusetuile“ võistlusile, kui SELL-olümpiaad ja ainult erilisele soodustatud olukorras (näit. lennukiga sõites) on nõus end „ohverdama“. Viidingul ei olnud

KÜLALISÕHTU

Elame nüüd uues kohas — mina ja minu sõber Sass — Puiestee 128, olge lahked. Ilus roheline olla!

Aga see ei puutu asjasse. Asi ise algas Ülikooli peal, seal samas kella all, kus meie korteriotsimise ekspeditsiooni. Ühesõnaga õnnetu koht noorele üliõpilasele — mis? — Riigivalitsus peaks ära keelama seal noortele tudengitele läbikäimise!

Tuleme meie parajasti keemia loengult, kui Sass väljendab ennast järgmiselt:

„Näed neid värvimütse seal?“

„Näen!“

„Nagu virmaliste sära hämaras sügisöös?“

„On!“

„Aga ise suured sulid kõik!“ —

See viimane lause oli täis sappi ja ähvardavat kõnet. Maatasa tahtsime teha need vanad traditsioonid ja tõekspidamised endi noorustulega.

„Puha purjujoomine, vanemate raha raiskamine ja aja surnukslõõmine, see Tartu tudengite elu — kui isamaale vilistakski! — Tarvis laiali peksta see kopitanud parasitide pesa.“ — Nii olime kuulnud räägitavat kõikjal, kui Tartu poole teele asusime. Võib-olla tuli selline jutt puhtast naabrimehe kadedusest, võib-olla asjatundmatusest, võib-olla olid siin aga sügavamadki põhjused.

Ideelised, nagu oleme, otsustasime veel maailmale näidata, et endi rikkumatu isikutega Tartu au veel jalule säädame. Kas või üksipäini!

Aga kui sa tahad mingi halva vastu võidelda, pead seda halbust enne juurteni tundma.

„Kus seisab õieti see kurja juur?“ — arutlesime.

Organisatsioonides, öeldakse!

„No nendele peaks siis ete ligi katsuma trügida.“

Sellepärast otsustasime Sassiga üksmeelselt organiseeruda. Ja kohe, et oleks pikem aeg kõlvatuse vastu võitlemiseks.

Nagu lugupeetud kaasvõitlejad näevad, on tervel sellel organiseerumise ajal oma väikene eellugu ehk proloog. —

— Ja sellepärast nüüd siin seisimegi ja neid värvimütse vaatlesime...

Mõne kuu pärast samas kohas seistes järgnes epiloog ja see tõendas, et maailmakord ei olegi mäda — ainult inimeste eelarvamised teevad selle mädaks.

Kuid mis ma niipalju filosoofeerin. Asume asja enda juurde.

Olin kujutelenud ühe ehtsa konvendi elukulgemist järgmisena:

Et eriti kiire ja tütarlapselise kohutamine ees, siis otsustad aja kokkukõhu mõttes konvendi korteris lõunastada.

Rebane teeb sulle juba kaugelgt ukse lahti ja ütleb tekkelt araablase kombel rinnal hoides teretulemast!

mingeid ametalalisi takistusi, nagu mõni ajaleht teab mainida, ka oli ta varemalt andnud kirjaliku nõusoleku võistlemiseks. Selles küsimuses järelduste tegemine kuulub küll enam Üliõpilaskonna Kehalise Kasvatuse Toimkonna ja vastava üliõpilasorganisatsiooni kompetentsi, tahaks aga küll edaspidi loota, et eriti rahvusvahelisel spordivõistlustel arvestataks enam rahvuse nimel esinemise kui isiklike motiividega. Olgu muide tähendatud, et Toomsalu talle ohtliku meresõidu vältimiseks sõitis lennukiga omal kulul.

Olümpiaad avati pühapäeval 27. sept. kell 15 ilma igasuguse pidulikkuseta. Eriti võõristavana tundus see neile, kes jälginud olid eelmiste SELL-olümpiaadide avamisi, näit. IX olümpiaad avati Tartu Ülikooli rektori ja X Riias Läti Vabariigi peaministri poolt, millele siis järgnes meeskondade defilee ja rahvushümnid. Avaldatigi soovi, et välja töötataks kindel kord SELL-olümpiaadile sel alal. Kuna enne avamist just lõppes 15.000 inimese jälgimisel Soome-Rootsi jalgpalli maavõistlus, siis esimese päeva vähest pealtvaatajate arvu nagu kippusid sellega seletama. Kuid kui ka teisel päeval päältvaatajate tribüünid päris tühjad olid, siis nähtub sellest küll Helsingi publiku tüdimus selletaolise „tühise“ võistluse vastu — s. t. muidugi juhul, kui seda mitte puuduliku reklaami arvele kirjutada ei saa. Eriti kõnesolevat olümpiaadi ei saa vahest mitte ka Helsingi mõõdupuu järele lugeda tulemustelt tähtsusetuks. SELL-i rekordide tabelis registreeritud 17 rekordist purustati võistlusel

10. Möödunud olümpiaadidega on ses mõttes võrreldav vaid nelja aasta eest Helsingis peetud SELL-olümpiaad, kus püstitati 12 rekordi. SELL-i rekordite tabelis, kus senini Eesti nimel oli vaid kolm ala (Erikson — ketas 45,72, Sule — oda 64,87 ja Tamm — viievõistlus 3654,37) ja ülejäänud kuulusid kõik Soomele, on nüüd bilanss suuresti muutunud Eesti kasuks. Ka Leedu registreeris esmakordselt ühe SELL-rekordi — Komaras — 110 tõkkeid 15,4 — oma kontosse, ning Läti kaugush. naistele-Altermanis 4,88. Sule, kes küll pillutas ka 67,34, pidi rekordi loovutama soomlasele Vainiole 69,19-ga. Kümnest uuest rekordist kuulub tervelt viis Eestile, ja need on kõik jooksud! 100 m — Toomsalu — 10,7 (endine Virtanen — Soome — 10,8), 200 m Toomsalu — 21,9 (Tolamo — S — 22,5); 1500 m Prööm — 4,02,7 (Höckert — S — 4,03,2); 3000 m — Prööm — 8,48,9 (Höckert — S — 8,51,8); 100+200+300+400 m Eesti meeskond (Beckmann, Raska, Kulmar, Toomsalu) — 2,00,0, (Soome 2.02,1). Nendest 200 m, 1500 m ja 100+200+300+400 m on uued Eesti rekordid! Need resultaadid ei vaja kommentaare.

Võistluste tehnilised tulemused kujunesid järgnevaiks:

100 m 1) Toomsalu (E) 10,7 (uus SELL rekord); 2) Rintala (S) 11,0; 3) Heikkilä (S) 11,0; 4) Bernsons (Lä) 11,2; 5) Susi (E) 11,2; 6) Adamovics (Lä) 11,5.

Kuna oled saabunud loengult, siis viskad tühja portfelli — kus sees „Ajaviiteid igavate tundide lõbusaks möödasaatmiseks“ — varna, ja ajad pealisriietest vabamaks.

Kohe sinu paremal käel seisab ilus pruun, nummerdatud suhvlitega kapp. —

— Haarad sealt harjunud liigutusega sama värvi pargitud nahast joomapõlle ja viskad laisalt selga.

Alles nüüd märkad, et ülemiselt korralt kostab meeldiv räuskamine ja siin seal nurkades vedeleb purustatud pudeleid. Seinakell on pööratud tagurpidi ja riputatud riidevarna!...

Su meel läheb järsku rõõmsaks, tuled endalegi nii tuttavana ette ja otsustad kaasa lüüa. Päälegi kui märkad, et oled juba mundri selga ajanud.

Kõnnidki trepist ülesse. —

— Alla aga voolab midagi sädelevat ja tuttavõhnalist:

„Viin!...“ — mõtled.

Ei olnud.

Ja miks peakski see viin olema? Naeratud.

Kui jõuad ülesse, vältab vägev saksakeelne cantus:

*Bruder trink noch einmal,
Wir sind ja noch jung...*

Sind pannakse tähele, laul katkestatakse jalamaid ja saad kiituseks schoppeni täie magusat viina sisse. „Da capo!“ — viipad sõbralikult, istudes laua otsa aukohale.

„Silentium ad cantum!“ — karjub keegi toolil vaaruv onkel ja kätatab rapiiriga sinu ette lauale, nii et sousti ja sülditükke pritsib kõikjale.

„... Väärt kekakate!...“ — mõtled, ja vaatled õrna pilguga enda nakkst põlle, mille suured sousti pritsmed laiguliseks muutnud.

Rebased on klaveri ahju otsa upitanud ja peksavad sellel lõbusaid lugusid.

Vahepeal tehakse üks harv eesti-keelne cantus:

„Noorus on ilus aeg“ — või midagi selletaolist.

„...Aga ta ei tule iial tagasi!..“ kõlab läbi hämarduvate ruumide ja klaver lendab ahjult alla, nii et keeled laiali paiskuvad.

— „Ei tule ta, ei tule ta... iial ei tule ta...“

„Jah, nii on ka inimese elu,“ — vaatled enda virvendavate silmadega maasvedelemaid klahve — „Tõesti ei saa aru, kus saba, kus sarved!“

Vahepeal on pimenenud ja süüdatakse pikad vahaküünlad.

Pühalik meeoleolu täidab rinda, kui keegi teeb ettepaneku kolmetärgilise peale üle minna.

Ausad kodanikud lähevad päikesega seltsis looja, tudengile on lubatud teaduslikkudes huvides ületunnitöö. —

— Sisse kantakse sametist alusel kaks säärekonti ja õones pealuu, milline ümber tehtud joogikarikaks.

Võib olla umbes keskhommik, sest päike on juba suures kõrges.

Kui avad silmad, leiad ennast alt keldrist ärakukkunute ruumist.

200 m 1) Toomsalu (E) 21,9 (uus Eesti ja SELL rekord); 2) Heikkilä (S) 22,7; 3) Rintala (S) 23,2; 4) Adamovics (Lä) 23,4; 5) Bernsons (Lä) 23,7; 6) Karosas (Le) 24,1.

400 m 1) Nora (S) 50,9; 2) Mäkinen (S) 51,5; 3) Bakunas (Le) 51,9; 4) Kulmar (E) 52,1; 5) Gecius (Le) 52,8; 6) Beckmann (E) 54,1.

800 m 1) Kivekäs (S) 1.57,9; 2) Balodis (Lä) 1.58,4; 3) Piliste (E) 2.00,3; 4) Salonen (S) 2.03,8; 5) Jermolajevs (Le) 2.04,3; 6) Janelis (Lä) 2.04,7. Kulmaris (E) ei startinud.

1500 m 1) Prööm (E) 4.02,7 (uus Eesti ja SELL rekord); 2) Piliste (E) 4.04,3; 3) Balodis (Lä) 4.06,6; 4) Simanas (Le) 4.07,2; 5) Vietrinās (Le) 4.09,3; 6) Arento (S) 4.09,9.

3000 m 1) Prööm (E) 8.48,9 (uus SELL rekord); 2) Simanas (Le) 8.53,6; 3) Vietrinās (Le) 8.55,1; 4) Arento (S) 8.58,3; 5) Mellin (S) 9.07,1; 6) Laipenicks (Lä) 9.41,1.

110 m tõkkeid 1) Komaras (Le) 15,4 (uus SELL rekord); 2) Ahjopalo (S) 15,8; 3) Nora (S) 16,0; 4) Beckmann (E) 16,1; 5) Sackus (Le) 17,0; 6) Cinovskis (Lä) 17,1.

4×100 m 1) Soome 42,8 (uus SELL rekord); 2) Eesti (Raska, Beckmann, Vuht, Toomsalu) 43,8; 3) Läti 44,4; 4) Leedu 45,1.

100+200+300+400 m 1) Eesti (Beckmann, Raska, Kulmar, Toomsalu) 2.00,0 (uus Eesti ja SELL rekord); 2) Soome 2.01,7; 3) Läti 2.02,6; 4) Leedu 2.04,9.

Kõrgushüpe 1) Kalima (S) 1,96 (uus SELL rekord); 2) Kuuse (E) 1,85; 3) Havulinna (S) 1,80; 4—5) Järvsoo (E) ja Komaras (Le) 1,80; 6) Satinš (Lä) 1,75.

Teivashüpe 1) Vesanen (S) 3,80,6 (uus SELL rekord); 2) Saariaho (S) 3,60; 3) Kiipisaar (E) 3,40; 4) Karlsberg (Lä) 3,40; 5) Lielmezs (Lä) 3,30; 6) Sackus (Le) 3,10. Äärma (E) ei võistelnud kaasa ja teda asendav Kask ei pääsenud esimese kuue hulka.

Kaugushüpe 1) Toomsalu (E) 7,05; 2) Tamm (E) 7,02; 3) Berzinš (Lä) 6,97; 4) Ahjopalo (S) 6,94; 5) Karikoski (S) 6,82; 6) Zarinš (Lä) 6,75.

Kolmikhüpe 1) Roselund (S) 14,21; 2) Raska (E) 14,15; 3) Komaras (Le) 13,78; 4) Helatie (S) 13,62; 5) Järvsoo (E) 13,51; 6) Berzinš (Lä) 13,24.

Kuul 1) Kuntsi (S) 14,81; 2) Rosenbergs (Lä) 13,67; 3) Erikson (E) 13,17; 4) Heikkilä (S) 13,06; 5) Puskunigis (Le) 12,63; 6) Melde-riis (Lä) 12,57.

Ketas 1) Erikson (E) 42,15; 2) Rosenbergs (Lä) 41,68; 3) Kask (E) 41,19; 4) Karls-son (S) 39,86; 5) Zarinš (Lä) 39,77; 6) Sackus (Le) 38,49.

Oda 1) Vainio (S) 69,19 (uus SELL rekord); 2) Sule (E) 67,34; 3) Granstedt (S) 66,20; 4) Issak (E) 65,34; 5) Breikš (Lä) 57,65; 6) Zarinš (Lä) 56,95.

Kena on lamada selle mugava paigakese veel mugavamini polsterdatud põrandal. —

— Ja kukkumist ei ole karta!

Rebased — andku kõigevägevam neile tervist ja jõudu! — on su liftiga siia alla toimetanud... Ja märja käterätiku on nad sulle ümber pea mässinud... Ja citrovanill lebab alustassil sinu kõrval.

„Hei, vanapoiss! — Vähemalt igavust ei pruugi sa karta, sest sa ei ole ju üksi... Keraste on siin, Leskis on siin, Präu on siin... ja kannäe... sääl tagapool siputab ju Antvärk?! — konstateerid iseendas poolkuuldavalt.

„Kas Leo... on ka... siin?...“ — küsib sult vasakul lebav vesiste silmadega kaasvõitleja ja hõõrub valutavat pead. Ise ohkab. —

— „On!“ —

— „Oh jumal küll... siis on terve seltskond koos... Ja läheb jälle joomiseks!...“

Sellisena olin ma endale ühe ehtsa konvendi elu ette kujutanud, ja sel-

les mõttes ajasime endile juba õhtul varakult vanemad riided selga. Mu käed värisesisid.

„Päris tööülikonda ei taha nagu panna“ — ütles Sass — „külalisõhtul vast nii suurt joomist ei ole karta?!“

Hämariku varjul vajusime linna poole.

Teepääl suskas Sass mulle midagi pihku. Olid suhkruküdikid palderjaniga.

„Lööb südamealuse nagu tahedamaks!“

Aitaski. Kui sihtkohta jõudsim, käed enam ei värisenud.

„Justament nagu ettekujutasin!“ läbis mõte, kui olime helistanud ja rebane ukse avas.

Mu käed hakkasid uuesti värisema. Mida Sass sellel silmapilgul tegi, ei olnud aega tähele panna!

Meid võttis vastu punetava näoga värvikandja.

„Üks suurem sul ja joodik...“ — otsustasin.

Pärast selgus, et ei olnud. Oli konvendi vanamees, lugupeetud ja karske kaasvõitleja.

Astusime saali:

Ümber pika laua istus, nagu kord ja kohus, koos seltskond ja ajas elavalt juttu.

„Jooming ei ole vist veel alanud“ — sosistasin Sassile — „Rahvas alles ilma nahkpõlledeta!“

Meie ümber vajus kari fratereid, ennast viisakalt tutvustades ja paludes lauas istet võtta. Kõrvale asus keegi paksukene.

„Nüüd see alles algab!...“ — kihvatas südames, kui vaatlesin naabri joomisest tursunud kehamõõte. „...Aga ära pörka tagasi, pois. Muudkui julgust — Per aspera ad astra!...“

Alguses pakuti harjutamise mõttes lahja õlut ja karastavaid jooke.

Ma just suur napsumees ei ole, aga õlut viskan. Kinnitasin siis edaspidise ootusel südamealuse tihedaks. Ühtlasi tahtsin näida meheliikumana ja tasakaalukamana, kuna olin vastu tahtmist pealkuulajaks järgmisele mõttevahetusele:

„Mida sellest sellist seal nurgapääl arvad?“ —

Viievõistlus 1) Berzinš (Lä) 3210,32; 2) Zarinš (Lä) 3022,80; 3) Peräsalo (S) 3001; 4) Kobin (E) 2817,30; 5) Vuht (E) 2751,66; 6) Tamylinas (Le) 2251,04.

Naiste alad:

100 m 1) Essman (S) 12,8; 2) Uus (E) 13,3; 3) Alise Gailitis (Lä) 13,5; 4) Berzinš (Lä) 14,2; 5) Kärсна (E) 14,3; 6) Rissanen (S) 14,5.

Kõrgushüpe 1) Arras (E) 1,45; 2) Erikson (E) 1,45; 3) Berzinš (Lä) 1,40; 4) Gailitis (Lä) 1,40; 5) Klibaviciute (Le) 1,30; 6) Pertilä (S) 1,30.

Kaugus 1) Altermans (Lä) 4,88; 2) Vitols (Lä) 4,79; 3) Klibaviciute (Le) 4,66; 4) Kärсна (E) 4,62; 5) Uus (E) 4,55; 6) Sivoachaite (Le) 4,50.

Ketas 1) Hartikka (S) (S) 33,30; 2) Arras (E) 31,83; 3) Erikson (E) 31,75; 4) Lietsamo (S) 28,98; 5) Alice Gailitis (Lä) 26,13; 6) Alma Gailitis (Lä) 26,09.

Punkte said:

Soome — 152
Eesti — 151,5

Läti — 100

Leedu — 49,5

Kuigi soomlased oma ainult poolepunktulist edu päämiselt Höckerti puudumisega seletavad, ja nagu Soome raadioski lausuti, et ega Viiding ei oleks Höckertit üles kaalunud, peab ometi tähendama, et ka Eesti meeskonnast puudusid õige mitmed, mainitagu vaid nimesid nagu Viiding, Äärma, Nesterov jne. Näib, et ka „täiendatud“ meeskondadega tulemus numbriliselt õige lähedane oleks olnud Soome ja Eesti suhtes. SELL-i olümpiaadidel on senini ikka olnud kaks rühma Soome-Eesti ja Läti-Leedu. Aastate eest ei pakkunud Eesti Soomele ega Leedu Lätile mingit konkurentsi, vahekorrad olid enne võistlusi juba teada. Nüüd aga raske ennustada esimest ja kolmandat kohta, näiteks Leedu, kes kaks aastat oli Lätit üsna stabiilse tulemusega võitnud, kaotas nüüd suurelt Lätile.

SELL-i rekordide tabelis, kus nüüd naiste alade lisandumisega on 21 rekordi registreeritud, kuulub Soomele 11, Eestile — 8, Lätile — 1 ja Leedule — 1.

— *pl.*

— „Ei ole ju muidu viga, aga natukene aravõitu ja kortsunult riides!“ —

— „Nagu oleks loomakasvatuse praktikumile minemas?“ —

— „Just!“ —

Rohkem ma ei kuulnud, sest kõrvale vajus keegi sõbralik onku. Ja hea oligi!

Sellela mõttevahetusesse astudes — tema küsis ja mina vastasin — püüdsin näida vana napsusõbrana ja ütlesin järjest „prosit“, mille kinnituseks julgelt schoppeniga vastu lauda pörutasin.

— Naaber ütles, et tema õlut ei joovat. —

— Ootas vist peajoomisega peale hakkamist?! —

„Millal see õige võtmine siis peale hakkab?“ — läksin jutuga julgemaks.

Mu naaber muigas ja pilgutas üle laua olejatele silma. Siis seletas, et neil alkoholi kurjasti tarvitamine keelatud. Jutu vahele kuulsin aga selgelt, kuidas üle laua olejad sosistasid:

„Paistavad suuremad pumbad olevat. Muud juttu ei ajagi kui ainult joomisest ja ärakukkumisest. Nagu oleks siin mõni koht joomiseks!...“

„Need sellid tuleks tihedamalt pihku võtta!“

Kohkusin, sest tõepoolest haaras üks frater nurgast palja mööga ja siirdus minu suunas.

„Nüüd läheb sul sõber kibedaks...“ — ja mul hakkas järsku kahju enda veel tarvitamiseksõlblikust ülikonnast — „... Ja joomapõlle ei ole sul ka ees!...“

Nihutasin täidetud schoppeni endast rutuga eemale, pigistasin silmad kinni: Tulgu nüüd mis tuleb, sest olen teinud endakaitseks mis võimalik. Kes soovib, tehku paremini!

Aga ei tulnudki mind lööma, koputas korra vastu tooli seljatagust ja ütles meeldiva häälega — „Silentium ad cantum!“

Kui laul lõppes, mulle hakkas neis ruumides meeldima. Lõbus oli. Ja viisakat ning tarka juttu ajasid need sulid. Üks küsis koguni mu hariduse järele ja kui vastasin, et keskkooli, siis näis selles kahtlevat. Vangutas pead:

„Ma olen alati ütelnud, et maailmas juhtub imesid!...“

Tahtis mind vist aasida, aga ma sain aru ja kohe vastu:

„Kui armulised härrad arvavad, et ma rumal olen, siis lubage tähendada, et teist samas arvamises olen!“

Rahvas muidugi naeris minu vaikumust ja keegi patsutas mulle sõbralikult õlale:

„Tubli! — Ütelge veel üks kord!“

Aga hoidusin uhkena. Ei ütelnud. Näidati ruume.

Julgusin järele pärida ka ärakukkumise koha suhtes, sest selle mu-

gavus — pean tunnistama — huvitas meid mõlemaid Sassiga.

Meid saatev kaasvõitleja tegi imestanud näo, nagu ei saaks asjast aru. Mõttes hetke ja sõnus:

„Härrased soovivad vist spetsiaalset? — Olge lahked, kohe siit paremat kätt!“

Meid juhutati tõesti ühte eriotstarvetega ruumi, kuid sellel ei olnud meie soovidega midagi ühist.

Sündis veel muidki asju, kuid kõike kokku võttes, lahkusime kella kahe ajal öösel kõige paremate muljetega. Need tudengite organisatsioonid on tõesti toredad asutused, sinnapoolegi nii halvad nagu neid kujutatakse!! —

— See oli meie noore elu helgemaid õhtuid, sest olime tagasi võitnud usalduse kurja maailma tulevikku ja pooleldi astunud üle akadeemilise seltskonna läve.

Otsustasime Sassiga üksmeelselt organiseeruda.

Mitte nagu maailmakorda parandavad rüütlid, vaid kui noored, valgest igatsevad seltskonnaliikmed.

Kui kojupoole ruttasime, taevast naeratas kuu ja jalgades valitses imeline kergus.

„Elu pole muud kui kandlemäng!...“ — hõiskaşin sõbra kaelast kinni haarates. —

— „Seda näed ilma lorisematagi!“ — ühmas Sass ja vilistas lõbusat tantsuviit.

Ugalensis.

Mujalt veergudelt

Üliõpilaskonna reformi ümber

Üliõpilaskonna edustuse ja juhatuse tegevuse seismapanek ja eelseisev üliõpilaskonna reform on kajastamist leidnud seni vaid paari lehe juhtkirjades. 16. oktoobri „Postimehes“ kirjutab „Lõhedest haritlaskonnas ja üliõpilaskonna reformist“ toimetaja J. K. Juhtkirjanik ei ole sugugi nõus ERK-is avaldatud vaadetega ja toob muuseas ette järgmist:

Üliõpilaskonna seniste organite tegevuse lõpetamise põhjuste kohta andis haridusminister eile üksikasjalikumaid seletusi, rõhutades, et puuduste üheks aluseks oli senine proportsionaalne valimisviis, mille läbi liialt esiplaanile kerkisid üksikute üliõpilaskondade erihuvid ja tekkisid lahkarvamised ja ka vastuolud üliõpilaskonnas ja üliõpilaskonnas.

Sellega on puudutatud valus küsimus meie üliõpilaskonna, kuid õigemini kogu meie haritlaskonna suhtes. Pahest, mida rõhutas haridusminister, ei ole üliõpilaskond saanud vabaneda, kuigi just sellest taheti hoiduda üliõpilaskonna senise põhikorralduse loomisel. Eesti ülikooli 10 a. juubeli puhul väljaantud koguteose („Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919—1929“, Tartu Ülikooli Toimetused nr. 110) üliõpilaskonna kujunemise kohta antud pikemast ülevaatest nähtub, et „endise killunemise ja erinemise asemel“ taheti suunduda „koondamisele, et sellega aidata üliõpilasperet ennast ja aidata luua ka meie ühiskonna nõuetele kõige enam vastavat akadeemilist peret“, „eesti üliõpilaste kordalise koostöö viljana“.

J. K. leiab, et viimastel aastatel on kadunud küll Tartu üliõpilaskonnas vahelised lausavaenulikud esilepuhangud, kuid ei ole siiski lahti saadud kalduvusest üksteise peale kõõrdi vaadata. Edasi öeldakse kirjutises:

Vabariigi valitsuse nüüdsete sammude juures on jäänud kõrvale mõlemad varemkaalutud teed: üliõpilaskonnas esindajate kogu kui ka üldvalimised. On leitud kolmas tee: esindus teaduskondade kaupa, jättes kõrvale ka arvulise vahetegemise 1866-liikmelise õigus- ja majandusteaduse üliõpilaste pere ja 160-pealise usuteadust õppijate kogu vahel, millega loodetakse vabastada üliõpilaskonna

kui terviku esindus rühmituste tekkimisest selle läbi, et tema koosseisus olevad üliõpilased kuuluvad erinevatesse organisatsioonidesse. Ühtlasi tulevad täpsamalt ära määratleda esituse kompetentsi piirid, nagu nähtus haridusministri seletustest. Teaduskondade alusele seatud süsteemi tarvituselevõtu korral tuleks aga leida abinõusid selle ärahoidmiseks, et siin omakorda ilmsiks ei tuleks pahed, mis teaduskondade kaupa üliõpilaste esindajate valimisel avaldusid vene ülikooli ajal.

J. K. leiab veel, et lõhed ulatavad ülikoolis õppivast noorsoost kaugemale, märkides:

Üliõpilasaegne kuulumine ühte või teise organisatsiooni ja nüüdne ühe või teise vilistlaskogu liikmeks olemine kipub sageli isegi meie vanemas haritlaskonnas mõjuma sellele, kas üht või teist isikut loetakse mõtteosaliseks või vastaseks. Sel pinnal sünnib vastastikuseid kahtlustamisi „oma meeste“ soodustamises au ja leiva saamisel. Sel pinnal tekib raskusi meie haritlaste seas üksteise vastastikusel õiglusel hindamisel.

Võiks isegi küsida: kas üliõpilaskonna hulgas ei oleks need lõhed ammu kadunud, kui iga paari aasta kestel vahelduv üliõpilaste koosseis ei päriks neid vastuolusid oma eelkäijalt ja ei näeks samu vahesid ka vilistlaste vahel?

Lõpeks arvab juhtkirjanik, et koostööks peaks haritlaskonnas siiski olema võimalusi, ilma et tarvis oleks praeguste akadeemiliste organisatsioonide likvideerimist, millistel üliõpilaskonnas suhtes on kahtlemata teened ja ülesanded. Ta ütleb:

Tohiks ometi loota, et eesti haritlane — vähemalt nende enamik — ei ela ega tööta ainult iseendale, vaid teab, mida tema võlgneb üldsusele, oma rahvale, kelle eelmine põlv oma verivaevaga on talle võimaldanud hariduse saamist ja kes praegugi oma veeringutega toetab meie kõrgemate õppeasutuste ülalpidamist. Eesti rahvale ei paku mingit huvi, kuhu üliõpilasingi on eesti haritlane kuulunud oma õpinguaastail. Tähtis on, et ta oleks mees töötama kogu meie rahva vaimseks ja majanduslikuks eduks. Haritlaskonna lõhestumine tähendab kogu meie rahva jõu nõrgestamist.

Seda on põhjust meelde tuletada ka vilistlastele, kui kõne all on pahed üliõpilaste vaheliste hõorumiste tagajärjel. Seda enam, et üliõpilaskond on neist pahedest ka varem teadlik olnud ja püüdnud leida abinõusid nende kõrvaldamiseks.

„Vaba Maa“ juhtkirjanik L. käsitleb üliõpilaskonna reformi ära märkides, kuidas endise „Burschenstaati“ eksklusiivsuse asemel riigikogu on andnud üliõpilaskonnale edustuse, mis kõigiti on vastanud riigikogule enesele „viiesabalise hääletamisviisi ja piiramatute ülesannetega“.

„Mida riigikogus erakonnad, seda olid siin — üliõpilaskonnas organisatsioonid. Nagu Toompeal, nii käisid ka üliõpilaskonnas pikad lehmakauplemised, kuni koalitsioon kokku saadi ja uus juhatus pukile astus. Üliõpilaskonnas parlament oli nagu kooliks ja ettevalmistuseks Toompeale, — viimasel ajal hakkasimegi Toompeal ikka enam kohtama noormehi, kes üliõpilaskonnas edustusest läbi käinud.“

Sarnadus oli isegi organiseeritute, s. o. „erakondlaste“ vastolus organiseerimatutega või „metsikutega“. Aga siit algas ka nagu Kuna Toompeal lugu viimaks niikaugele läks, et „metsikud“ ähvardasid „erakondlasi“ tänavale paisata, olid üliõpilaskonnas nähtavasti jõu vahekorrad vastupidised: sealt kostis aegajalt mõttemõlgutusi niisugusest üliõpilaskonna reformist, mis oleks välja visanud — metsikud.

Kuigi ise Toompea jäljendus, on meie üliõpilaskond tõmmatud pärispoliitikasse alles maailmamaajanduskriisist ja selle mõjutustest haritlaskonnale. Alles siis ilmnesis märgid üliõpilaste „politiseerimisest“, kui mõni üliõpilaskonnas viimase laulupeo puhul riigivanem J. Tõnissoni vastu meelt avaldas. Kuid nähtavasti ei ulatanud see siis kuigi sügavale. Neis üliõpilaskonnas, kus siis kõvasti vaimustatud oldi rahvusterviku õpetusest, ei antud veel endale aru, et see rahvustervik õigusepärast ka meie senised üliõpilaskonnas organisatsioonid ära peaks sulatama, nagu seda varsti Saksamaal ka läbi viima hakati. Rahvustervikut oodati rohkem kohustusi teistele kui enestele.

Nüüd on 14. oktoobri dekreet loonud uue olukorra. Üliõpilaskonnaski

on maksma pandud provisorium — ülemineku aeg — kus asju ajab kurraator hooldamise korras.“

*

„ERK“ nr. 6 avaldab selgituse korras A. Kaugevee artikli „Eesti akadeemilise pere reform“. Selles leitakse, et haritlaskonna lõhenemise algpõhjus olevat tingitud „suurema osa üliõpilaste organiseerimisest ühte või teise üliõpilaskorras, nii et haritlaskonna struktuuri killustab ülikooli astuvaid noori inimesi juba esimestest ülikooli päevadest peale, tihti isegi enne ülikooli astumist“. Kuna teoreetiliselt ja ka praktiliselt olevat kõik üliõpilaskorrad organiseeritud ühesugused, et „on täitsa ükskõik, kas astutakse ühte korpi või teise, ühte seltsi või teise, seltsi või korporatsiooni“, siis üliõpilased organiseeruvad selle järele, kus leidub omalt alalt mõjuvaid vilistlasi. See tõde ei olevat küll maksev kõigi üliõpilaste kohta, kuid „kärnane lammas võivat rikkuda terve karja“. Just see onupojapoliitiline element üliõpilaskorras ja haritlaskorras olevat lõhknud terviklikkuse haritlaskorras.

A. Kaugevee leiab edasi isegi „riiklikku ellu lõikuvate lahkeliide“ põhjuse üliõpilases, kirjutades:

„Kui üliõpilaskorrad piirduksid oma loomulike ülesannetega, anda üliõpilastele meelelahutust ja seltskondlikku kasvatust, siis poleks seesuguste organisatsioonide vastu midagi öelda. Kuid meie üliõpilaskorrad polevad üliõpilaskorrad, nad pole organisatsioonid, kus teitsevad ainult üliõpilased ise. Meie üliõpilaskorrad polevad üliõpilaskorrad, nad pole organisatsioonid, kus teitsevad ainult üliõpilased ise. Meie üliõpilaskorrad polevad üliõpilaskorrad, nad pole organisatsioonid, kus teitsevad ainult üliõpilased ise. Meie üliõpilaskorrad polevad üliõpilaskorrad, nad pole organisatsioonid, kus teitsevad ainult üliõpilased ise.“

Pikem ja üksikasjalisem analüüs viiks pikale ja poleks ka vajalik. On igale haritlasele selge, et üliõpilaskorrad ühes nende taga seisvate vilistlaskogudega on jaganud haritlaskonna vähemateks (üksik organisatsioon oma liikmeskonna ja vilistlaskoguga) või suuremateks (organisatsioonide ja vilistlaskogude rühmitused) rühmadeks, kellest igaüks silmas peab oma grupi või oma organisatsiooni ja liikmete huvisid, niisa-

muti kui oli omal ajal poliitiliste parteidega.

On olnud ja on praegugi haritlasi, kes oma põhimõtete poolest ei poolda killunemist ja lõhestamist haritlasperes, kes vihkavad onupojapoliitikat, kuid ära nähes, et teised lõhestamises on tihti vägagi energilised, hakkavad ka jonniga pärast või häda sunnil sama poliitikat ajama. Sama maksab arvatavasti isegi paljude üliõpilaskorrad organiseerimise kohta.

Nii on tekkinud olukord, kus väikestest tudengite näakklemisist on välja kasvanud teravalt riiklikku ellu lõikuvad lahkeliidid.

Abi arvab A. Kaugevee leidvat üliõpilaste ja haritlaste organiseerimises kutsealade järgi, leides:

„Haritlaskonna killustumise kaotamiseks on mõeldav ja käidav ainuke tee, radikaalne küll, kuid õige tee. See tee on, et riiklik võim ise ümber organiseerib otsast lõpuni kogu akadeemilise pere struktuuri tervetele alustele rajatud kavade kohaselt.“

Ja ainuke mõeldav üliõpilaste organiseerimise moodus tuleviku jaoks on organiseerimine teadusharudele vastavalt. Kui on suudetud kogu rahva sees moodustada kutsealalised organisatsioonid ja organid, siis peab see võimalik olema ka haritlaste seas.

Haritlaskonna või õigemini akadeemilise pere ümberorganiseerimisel ei tule aga silmist lasta, et üliõpilaskorrad ümber moodustataks üliõpilaskorrad, nad pole organisatsioonid, kus teitsevad ainult üliõpilased ise. Meie üliõpilaskorrad polevad üliõpilaskorrad, nad pole organisatsioonid, kus teitsevad ainult üliõpilased ise. Meie üliõpilaskorrad polevad üliõpilaskorrad, nad pole organisatsioonid, kus teitsevad ainult üliõpilased ise.“

Erialade järgi organiseerimisel ei rajata midagi tühja tuulde, kuna ülikooli juures töötab kõikidel erialadel akadeemilisi seltsi, millised võiksid jääda aluseks erialade järgi organiseeritud üliõpilaskorrale.

Tulemused ei avaldu arvatavasti mitte kohe, kuid tulevased haritlaskorrad saaksid üles kasvada terves õhkkorras. Neil ei tarvitseks enam kõiki lootusi panna organisatsiooni mõjule ja tugevatele vilistlastele, vaid igaüks jõuaks sinna, kuhu ta võimed talle lubaksid minna.“

*

14. okt. „Päevalehes“ juhtkirjanik Tja kirjutises „Loosungite rakenduse bilans“ märgitseb rahvaarvu juurdekasvust intelligentsi lastekohvuse põhjusi, kirjutades:

„Meie intelligentsil on tavaliselt vähem lapsi kui lihttöölistel. Ja kas pole see tingitud sellest, et suurem osa meie intelligentsi on saanud hariduse raske ning vaevalise teekonna

järele ja kes tunneb vastutust oma laste eest, see ei taha neid asetada saavutatud elustandardilt allapoole.“

Ja edasi: meie intelligentne tööjõud pole oma tuleviku suhtes kuigi kindlustatud. Seda mitte üksnes vanaduse päevil, vaid samuti ka teenistuskäigus. Meil on olnud rohkesti juhtumeid nii varemast kui hilisemast ajast, kus ametkohtadele kutsumisel pole peetud kinni kindlastest reeglitest, vaid kus need reeglid on ületanud kõvad soovitud ning seltskondlik positsioonid.

Väljavaated haritud tööjõududel kohtade saamiseks on jäämas ahtaksemaks. Üteldakse küll, et meil on puudus spetsistid, aga kus said need spetsistid siis valmida, kui hariduspoliitika oli rajatud kogu aeg vastupidises suunas.“

Ja veel samas artiklis vanade asetamisest noortega käsitledes kirjutatakse:

„Riigivanem tähendas oma kõnes 2. jaanuaril 1935. a. II rahvusliku kasvatuskongressil: „On loomulik, et vanemad peavad aset andma neile, kes on noored, kellele on elu joud suurem ja kelle pingutusvõime on tugevam.“ Ning edasi ütles riigivanem samal kongressil: „Igaüks teab, et vanad ei ole jõukülalased, ettevõtlikud, et vanadel pole neid lootusi ja seda võitlustahet, nagu noortel.“

„Kui meil pandi maksma kord, mille põhjal need ettevõtted, kus polnud ettenähtud arvul juhatustes eesti keelt mõistvaid ja eesti kodakondsusse kuuluvaid kodanikke, hakkasid võtma uutele nõudeile vastavaid inimesi, siis nägime, et mitte nooremad ei saanud neid kohti, vaid esijoones juba pajukileminejad. Aga pajuki-mehe huvi ei saa seista enam uue ameti äräõppimises, vaid peamiselt heas läbisaamisega ning autoriteetselt allkirja andmisega bilanssidele.“

Ja edasi: kas ei ole meil levinud jällegi omaaegne töö: ühele mehele võimalikult rohkem kohti ning ametiteid! Tulemuseks osutub: jooksmine ühelt koosolekult teisele ning selle tagajärjel ajanappus ühe kui teise küsimusega põhjalikumaks tutvumiseks.

Riigivanem on oma kõnedes korduvalt rõhutanud, et anne peab lööma läbi ja andekust ning algatusvõimet tuleb hinnata.

Need põhimõtted ja seisukohad on leidnud arvatavasti igal tegevusalal otsese heakskiidu. Aga et riigivanema poolt avalikkusele teatavaks tehtud seisukohti pole suudetud teostada täies ulatuses igakord kuigi nohedasti, on nähtavasti olenev sellest, et meie bürokraatia ei jõua veel lõplikult seedita esimesi ülesandeid ja neile lahendusi leida, kui tulevad juba teised.“

Prof. dr. V. Vadi kõne

prof. Siegfried Talvik'u

kalmumonumendi kattedest vabastamise puhul

Seitse aastat tagasi varises maa-
nalasse prof. Siegfried Talvik,
jättes leinama peale lähemate
omaste kogu meie arstkonna,
Tartu Ülikooli, oma lähemad
kaastöölised ja sõbrad. Tema
lahkumine tähendas suurt kaotust
mitte ainult Tartu ülikoolile, Eesti
arstiteadusele ja arstkonnale, vaid

samuti kogu meie rahvale ja riigile. Olles teadlik oma rahva poeg, töötas ta oma kutseala kõrval väsimatult selle kasuks mitmesugustes kultuurilistes ettevõtetes. Paljude ajalooliselt tähtsate ürituste algatajaks ja loojaks on Siegfried Talvik olnud. Ta on ennast eesti kultuuriajaloosse jäädvustanud „Eesti Arsti“ asutajana, kohtuarstiteaduse arendajana ja arstiteaduse ajaloo kabineti loojana meie ülikooli juures, üle kõige aga pidalitõve uurijana. Tema töö pidalitõve uurimise alal on jäädav.

Olles juba noore arstiteadlasena edukalt osa võtnud teaduslikust tööst, selle kõrval tegeldes suure huviga kirjanduse, kunsti ja muusika alal, igakülgselt ennast arendanud haritud inimeseks selle sõna parimas mõttes, lahkus Talvik oma Alma Materist; läbiõmbunud akadeemilisest vabadusest, aususest ja teaduslikust tööst, täis nooruselult astub ta ellu... Võidelnud läbi eluraskuste ja võttes kõikjal tunnustatud arsti ja praktikuna osa seltskonna mitmesugustest üritustest, ei leia Talvik siiski püsivat paika oma tegevusele ja rahuldust omas töös.

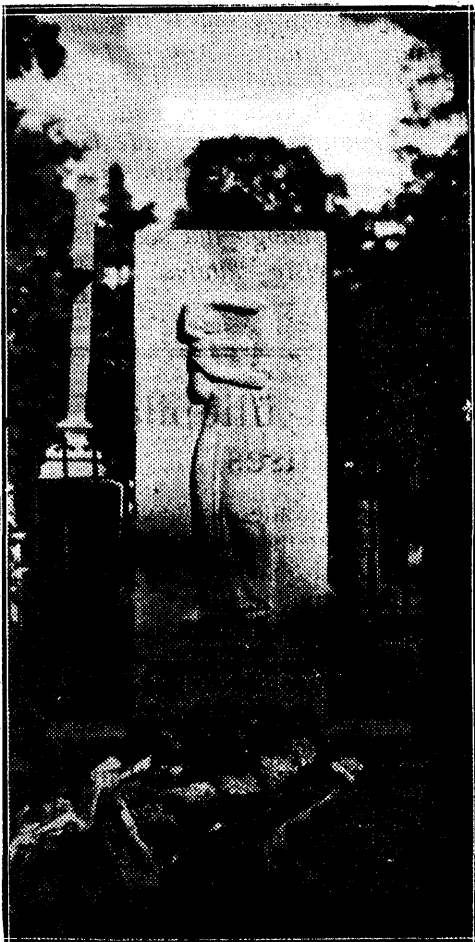
Tartu Ülikooli ümberkorraldamisel Eesti riiklikuks ülikooliks, näeme Talvik'ut sisemisest tungist aetuna, esimesena ilmumas

oma Alma Materi juurde... Siegfried Talvik katkestab oma elule nii lähedalseisnud praktilise arsti tegevuse ja astub teadusemehe okkalisele eluteele, olles teadlik, et siin paljudest elumõnusustest tuleb loobuda... Ta oli teadlik, et teaduslik uurimistöö tähendab tõe otsimist, ja seda saab teha vaid vaba akadeemilise kodanikuna, kes on olenematu kõikidest teda ümbritsevatest igapäevase elu mõjustustest ja kiusatustest.

Talvik oli leidnud nüüd endale töökoha, kus ta täis sisemist rahuldustunnet püsivalt tööle asub ja silmapaistvaid tagajärgi saavutab. Talvik saab tunnustatud eriteadlaseks nii kodukui välismail. Ta on silmapaistvamaid arstiteadlasi meie kodumaal, kes oma tööga on enesele püstitanud jäädava mälestusmärgi meie arstiteaduse ajaloos.

Täna tema kalmumonumenti siin avades, tahame meie vaid osaliseltki temale oma suurt tänu ja austust avaldada selle õilsa töö- ja teadusemehe eeskuju eest, mida ta meile on olnud.

Tuletagu seegi Siegfried Talvik'u kalmumonument meile alati meelde, et ainult visa töö ja ausa edasipüüdmisega on võimalik saada oma rahva parémaks pojaks, — ja see püüd olgu ideaaliks igale tõsisele eestlasele.

Prof. S. Talviku kalmumonument.

Dr. ès. sc.

Jaan Kalviste

In memoriam

juba varakult karm ja halastamata elu, nagu ta oli Sullegi. Kui me tõrvikutega tõime ära Su puusärgi Kaitseväe haigla õuelt, enam kui viiekümne puusärgi hulgast, elasime oma mälestuses veelkord neid aegu, mil olime Sinuga koos Raimlas.

Jaan Kalviste (Kranig) sündis 4. aprillil 1898. a. Järvamaal Lehtse vallas, Mikko talus. Õppis alul Lehtse vallakoolis, siis Tallinna kõrgemas algkoolis ja hiljem keskkoolis, mille kolm viimast klassi lõpetas kahe aastaga. 1920. a. astus Tartu Ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna osakonda. Siirdus järgmisel aastal keemia-osakonda, mille lõpetas 1925. a. Tartu Ülikooli magister chemiae astmega. Järgnevatel aastail töötas Tartu Ülikooli juures keemia-instituudi noorema assistendina. Aastad 1927—1929 viibis Pariisis Sorbonne'i ülikoolis teadusliku sti-

pendiaadina, kus kirjutas eduka uurimistöö: *Contribution à l'étude des complexes oxaliques et carboniques du cobalt trivalent, mille põhjal 1929. a. omandab docteur ès sciences astme hinnanguga très honorable.*

Kodumaale tagasi jõudnud habiliiteerub Jaan Kalviste Tartu Ülikooli keemia eradotsendiks, mille kõrval on ta aastad 1929—1933 vanemaks assistendiks Mineraloogia kabinetis ja 1933. a. alates Riiklikus Põlevkivitööstuses keemikuks. Käesoleval aastal siirdus täie tööjõuga uuesti ülikooli keemia instituuti. Algas Jaan Kalviste uus tööperiood, fotograafia ja fotokeemia arendamine Eestis, kodumaa maavarade kasustamine meie keemiatööstuses jne.

Kesk seda hoogu tuli surm.

Jaan Kalviste kuulus Ü. S. Raimla perre.

E. Pau

Igäiks meist, kes kirjutaks Sulle, väsimata töömehele, nekroloogi, tunneks oma südames, et Sinu surm oli suur ülekohtus. Reservväelasena Sa läksid kordamisõppustele oma perekonna keskest, oma töö juurest, siis tabas Sind Männikul ootamata surm ja — kõik on otsas. Midagi masendavat on seesuguses surmas, seda tundsimet kõik, kui otsiti Männikul rusude alt Sinu laipa.

Jaan Kalviste, kui ma ütlesin seda Sulle, Sa vastaksid oma rahuliku naeratusega: „Vähem targutada, rohkem teha.“ Elu pole Sind hellitand. Kuueteistkümnenda-aastasena Sa pidid katkestama õpingud, et lihtföölisena teenida omale leiba. Sama kibedat heitlust eluga Sa sooritasid stipendiaadina õppides Pariisis. See vaid kihutas Su töötahet ja püüdu ülespoole, kuna armastasid elu mitte ta annete pärast, vaid nagu ta oli: karmi ja halastamatut võitlust. Kuna halisemine oli Sulle võõras, ületasid Sa raskused naerunäol rännul ülesse. Kui raskem osa rännakust seljataga, vajutab surm kinni mehise võitleja naerlevad silmad. Samal ajal võeti trükimasinast pooleliolev töö, millele oodati Sinu korrektuuri, kuna töötasid määratu inuuga nende jaoks, kellele algab

Ülikooli Nõukogu seisukoht üliõpilaskonna reformi küsimuses

Ülikooli Nõukogu omal koosolekul 13. okt. s. a. arutanud seisukoha avaldamiseks saadetud Ülikooli seaduse muutmise seaduse eelnõu Üliõpilaskonna Edusduse asjus, võttis vastu järgmise otsuse:

Asudes eelnõu arutamisele, Ülikooli Nõukogu kahetseb, et sellele pole juurde lisatud seaduse muutmise põhjuste kohta, mis on välja kutsunud Ü. S. muutmise kavatsuse ja mille tõttu temal on võimata kaaluda ettepaneku otsustatavust sellest seisukohast.

Ülikooli Nõukogu peab vajalikuks tähendada, et organiseeri-

des ja korraldades oma ettevõtteid Ü. S. ja oma põhikirjas kindlaksmääratud alustel, on Tartu Üliõpilaskonna tegevus aastate kestel osutunud Ülikooli elu normaalseks arenguks väga kasulikuks, kusjuures Üliõpilaskond on olnud haaratud tõsisest rahvuslikust meelsusest ning püüdnud täita oma haritud riigikodaniku ülesandeid, osa võttes täie algatusrõõmuga riiklikest ja kultuurilistest üritustest:

Kui Üliõpilaskonna organite tegevuses on esile tulnud mõningaid ebasoovitavaid nähteid, siis ei peitu nende juured mitte nii-

palju Üliõpilaskonna üldkorralduses, kui kogu Eesti akadeemilise haritlaskonna ajalooliselt kujunenud vahekordades. Sääraste nähete kõrvaldamiseks ettevõetavate paranduste kaalumiseks ja läbiviimiseks, et need võiksid anda tõelisi tulemusi, vajab Nõukogu rohkem aega. Samuti arvab Nõukogu, et nende muudatuste puhul peaksid võima oma arvamist avaldada ka Üliõpilaskonna organid.

Peaks aga siiski eeltoodu peale vaatamata otsekohe ette võe-

tama Ü. S. kavatsatud muutmine, siis Ülikooli Nõukogu peab vajalikuks Ü. S. muutmise seaduse kavvas ette võtta järgmisi parandusi:

§ 84. lõppu juurde lisada sõnad: „Ülikooli Nõukogu kinnitatud põhikirja alustel“.

§ 85. teise lõike lõppu juurde lisada sõnad „ära kuulates Ülikooli arvamist“.

§ 86. ja 90. alale jätta, kooslastades need „§ 85-das tehtud muudatustega“.

Kuna praeguse Üliõpilaskonna

Edustuse likvideerimine ja selle asendamine kavatsatud „ajutise juhatusesega“ (eelnõu III) õppetöö kestel põhjustaks õppetegevuses soovimatuid raskusi, siis tuleks (eelnõu II) redigeerida järgmiselt: „Tartu Ülikooli Üliõpilaskonna esitus ja juhatus, kes on moodustatud enne käesoleva seaduse maksma hakkamist, lõpetavad oma tegevuse pärast selle seaduse põhjal ellukutsutud Edustuse ja juhatuse moodustamist.“

Selle järeldusel langeks eelnõu III ära.

Üliõpilaskond ajutise juhatuse juhtimisel

Üliõpilaskonna XV Edustuse ja selle juhatuse tegevuse seismapanekuga tekkinud ülemineku ajajärgu esimene osa on lõppenud, kuna 27. oktoobril Haridusminister A. Jaaksoni poolt üliõpilaskuraatori J. Tehveri esitatud Üliõpilaskonna ajutine juhatus kinnitati ja alustas tööd. Ajutine juhatus pidas 28. okt. oma esimese koosoleku, kus ka ametid jaotati.

Nagu Üliõpilaskonna ajutise juhatuse isiklikust koosseisust ilmneb, ei haara tema esindajate kaudu mitte kõiki üliõpilasringe, arvestades eelmiste juhatuste koosseise. Näit. üliõpilasseltside poolt on esitatud ainult EÜS Põhjala. Organiseerumatest on juhatuses üks esindaja. Ka puuduvad vähemurahvaste esindajad ajut. juhatuses.

Nagu seda viimane dekreedina maksmapandud Ülikooli seaduse muutmise seaduse III osa ette nägi, pidi ajutine juhatus koosnema seitsmesse teaduskonda kuuluvaist üliõpilastest. Nõnda on ka uues juhatuses esindatud olemasolevad teaduskonnad.

Pärast ametite jaotust kujunes Üliõpilaskonna ajut. juhatuse koosseis järgmiseks:

Esimees — Heino Sein, põllumajandusteaduskonna üliõpilane, korp. Ugala liige.

Abiesimees — Valter Koppermann, usuteaduskonna üliõp., EÜS Põhjala liige.

Sekretär — Irene Laurmann, filosoofiateadusk. üliõpilane, korp. Indla liige.

I abisekretär — Salme Puhk, arstiteaduskonna üliõpilane, korp. Filiae Patriae liige.

II abisekretär — Verner Kirsiväli, loomaarstiteadus-

konna üliõpil., korp. Fr. Tartuensise liige.

Laekur — Erich Jürgenson, matemaatika-loodusteaduskonna üliõpilane, korp. Sakala liige.

Abilaekur — Helmut Suursööt, õigusteaduskonna (majand. osak.) üliõpilane, organiseerumatu.

Ajutise juhatuse järgmisel koosolekul pidi kinnitamisele tulema ka toimkondade juhatajate nimekiri. Ajutise juhatuse soov oli, et endised juhatajad oma kohustetäitmisele edasi jääksid. See soov näib ka üldjoontes teostuvat, kuigi mõne toimkonna juhataja kohal muutusi ette võib tulla.

Üliõpilaskondlik tegevus astub nüüd vaheajaliselt, n. ö. päevapealse tegevuse seismapanekuga tekkinud peremeheta olekust oma tavalise, kuigi mittenormaalse asjaajamise juurde. Ajutise juhatuse töö toimub ju eriti selles mõttes ebanormaalses oludes, et puudub laiem üliõpilaskondlik esindus, kelle valitud organiks tema oleks. Senise Edustuse funktsioonid on pandud ajutise juhatuse enese peale. Mis puutub Üliõpilaskonna ajut. juhatuse tegevuse juhtnõridesse, siis ilmnevad need ülikooli seaduse viimase muutmise dekreedist ja 27. oktoobril Haridusministri poolt antud Tartu Üliõpilaskonna ajutise juhatuse kodukorras.

Üliõpilaskonna ajutise juhatuse kodukorras, mis allpool toodud, ilmneb tema koosseis ja ülesanded.

§ 1. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli Üliõpilaskonna ajutine juhatus koosneb kuraatorist ja 7 liikmest. Kuraatori määrab Haridusminister Ülikooli õppejõududest ja ajutise

juhatuse liikmed kinnitab Haridusminister kuraatori poolt esitatud seitsmesse teaduskonda kuuluvaist üliõpilasist. Juhatusel liikmete ametid jagunevad järgmiselt: juhatuse esimees, abiesimees, sekretär, kaks abisekretäri, laekahoidja ja abilaekahoidja.

§ 2. Üliõpilaskonna ajutise juhatuse ülesannetesse ja võimupiiridesse kuuluvad kõik senise Üliõpilaskonna Esituse ja Juhatuses ülesanded, mis on loendatud 17. veebr. 1931. Ülikooli Nõukogu poolt kinnitatud Üliõpilaskonna põhikirjas § 21 ja § 68, välja arvatud § 21 p. j ja § 68 k, l ja m.

§ 3. Ajutise juhatuse koosoleku kutsub kokku kuraator või tema nõusolekul juhatuse esimees.

§ 4. Ajutise juhatuse koosolekut juhatab kuraator või tema äraolekul esimees või abiesimees.

Kuraator võib anda koosoleku juhatamise esimehele või abiesimehele ka siis, kui ta viibib ise koosolekul.

§ 5. Ajutise juhatuse koosolek on otsusevõimeline, kui koos on vähemalt 4 liiget, nende hulgas kuraator või esimees. Koosolekuist osavõtmine on ajutise juhatuse liikmele kohustav, puududa koosolekuist võib ainult mõjuvattel põhjustel, mille üle otsustab kuraator. Koosolekuist võtavad tarvidust mööda osa toimkondade juhatajad sõnaõigusega. Igast ajutise juhatuse koosolekust teatatakse toimkondade juhatajale.

§ 6. Ajutise juhatuse otsused tehakse hääleõiguslike koosolijate hääleteenamusega. Hääle pooleks langemisel otsustab juhataja hääle.

§ 7. Ajutise juhatuse otsus astub jõusse, kui kuraator ei esita otsuse suhtes oma eriarvamist. Kui kuraator ajutise juhatuse koosolekust osa ei ole võtnud, esitatakse temale koosoleku protokoll, mille kohta ta oma eriarvamust võib avaldada 3 × 24 tunni jooksul, arvates ajutise juhatuse koosoleku algusest.

§ 8. Üliõpilaskonna kestvate ülesannete ja ettevõtete teostamiseks ja juhtimiseks moodustab ajutine juhatus enda keskel või ka üldse üliõpilaskonnast toimkonnad.

§ 9. Üldise juhtimise ja kontrolli mõttes alluvad kõik toimkonnad üliõpilaskonna ajutisele juhatusel.

Oma tegevusest annavad toimkonnad ajutisele juhatusel aruande viimase volitusaja lõpul.

Toimkondade töö korralduse alusteks jäävad seni kehtivad toimkondade kodukorrad.

§ 10. Revisjoni teostab kuraatori poolt üliõpilaskonnast nimetatud viieliikmeline revisjonitoimkond. Revisjonitoimkonna liikmed ei või pidada revideerimisele tulevaid üliõpilaskonna ameteid.

Revisjonitoimkonna ülesandeks on aruannete tõelisuse ja nende eelarvete vastavuse kontrollimine, samuti iseseisev järelevalve üliõpilaskonna majapidamises ja asjaajamises. Ettekanded esitatakse üliõpilaskonna ajutisele juhatusel.

Revisjonikomisjon astub kokku ajutise juhatuse kutsel või oma äranägemise järgi.

§ 11. Üliõpilaskonna ajutise juhatuse rahaline ja varaline tegevus sünnib end. Üliõpilaskonna Edustuse poolt koostatud ja üliõpilaskonna põhikirja § 81 alusel kinnitatud eelarve järgi.

§ 12. Eelarve täitmine sünnib üliõpilaskonna laeka kaudu määruste järele, mis lähemalt kindlaks määratud senises laeka kodukorras.

§ 13. Üliõpilaskonna nimel sõlmitavad lepingud, kohustused, volikirjad ja muud seaduslikud aktid kirjutavad alla Üliõpilaskonna ajutise juhatuse esimees ja sekretär.

§ 14. Üliõpilaskonna ajutine juhatus lõpetab oma tegevuse, kui kokku astub Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli seaduse § 85 alusel uus Üliõpilaskonna Esitus ja Juhatus.

Sel puhul Üliõpilaskonna ajutine juhatus esitab oma aruande, mis revideeritud revisjonitoimkonna poolt, Haridusministrile.

Antud alustel tuleb Üliõpilaskonna ajut. juhatusel ja selle poolt kinnitatud toimkondadel edasi viia Üliõpilaskonna tööd kuni üleminekuaja lõpuni, s. o. kuni pannakse maksma ülikooli seaduse § 85 alusel Üliõpilaskonna uus põhikirj, mille

võtab vastu Ülikooli Valitsus ja kinnitab Haridusminister, ja selle põhikirja alusel kujundatud Üliõpilaskonna organid oma tegevust alustavad.

*

Kuidas tehniliselt uus Üliõpilaskonna põhisaadus välja töötatakse ja mil määral sellest ka üliõpilaskond oma esindajate kaudu osa saab võtta, ei ole selge. Ajakirjanduses on ette toodud mitmesuguseid teid. Näib aga, et nimetatud Üliõpilaskonna aj. juhatuse põhikirja väljatöötamisel tööd teha ei tule. Märgiti ju ametlikult poolt Üliõpilaskonna kuraatori J. Tehveri ametisse kinnitamise teadaandes, et nende põhimõtete väljatöötamiseks, mille alusel moodustatakse uus edustus, kutsub Haridusminister kokku vastava komisjoni Tartu ülikooli õppejõududest ja vanematest üliõpilaskonna tegelastest.

*

Ülevaatlikkuse mõttes märgime ära faktiliste sündmuste käigu pärast endise Üliõpilaskonna Edustuse ja juhatuse tegevuse seismapanekut 15. oktoobrist.

Et vältida raskusi ja takistusi Üliõpilaskonna jooksva ja hädapärase tegevuse arendamisel, hakkasid pärast tegevuse seismapanekut kõigepealt ülikooli organid tarvilikke korraldusi tegema. 19. oktoobril viibisid üliõpilasprouktori juures Üliõpilaskonna end. juhatuse liikmed. Neile tehti teatavaks nende tegevuse seismapaneku alused ja tehti ametikandjatele ülesandeks kuni ajutise juhatuse nimetamiseni oma ülesanded edasi täita. Juhatus protokolliraamatud nõuti ülikooli sekretariaati ja Ülikooli Valitsuse otsusega keelati üliõpilasmajas, juhatuse ruumides ja Edustuse koosolekutesaalis koosolekute pidamine. Järgmisel päeval viibisid üliõpilaskonna asjade prorektori jutul Üliõpilaskonna end. Edustuse toimkondade juhatajad, kellele tehti ülesandeks kuni ajutise juhatuse nimetamiseni valitseda toimkondade valdusel olevaid varasid ja hoolitseda nende eest. Toimkondade juhatajate hoolde jäeti ka pakiliste asjade korraldamine. Samuti soovitas prorektor toimkondade juhatajaid asuda aruannete koostamisele.

21. okt. oli rektor prof. J. Köpp kutsunud ülikooli nõukogu saali üliõpilaskonnas üleminekuajade esimehed. Kutsutatavate ilmumine oli kohustuslik. Sellele koosolekule olid ilmunud kutsunud üliõpilaskonnas üleminekuajade esimehed või esindajad, kokku 38 isikut.

Rektor, prorektor H. Kruus'i ja sekretär A. Luha juuresolekul, pöörduks koosolekute poole järgmise teadaandega:

„Härra Riigivanema ülesandel on minul teile, üliõpilaskonnas üleminekuajade esindajad, teha teatavaks järgmist:

1. Nagu juba teada, on Riigivanema dekreediga muudetud Ülikooli Seadus üliõpilaskonna kui terviku organisatsiooni puutuvast osast. Selle juures on Vabariigi Valitsusel kavatsus korraldada üliõpilaskonda võrreldes senisega uuel alusel, mis ligemal ajal kindlaks määratakse ja millele vastavalt välja töötatakse uued määrused. Härra Riigivanem tegi minule ülesandeks edasi anda üliõpilaskonnale, et Vabariigi Valitsusel ei ole kavatsust takistada ega kitsendada üliõpilaskonna tegevust kasvatuslikkude, majanduslikkude ja kultuuriliste sihtide taotlemisel, vaid ainult anda sellele tegevusele uuendatud, ajakohasem vorm. Edasi on juurde lisada, et selle juures ei ole kavatsust takistada ega piirata üliõpilaskonnas üleminekuajade tegevust. Sellega ühenduses tuleb pidada tungivalt soovitatavaks, et üliõpilaskond omalt poolt kaasa aitaks ülemineku ajaks ellukutsutava ajutise korralduse elluastumiseks, milline ajaks üliõpilaskonna asju uue korra saabumiseni, mille viimase väljatöötamisele kohe asutakse.

2. Teiseks on minul härra Riigivanema ülesandel teatada, et teaduse- ja õppetööd häirivad esinemised, samuti igasugused demonstratsioonid ja meelevaldused on valjusti keelatud. Riigivanem ja Vabariigi Valitsus ei saa lubada üliõpilastele sellest korraldusest kõrvale kaldumist. Kui seesuguseid asju sünnib, siis järgnevad sellele kindlasti vastuabinõud. Eriti tähtis on, et üliõpilaskonnas üleminekuajade ülesandeks kasvatada ja mõjutada oma liikmeid ning kontrollida nende tegevust, oleksid teadlikud tõsisest vastutusest, mille ees nemad seisavad lubamata nähtuste kordumisel, vastutusest, mille tagajärjed võivad olla väga tõsised ning kaugele ulatuvad. Praegusel korral ei ole mitte tegemist kohtumõistmisega üksikute organisatsioonide üle vaid sellega, et tuleviku pilt oleks kõigil võimalikult selge, sellepärast on siia kutsunud kõigi üliõpilaskonnas üleminekuajade esindajad, ilma et sellega oleks hinnatud ühe või teise organisatsiooni osa olnud sündmusis.

Sellele teadaandele lisan juurde tungiva soovi, et organiseeritud üliõpilaskond omalt poolt tõsiselt hoolitseks võimalikkude arusaamatuste ning häirete ärahoidmise eest üliõpilaskonnas ning kaasa aitaks selleks, et üliõpilaskonna elu ja tegevus, mida kindlasti kavatakse korraldada üliõpilaskonna huvidele soodsas suunas, võiks varsti edasi areneda uuendatud alusel ja kujul.“

AKADEEMILISI TEATEID

Kuraatoriks dots. J. Tehver

Haridusminister nimetas 22. oktoobril Tartu üliõpilaskonna kuraatoriks loomaarstiteaduskonna õppejõu dotsent J. Tehveri. Nimetatud kuraator asus otsekohe ametisse.

Kuraatori ülesandeks on järelvalve üliõpilaskonna ajutise juhatuse tegevuse üle, kes valitseb üliõpilaskonna varasid ja lahendab jooksvaid küsimusi kuni uue Edustuse kokkukutsumiseni.

ÜLIÖPILASPROREKTOR 45-AASTANE.

22. oktoobril pühitses üliõpilasasjade prorektor Hans Kruus, Eesti ja Põhjamaade ajaloo professor, oma 45. sünnipäeva.

Prof. H. Kruus on sündinud 22. okt. 1891. a. Tartus.

ÜLIKOOI LÕPETASID:

põllumajandusteaduskonna agronoomia osakonnas Hugo Mäesepp, Linda Tallo ja Sergei Vassiljev.

Met. obsi sünoptik mag. A. Nurklik kinnitati edasi samasse ametisse; teoreetilise ja tehnilise

füüsika laboratooriumi noor. as. mag. Aleksandra Sprantzmann kinnitati sama lab. vanemaks assistendiks; Füüsika-inst. noor. ass. E. Aruja kinnitati sama inst. vanemaks assistendiks; Füüsika-inst. aj. abijõududeks kinnitati H. Torgreen ja V. Otsman; Taimehaiguste kabineti ja katsejaama noor. ass. R. Toomre teenistus-aega pikendati; Füüsikalise keemia labor. noor. ass. k. t. R. Rätsep vabastati ametist omal palvel.

LOOMAAARSTITEADUS- KONNAS UUS PROFESSOR.

Loomaarstiteaduskonnakogu valis dotsent dr. med. vet. W. Ridala, patoloogilise anatoomia histoloogia, kohtuliku loomaarsti teaduse ja lihavaatluse erakorraliseks professoriks. W. Ridala oli samal õppetoolil dotsendiks.

5 ERADOTSENTI.

Ülikooli Nõukogu valis Tartu ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna eradotsendeks järgmised Tallinna Tehnika-Instituudi õppejõud: Prof. dr. phil. nat. Adolf Partsi eradotsendiks keemia alal. Prof. dr. phil. nat. Jüri Nuudi eradotsendiks matemaatika alal. Dotsent dr. phil. nat. Robert Livländeri eradotsendiks astronoomia ja geodeesia alal. Dotsent dipl. ing. Konstantin Grimm'i jõumasinate eradotsendiks teoreetilise ja tehnilise füüsika õppetooli juurde. Prof. Ottomar Maddisoni tehnilise mehaanika eradotsendiks. Kõik need isikud on olnud, peale K. Grimm'i, ka varem Tartu ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna õppejõud.

ITAALIA KEELE LEKTOR SAABUS.

Tartu saabus Itaalia valitsuse poolt määratud uus itaalia keele lektor dr. phil. Alessandro Volpicelli. Ta hakkab lugema itaalia keelt algajatele ja edasijõudnutele.

ÜLIÖPILASED KOGUKONNA- MAKSUST VABAKS?

Tartu linnavolikogu koosolekul, kus olid otsustamisel kogukonnamaksu küsimused, tehti linnavalitsusele soovivaldus, et selgitataks olukorda, kas üliõpilasi saab edaspidi kogukonnamaksust vabastada.

KEEMIA DOTSENTUUR TÄIT- MISELE.

Matemaatika-loodusteaduskonna kogu otsusel ja ülikooli valitsuse kinnitusel on tunnustatud vabaks uuestiasutatud keemia dotsentuur. Kohale kandideerijail tuleb esitada vastav soovivaldus ühes curriculum vitae'ga ja teaduslikkude töödega matemaatika - loodusteaduskonnale hiljemalt 10. jaanuariks 1937. a.

See keemia dotsentuur asutati ülikooli keemia osakonna likvideerimise puhul endise orgaanilise keemia professuuri (prof. P. Kogerman) ja füüsikalise keemia dotsentuuri (dotsent A. Parts) asemele. Dotsentuur peab korraldama keemia õpetamist nende teaduskondade üliõpilastele, kelle õpinguis keemia tundmine ette on nähtud.

KEEMIA ÜLIÖPILASTELE ÕPPETÖÖ TARTUS.

Õppetöö korraldamisega Tartu ülikooli endistele matemaatika-loodusteaduskonna keemia-osakonna üliõpilaste vastavalt Haridusministeeriumi korraldusele 26. sept. ja Tartu ülikooli kirjale 16. okt. teatab Tallinna Tehnika-Instituudi valitsus, et tema oma koosolekul 22. oktoobril on teinud õppeülesanded järgmistele Tartu ülikooli õppejõududele:

Prof. A. Parisele korraldada a) füüsikalise keemia, elektrokeemia, spektraalanalüüsi, anorgaanilise, preparatiivse ja kvantitatiivse keemilise analüüsi praktikumid, kokku 3 tundi nädalas ja b) keemilist seminari 1 tund nädalas.

Eradotsent dr. L. Tiganikule korraldada orgaanilise keemia praktikumi 3 tundi nädalas.

Prof. H. Perlitziile korraldada mehaanika, termodünaamika põhijooni ühes harjutustega 6 tundi nädalas.

Üliõpilaste huvisid silmas pidades on tehtud peale selle veel õpetuse andmiseks Tartu ülikooli juures õppeülesandeid järgmistele Tallinna Tehnika-Instituudi õppejõududele:

Professor J. Kopwillemile: a) lugeda 1936./37. õppeaasta kursust „Keemiatööstuse masinad ja aparaadid“, 2 tundi nädalas ja b)

korraldada keemilise tehnoloogia seminari ühes keemiatööstuse projekteerimisega ja kalkulatsioonide valmistamisega 1937. a. esimesel poolel.

Prof. A. Partsile lugeda füüsikalist keemiat 1. ja 2. ühes elektro-keemiaga 4 tundi nädalas.

Nendeks õppeülesandeks Ülikooli Valitsus on lubanud kasutada oma füüsikalise keemia laboratooriumi, anorgaanilise ja analüütilise keemia laboratooriume, orgaanilise keemia laboratooriumi ja auditooriume tarviduse järele.

See kava on ka Ülikooli Valitsuse poolt vastu võetud.

ORGANISATSIOONIDE PIDUPÄEVI.

25. ja 26. oktoobril pühitses korp. Ugala oma 23. aastapäeva, mispuhul olid pidustustele ilmunud 5 Turu üliõpilaskonna esindajat ja samapalju Riia korp. Tervetia esindajaid. Pidustustel viibisid ka organisatsiooni vilistlased sotsiaalminister O. Kask ja politseivalitsuse direktor Veermaa.

Saab teatavaks, et aastapäeval on otsustatud võtta korp. Ugala vilistlaskogusse end. üliõpilasselts „Valvila“ vilistlased. Ka on endiseid „Valvila“ liikmeid astunud korp. Ugala perre.

Samal laupäeval ja pühapäeval pühitses korp. Filiae Patriae oma 22. aastapäeva, kusjuures organisatsiooni vilistlaskogu võis tagasi vaadata oma 10-aastasele tegevusele.

Veel pidas samal laupäeval ja pühapäeval aastapäevapidustusi 12. aastapäeva puhul korp. Lembela.

Tavalist sügiskommerssi pidas 25. ja 26. okt. korp. Indla.

EÜS ÜHENDUSE 30. AASTA JUUBEL.

Juubelpidustused algasid 30. oktoobril ja kestsid 1. nov. Laupäeval peeti seltsi ruumides kell 12 pidulik aktus. Pühapäeval 1. nov. peeti seltsi ksv!! töökoosolek.

Juubelist võttis osa palju vilistlasi ja sõpruslihtlase esindaja Root-sist.

KORP! FRAT. ESTICA SÜGIS-KOMMERSS

peeti laup. 31. okt. Ühisel koosolekul arutati 30. aastapäeva pühitsemise küsimusi.

Ü. S. RAIMLA 14-AASTANE.

ÜS. Raimla pühitses 31. okt. ja 1. nov. 14. aastapäeva. Aastapäeva

pühitsemisest võeti rohkel arvul osa.

Novembrikuus on aastapäevad korp. Rotalial, Sakalal, Eesti Nais-üliõpilaste Seltsil, korp. Amicitial, Vironial ja EÜS. Põhjalal. E. N. Ü. S. tänavu pühitseb 25. aastapäeva.

*

TARTU ÜLIKOOLI JUURES ASUVA „LILLI SUBURGI ABIRAHHA TOIMKONNA“ TEGEVUSE JA KASSA ARUANNE 1935./36. a.

1935./36. a. toimkonna juhatus — korp! Filiae Patriae, abijuhatus — E. N. Ü. S., kirjatoimetus — E. N. Ü. S., „Ilmatar“.

Toimkonna tegevus on seisnud abiraha suurendamises ja väljajagamises.

Summade suurendamiseks korraldati 3. nov. 1931. a. Üliõpilasmajas väikeasjade loterii kr. 250.— ulatuses. 22. märtsil 1936. a. peo-õhtu Kaitse Maleva ruumes, kus kanti

ette B. Shaw näidend „Pygmalion“ üliõpilaste poolt.

On seatud sisse sissetulnud ja väljaläänud kirjade register ja samuti laenusaaajate ja tasujate nimestik.

Korp! Indla on esinenud soovivaldusega astuda „Lilli Suburgi Abiraha toimkonna“ liikmeks, mis otsustati jaatavalt.

Laenu on antud 21 kaasvõitlejale kogusummas kr. 480.—

Juhatus järgmiseks aastaks moodustati järgmiselt: juhatus — E. N. Ü. S. Ilmatar, abijuhatus — E. N. Ü. S., kirjatoimetus — korp! Indla ja ametita liige korp! Filiae Patriae.

1935. a. sügissemestri algul oli raha kassas kr. 232.77; puhastulu loteriist kr. 222.22; puhastulu peost kr. 273.99; tasutud laenu kr. 230.—; osamaksud kr. 779.86. Kokku kr. 2238.84. Laenuks antud kr. 480.—

Seega tegevusaasta lõpul raha kassas kr. 1758.84, milline summa seal ka leidis 26. sept. 1936. a.

JUHATUS.

AK. KOOPERATIIVIL OSAKOND.

Tehnikainstituudi valitsus on Akadeemilisele kooperatiivile otsustanud ajutiselt kasutada anda ühe ruumi instituudi peahoones osakonna avamiseks. Ak. kooperatiiv müüb joonestus- ja kirjastustarbed üliõpilastele.

TEHNIKAINSTITUUDI ABIJÕUDE

Tallinna Tehnikainstituudi Valitsuse poolt on määratud ehitusosakonna ehitusõpetuse laboratooriumi ajutisteks abijõududeks üliõpilased A. Riit, A. Kütt ja A. Kleinberg.

Veel on kinnitanud ametisse järgmisi abijõude: füüsika laboratooriumi aj. abijõuks üliõp. A. Trofimowi, anorgaanilise ja analüütilise keemia laboratooriumi aj. abijõududeks üliõp. W. Kirschi ja F. Kuusmani.

Õppemaksu tasumise tähtpäevaks on tehnikainstituudis 20. oktoober. Neile üliõpilastele, kes on palunud maksu tasumise pikendust, on ot-

sustatud tasumise tähtpäevaks määrata 20. november.

Keemiaüliõpilastelt on Tehnika-instituudi Valitsus otsustanud käesoleval semestril praktikumimaksu mitte võtta.

ÕPPEMAKSUST VABASTAMISI TEHNIKAINSTITUUDIS

Tallinna Tehnikainstituudi Valitsus on otsustanud käesoleva semestri õppemaksust vabastada: keemiaosakonnas — 10 üliõpilast, ehitusosakonnas — 23 ja mehaanikaosakonnas — 4 üliõpilast. Peale selle on poolest õppemaksust vabastatud üks ehitusosakonna üliõpilane.

Stipendiume on määratud käesoleval semestril keemiaosakonnas kolmele ja ehitusosakonnas neljale üliõpilasele. Stipendiumide suurus on esialgu veel kindlaks määramata.

VEEL ÜKS ORGANISATSIOON.

Tehnikainstituudi juures on neil päevil registreeritud veel korp. Ugandala.

Ilmub 13 korda aastas. Tellimishind 3 krooni aastas, 1½ krooni semestrilis.

Pea- ja vastutavtoimetaja: V. Pärtelpoeg. Tegevtoimetaja: Jaan Ots. Toimetuse liikmed: H. Kokk, H. Valgerist-Sitska. Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

Toimetuse aadress: Tartu, Üliõpilasmaja. E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus 1936.

Piimaühingute Kesklit

Central Association of Co-operative Dairies

«Võieksport»

TALLINNAS, SUUR KARJA 23.

TELEGR. „CENTREXPORT“

Telefonid: kaubaosakond — meiereitarbed 446-06
kaubaosakond — või 446-08

Võtab piimatallitustelt

vastu välis- ja siseturu võid, juustu ning muid piimasaadusi turustamiseks välis- ja siseturul

Müüb piimatallitustele

piimatööstusmasinaid, tünnimaterjali, võisoola, võivärvi, pergamenti, väävelhapet, amüülalkoholi ja kõiki piimatööstustarbeid

„Regina“

ILUHOIUVAHENDID

LÖHNAÕLID

KÖLNIVESI

PUUDER

KREEMID

on tuntud oma kõrge kvaliteedi kaudu!

A.S.

Prov. J. LILL Tartu

„Üliõpilasleht“

Toimetus ja talitus

Üliõpilasmajas III korral on avatud teisipäeval ja laupäeval kella 15—16

Adr.: Üliõpilasmajas, Tartu; tel. 2-91

Aasta tellim. — kr. 3. — ja 1/2 a. — kr. 1.50.

Välismaale: aastas kr. 5. — ja 1/2 a. — kr. 2.50

Saadaval 1914, 1915, 1916, 1920—35 aastakäigud ja üksiknumbrid.

Varemaid aastakäike müüakse kuni 30% hinnaalandusega

TÕMMU HIID
JA GLADIAATOR
A, LE COQ!
õllekangelased -
nõudliku õllejooja
parimad sõbrad!

Meie õlled ja limonaadid on
akadeemilise pere lemmikjoogid

A/S. A. Le Coq

Õ L L E T E H A S T A R T U S